

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**TAM AİLEYE VE TEK EBEVEYNLİ AİLEYE SAHİP
ERGENLERİN ALGILADIKLARI PSİKOLOJİK
İSTİSMAR DÜZEYLERİNİN, KENDİNE ZARAR
VERME DAVRANIŞLARININ VE BAŞA ÇIKMA
BECERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Pelin BULDU

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yasin GENÇ

İstanbul-2021

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Pelin BULDU

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Psikolojik İstismar Düzeylerinin, Kendine Zarar Verme Davranışlarının ve Başa Çıkma Becerilerinin Karşılaştırılması

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 02.06.2021

Sayfa Sayısı : 119

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi. Yasin GENÇ

Dizin Terimleri : Ergenlik, Tek Ebeveynli Aile, Psikolojik İstismar, Kendine Zarar Verme Davranışı, Başa Çıkma Becerisi.

Türkçe Özet : Bu araştırmanın amacı, tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin, kendine zarar verme davranışlarının ve başa çıkma becerilerinin aile yapılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Bu araştırmaya İstanbul ilinde öğrenim gören 9,10,11 ve 12. sınıfa devam eden toplam 120 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri Psikolojik İstismar Ölçeği, Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri, Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilmiştir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Pelin BULDU

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**TAM AİLEYE VE TEK EBEVEYNLİ AİLEYE SAHİP
ERGENLERİN ALGILADIKLARI PSİKOLOJİK
İSTİSMAR DÜZEYLERİNİN, KENDİNE ZARAR
VERME DAVRANIŞLARININ VE BAŞA ÇIKMA
BECERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Pelin BULDU

Danışman
Dr. Öğt. Üyesi Yasin GENÇ

İstanbul - 2021

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Pelin BULDU

.../.../ 2021

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Pelin BULDU' nun "**Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Psikolojik İstismar Düzeylerinin, Kendine Zarar Verme Davranışlarının ve Başa Çıkma Becerilerinin Karşılaştırılması**" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji anabilim dalı, Klinik Psikoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Yasin GENÇ
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hanife YILMAZ
ÇENGEL

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye DERİN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2021

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin, kendine zarar verme davranışlarının ve başa çıkma becerilerinin aile yapılarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemektir. Ayrıca, bazı demografik değişkenler ile birlikte incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın evrenini İstanbul ilinde resmi veya özel liselerde öğrenim gören 9,10,11 ve 12. sınıfa devam eden kız ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem, tek ebeveyne sahip 60 öğrenci ve tam aileye sahip 60 öğrenci olmak üzere toplam 120 kişiden oluşmaktadır.

Araştırma verileri, "Psikolojik İstismar Ölçeği", "Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri", "Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 26 paket programından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde Bağımsız Örneklem T testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri ve başa çıkma becerileri tek ebeveyne ve tam aileye sahip olma durumlarına göre farklılaşmaktadır. Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri; yaş, kardeş sayısı ve anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışları; cinsiyet, gelir düzeyi ve anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Başa çıkma becerilerinde ise cinsiyete ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur ancak yaş, kardeş sayısı ve anne-baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri ve KZVD kiminle yaşadığı durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Tek ebeveynli kalma nedenlerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler : Ergenlik, Tek Ebeveynli Aile, Psikolojik İstismar, Kendine Zarar Verme Davranışı, Başa Çıkma Becerisi.

SUMMARY

The aim of this study is to determine whether the perceived psychological abuse levels, self-injury behaviors and coping skills of adolescents with full families and single-parent families differ according to family structures. In addition, it is aimed to be examined together with some demographic variables. The universe of this research consists of male and female students attending the 9th,10th,11th and 12th grades according to their education in public or private high schools in Istanbul. The sample consists of a total of 120 people, including 60 students with a single parent and 60 students with a full family.

The research data were obtained using "Psychological Maltreatment Questionnaire ", "Inventory of Statements About Self-Injury", "Coping Scale for Adolescents" and "Personal Information Form". SPSS 26 package program was used to analyze the data. Independent Sample T-testi, One-Way Analysis of Variance (ANOVA), and Pearson Correlation Analysis were used to analyze the data.

According to the results of the study, adolescents perceived levels of psychological abuse and their coping skills differ according to their status of having a single parent and a full family. Perceived levels of psychological abuse by adolescents with full families and single-parent families; it varies significantly according to age, number of siblings and education level of the mother.

Self-injury behaviors of adolescents with full families and single-parent families; it varies significantly according to gender, income level and education level of mother. On the other hand, a significant difference was found in coping skills according to gender and income level, but no significant difference was found according to age, number of siblings and education level of parents.

The psychological abuse levels and KZVD perceived by single parent adolescents show a significant difference according to the situation with whom they live. No significant difference was found according to the reasons for being a single parent.

Keywords : Adolescence, Single Parent Family, Psychological Abuse, Self-Injurious Behavior, Coping Skill.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
EKLER LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Problemi	4
1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri	4
1.2. Araştırmanın Hipotezleri	5
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	5
1.4. Sayıtlar	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar	7

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aile Tanımı.....	8
2.1.1. Ailenin Önemi ve İşlevleri.....	9
2.1.2 Aile Yapıları	11
2.2. Tek Ebeveynli Aile Tanımı	13
2.2.1. Tek Ebeveynli Olma Nedenleri	14
2.2.1.1. Ölüm.....	15
2.2.1.2. Boşanma	16
2.2.1.3. Tercih	17
2.3. Çocuk İstismarı Kavramı.....	17
2.3.1. İstismar Türleri	18
2.3.1.1. Fiziksel İstismar	18
2.3.1.2. Cinsel İstismar.....	19
2.3.1.3. İhmal	20
2.3.1.4. Psikolojik İstismar.....	20

2.3.1.4.1. Psikolojik İstismar Olarak Görülen Davranışlar	21
2.3.1.4.2. Psikolojik İstismarın Nedenleri	23
2.3.1.4.3. Psikolojik İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkisi	24
2.4. Kendine Zarar Verme Davranışı Kavramı	25
2.4.1 Kendine Zarar Verme Davranışının Sınıflandırılması.....	27
2.4.2. Kendine Zarar Verme Davranışının Nedenleri.....	28
2.4.3. Kendine Zarar Verme ve İntihar Arasındaki Farklılıklar	30
2.5. Başa Çıkma Tanımı	31
2.5.1. Başa Çıkma Stratejileri	32
2.5.2. Ergen ve Başa Çıkma Davranışı	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	36
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	36
3.3. Veri Toplama Araçları.....	36
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	36
3.3.2. Psikolojik İstismar Ölçeği (PIÖ).....	37
3.3.3. Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri	37
3.3.4. Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği (EBÇÖ).....	38
3.4. Verilerin Analizi.....	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	81
KAYNAKÇA	84
EKLER.....	95

KISALTMALAR

KZVD : Kendine Zarar Verme Davranışı

PIÖ : Psikolojik İstismar Ölçeği

EBÇÖ :Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kolmogorov-Smirnov (KS) Normal Dağılım Testi Sonuçları.....	39
Tablo 2. Örneklem Grubunun Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı	41
Tablo 3. Tek Ebeveynli Ergenlerin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı	42
Tablo 4. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler.....	43
Tablo 5. Ergenlerin Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Olma Durumlarına Göre Psikolojik İstismar Düzeylerinin Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	45
Tablo 6. Ergenlerin Aile Yapılarına Göre KZVD Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları.....	46
Tablo7. Ergenlerin Aile Yapılarına Göre Başa Çıkma Becerilerinin Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları	46
Tablo 8. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Yaşlarına İlişkin Sonuçları	47
Tablo 9. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları	48
Tablo 10. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları	49
Tablo 11. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan T-testi Sonuçları...	51
Tablo 12. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları	52
Tablo 13. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları	53
Tablo 14. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Yaşlarına İlişkin Sonuçları.....	54
Tablo 15. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları	55

Tablo 16. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları	57
Tablo 17. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T- testi Sonuçları	58
Tablo 18. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları.....	58
Tablo 19. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları.....	60
Tablo 20. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Yaşlarına İlişkin Sonuçları.....	63
Tablo 21. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları	63
Tablo 22. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları.....	64
Tablo 23. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T- testi Sonuçları	65
Tablo 24. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları	66
Tablo 25. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları	66
Tablo 26. Tek Ebeveynli Ergenlerin Psikolojik İstismar, Kendine Zarar Verme Davranışı ve Başa Çıkma Becerisi Puanlarının Kiminle Yaşadığı Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları.....	67
Tablo 27. Tek Ebeveynli Kalma Nedenlerine Göre PİÖ, KZVD ve EBÇÖ Puanlarının Farklılaşp Farklılaşmadığı Belirlemek İçin Yapılan ANOVA Sonuçları	68

EKLER LİSTESİ

EK-A : Kişisel Bilgi Formu

EK-B : Psikolojik İstismar Ölçeği (PIÖ)

EK-C : Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri (KZVDDE)

EK-D : Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği (EBÇÖ)

EK-E : Etik Kurul Onayı

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri incelemiştir.

Tezimin tüm aşamalarındaki destek ve katkılarından dolayı danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi. Yasin GENÇ' e teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisansım boyunca her zaman yanımda olan ve desteğini esirgemeyen arkadaşım Zeynep USTA' ya teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her an yanımda olan, bana güvenen, hem maddi hem manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen annem Nuriye BULDU' ya teşekkür ederim.

Pelin BULDU

GİRİŞ

Aile, temel davranış özelliklerinin edinildiği ve aile üyelerinin birbirleriyle iletişim ve etkileşim kurmayı öğrendikleri ilk ortamdır. İnsanların ilk sosyal deneyimleri yine aile içerisinde yaşanmaktadır. Bireyler, yaşamlarının ilk yıllarında ebeveynleri tarafından yeterince sevildiğini, şefkat gösterildiğini, ilgi gördüğünü ve sıcak aile ortamını hissedebilirse veya beslenme, barınma gibi temel fizyolojik ihtiyaçları zamanında karşılanırsa güven duygusunun temelleri sağlıklı bir şekilde oluşmaya başlamaktadır. Bu nedenle aile, çocuğu ileriki yaşamına hazırlamada en önemli kurum olma özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda çocuğun kişiliği ebeveynleri ile olan etkileşimin niteliğine bağlı olarak gelişmekle birlikte içinde bulunduğu toplumun isteklerine veya değer yargılarına uyumlu bir birey olarak büyümesinde aile oldukça önemli bir etkidir (Çağdaş,2003; Tezel, 2004).

Aile, çocuğun sosyal, psikolojik, fizyolojik ve ekonomik olarak en temel gereksinimlerinin karşılandığı ve gelişimini devam ettirdiği en küçük toplumsal sistemdir. Ailenin yapısı, büyüklüğü, ekonomik durumu, ve kültür seviyesi gibi unsurlar, çocuğun ilk sosyal yaşantılarını, duygusal ve toplumsal gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Diğer yandan, aile içinde bireylerin özellikle anne babanın çocukla olan etkileşimleri çocuğun aile içerisindeki konumu belirlemektedir. Çocuğa yönelik ihmalkar davranışlar veya ebeveyn kaybı ya da ayrılıklar ailedeki duygusal etkileşimin eksilmesine neden olabilmektedir. Bu sınırlı etkileşimler yalnızca çocuğun duygusal yaşantısına hasar vermekle kalmaz, onun fizyolojik, zihinsel gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilir (Yavuzer, 2019).

Aile üyelerinin ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olması veya çevreye uyumlu bireyler olması gerek ailenin yaşam kalitesini gerekse toplumsal gelişimi olumlu yönde etkileyecektir. Diğer yandan aileye işlev yönünden bakıldığında ebeveynlerin birbirleriyle olan iletişimlerinin sağlıklı olması çocuğun güven duygularını olumlu olarak beslerken, ebeveynlerin sağlıklı ilişkilere sahip olması çocuğu birçok yönde olumsuz etkileyerek psikolojik problemlerin oluşmasına veya akran ve okul çevresiyle ilişkilerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda sağlıklı aile ilişkileri sadece aile bireylerini etkilemekle kalmaz, çevreyle kurulan ilişkilere yansımakla birlikte şiddet, zorbalık veya istismar gibi psikososyal problemlerin bir risk etmeni olarak ortaya çıkmaktadır (Demircioğlu, Şahin ve Günindi, 2011; Avcı, 2006).

Sanayileşme ve kentleşmenin en fazla etkilediği kurum olan aile, hem yapısal hem de işlevsel yönden çok hızlı bir değişime uğramıştır. Ailenin yapısında oluşan bu değişim özellikle ergenlik döneminde büyük önem kazanmıştır. Çünkü ergen için, klasik geniş aile sisteminde bulunan, evin geçiminden sadece babanın sorumlu olduğu, hükmedici baba rolü ile çocukların bakımından, beslenmesinden sorumlu anne rolü değişime uğramıştır. Öte yandan artan boşanmalar, ayrılıklar tek ebeveynli aileleri oluşturmuştur. Bu hızlı sosyal ve toplumsal değişimler, ergenlerin karşı karşıya kaldığı sosyal, psikolojik ve ekonomik problemlerin artmasına neden olmuştur (Semerci, 2019). Boşanan çiftlerin sayısı 2018 yılında 143 bin 573 iken 2019 yılında %8,0 artarak 155 bin 47 olduğu görülmektedir. Bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızı binde 1,88 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan tek ebeveynli hane oranları 2014 yılında 7,6 iken bu rakam 2020 yılında 9,7 olmuştur (TÜİK). Bu bağlamda günümüzde birçok çocuk ve ergen yaşamlarını tek ebeveynli ailelerde sürdürmektedir. Modernleşme süreciyle birlikte fazlaca rastlanan tek ebeveynli ailelerde, ergenin birçok görevinin ters işlediği görülmektedir, yani olgunluğa yavaş yavaş ilerlemesi gerekirken, bu aile yapısında olgunluğa birden geçmek zorunda kaldığı gözlenmiştir. Bu nedenle, tek ebeveynli aileye sahip ergenler daha sık kaygı, düş kırıklığı, kimliğini ve benliğini keşfetmede zorluklar yaşayabilmektedir. Tek ebeveynlik yalnızca boşanma ve ayrılıklar sonucu oluşmamakta, ölüm sonucu da meydana gelebilmektedir. Bu aile yapısında ergenler bir rol modelin eksikliğinden duygusal bir izolasyon yaşayabilmektedir (Ulusoy, Demir ve Baran, 2005).

Ergenin tek ebeveynli hayata uyumu yanındaki ebeveyni ile olan iletişim ve etkileşim düzeyine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu iletişim sürecinde ebeveynler zaman zaman bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ergenin sosyal, biyolojik veya psikolojik gelişimlerini engelleyecek ya da duraksatacak davranışlar sergileyebiliyorlar. Bu davranışlar kimi zaman fiziksel şiddet olarak görülebildiği gibi çocuğun yok sayılması, dikkate alınmaması, gereken ilgisinin, yeterli sevginin gösterilmemesi gibi ergenin duygusal gelişimine zarar veren psikolojik istismar eylemleri de görülebilmektedir (Ünsal, 1998). Psikolojik istismar aynı zamanda ergenin özgüvenini zedeleyen, başarısız hissettiren, aidiyet duygunu eksilten, duygusal ve davranışsal problemleri tetikleyen, sağlıklı gelişimi duraksatan, düşmanca tutumlar sergileyen ebeveyn davranışlarını içermektedir. Diğer yandan ergeni aşırı koruma

veya kısıtlama, ondan gerçekleştiremeyeceği uygunsuz beklentilerin olması da psikolojik istismar eylemleridir. Bu istismar davranışlarının özellikle bağımsızlık, akranlarla kaynaşma ve ait olma gereksinimlerinin büyük önem kazandığı ergenlik döneminde gerçekleşmesi birçok probleme yol açabilmektedir (Iwaniec, Larkin ve McSherry, 2007).

Kendine zarar verme davranışı, genel olarak kişinin ölme isteği olmaksızın bilinçli olarak vücut dokusuna verdiği hasar olarak tanımlanabilir. KZVD, ergenlerde ve genç erişkinlerde fazlaca görülmesinden dolayı önemli bir halk sağlığı sorunu haline gelmiştir. KZVD, yaygınlığına ilişkin yapılan araştırmaların sonuçları büyük ölçüde değişiklikler göstermektedir. KZVD lise öğrencileri arasında ise % 15 ile % 46 arasında yaygın bir davranıştır (Cawood ve Huprich, 2011). Toplum örnekleminde KZVD prevalansına ilişkin yapılan bir meta-analiz çalışmasında ergenlerin %17,2'sinde ve genç yetişkinlerin %13,4'ünde yaşam boyu en az bir kez KZVD olduğunu bildirmektedir, yetişkinlerde ise bu oran sadece %5,5 olarak saptanmıştır (Swannell vd., 2014). Ülkemizde 862 lise öğrencisi ile yürütülen bir çalışmada, örneklem grubunun %21,4'ünde kendine zarar verme davranışı olduğu görülmüştür. Aynı zamanda ergenlerde sıklıkla kendine zarar verme biçimi olarak vücudun bir bölümünü kesme görülürken, yapılan bu araştırmada başın, yumruğun ve diğer vücut bölümlerinin duvara veya zemine vurulmasına daha sık rastlanmıştır (Zoroğlu vd., 2003). Aile ortamının kendine zarar verme davranışları açısından önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Aile içerisindeki yetersiz iletişim veya etkileşim, ergenin aile içinde sosyal izolasyonuna neden olabilmekte ve sorunların çözümsüz görünmesinden dolayı kendine zarar verme davranışını veya intiharı tek çözüm yolu olarak algılamasına neden olabilir (Tulloch vd., 1997). Öte yandan ebeveynler, ergenin duygu ve düşüncelerini ifade etmesine engel olduklarında, sıkıntılı durumlarda yanında olmadıklarında ve heyecanlarını göz ardı ettiklerinde, ergen bu noktada sorunları ile nasıl başa çıkabileceğini bilememektedir. Dolayısıyla uygunsuz başa çıkma yollarına başvurabilmekte ve kendine zarar verme davranışları sergileyebilmektedir (Buckholdt, Parra ve Jobe-Shields, 2009).

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problem cümlesi; Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır? şeklinde belirlenmiştir.

1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Ergenlerin tek ebeveyne veya tam aileye sahip olma durumları ile psikolojik istismar düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

2. Ergenlerin tek ebeveyne veya tam aileye sahip olma durumları ile kendine zarar verme davranışları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

3. Ergenlerin tek ebeveyne veya tam aileye sahip olma durumları ile başa çıkma becerileri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

4. Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

5. Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışları; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

6. Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin başa çıkma becerileri; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

7. Tek ebeveynli ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri kiminle yaşadığı durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

8. Tek ebeveynli ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri tek ebeveynli kalma nedenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.2. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₂: Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışları anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₃ : Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin başa çıkma becerileri anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₄ : Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₅ : Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışları; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₆ : Tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin başa çıkma becerileri; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₇: Tek ebeveynli ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri kiminle yaşadığı durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₈: Tek ebeveynli ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri tek ebeveynli kalma nedenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Alanyazında istismar ile ilgili birçok çalışma bulunmasına karşın, psikolojik istismar ile ilgili yapılan çalışmalar daha sınırlı sayıdadır. Psikolojik istismar yalnızca gerçekleştiği dönemde değil, kişinin yaşamı üzerinde uzun yıllar olumsuz etkilerini sürdürmeye devam eden bir konu olmaktadır. Buna bağlı olarak, ergenlerin sürekli etkileşim içinde olduğu ailelerin ve öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin artması açısından psikolojik istismara yönelik önleyici çalışmalar kritik bir önem kazanmaktadır. Öte yandan kendine zarar verme davranışının yaygınlığı giderek

artmakta ve özellikle insanların önemli sosyal, fizyolojik ve psikolojik değişimlere uğradıkları son derece çalkantılı bir aşama olan ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılmaktadır (Swannell vd., 2014; Suyemoto, 1998; Saçarçelik vd.,2011; Briere ve Gil, 1998; Hawton vd., 2003; Lüleci, 2007). Ergenlerde ve genç erişkinlerde çok sık rastlanmasına karşın kendine zarar verme davranışı ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu çalışma ile kendine zarar veren ergenlerin, aile içerisinde veya okullarda daha hızlı fark edilmesine ya da kendine zarar verme davranışı ve altında yatan işlevlerin anlaşılması, hem kendine zarar verme davranışının ortadan kalkmasında hem de ergeni bu davranışa yönelten durum ile baş etmeyi öğrenmesinde rol oynayabilir. Bununla birlikte kendine zarar verme davranışının işlevlerini, diğer bir deyişle ergen için amacını anlamak ergenlere uygulanabilecek müdahalelerin belirlenmesinde yol gösterici olabilir. Bu bağlamda, bu araştırmanın temel amacı tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin, kendine zarar verme davranışlarının ve başa çıkma becerilerinin aile yapılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektedir. Ayrıca, bazı demografik değişkenler ile birlikte incelenmesi amaçlanmıştır. Literatür incelendiğinde, tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin psikolojik istismar düzeylerini, kendine zarar verme davranışlarını ve başa çıkma becerilerini birlikte ele alıp karşılaştırma yapan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırma özgün olup alanda bu konu ile çalışmak isteyen araştırmacılara ışık tutabileceği umulmaktadır.

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan örneklem grubunun kişisel bilgi formunu ve ilgili ölçekleri samimi bir şekilde cevapladıkları varsayılmaktadır.
2. Araştırmanın örnekleminin bu çalışma için yeterli olduğu varsayılmaktadır.
3. Araştırma kapsamında kullanılacak ölçeklerin araştırmanın amacını gerçekleştirecek yeterliliğe sahip olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bulgular, Psikolojik İstismar Ölçeği, Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri, Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu'nun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik :Ergenlik dönemi, duygusal ve fiziksel değişimlerin yol açtığı, cinsel, psikolojik ve sosyal olgunlaşma ile belirginleşen ve kişinin özgürlüğünü, kimlik hissini ve sosyal verimliliğini elde etmesi ile sonlanan bir dönemdir (Derman, 2008).

Tek Ebeveynli Aile :Boşanma, ayrı yaşama ya da ebeveynlerden birinin ölümü sonucunda oluşan ve anne veya babanın ebeveyn olarak tek başına çocuğun bütün bakımını üstlendiği ailelerdir (Boylu ve Öztop, 2013).

Psikolojik İstismar :Çocuğun bakımından sorumlu kişiler tarafından çocuğun psikolojik, fizyolojik veya sosyal gelişimin duraksamasına yol açan küçümseme, aşağılama, korkutma, dışlama veya aşırı emirleri içeren çocuğun kimlik hissini oldukça zedeleyen çeşitli olumsuz eylemler olarak tanımlanabilir (Polat, 2001).

Kendine Zarar Verme Davranışı : Kendine zarar verme davranışı, bir bireyin görünüşte bilinçli bir ölme niyeti olmaksızın vücudunun bir kısmına kasıtlı olarak zarar vermesidir (Feldman, 1988).

Başa Çıkma :Başa çıkma, insanların kendi kaynaklarını aşan sıkıntılı durumların iç ve dış taleplerini idare edebilmek için kullandıkları düşünsel ve davranışsal çabalar olarak tanımlanmaktadır (Bartram ve Gardner,2008).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aile Tanımı

Aile tanımlamaları ailenin yapısına ve içinde bulunduğu kültürel özelliklere göre değişmekle birlikte en genel anlamı ile tanımlamak gerekirse aralarında evlilik, kan ve çocuk bağları olan, aynı evi paylaşan, kendilerine has görgü, inanç sistemleri ve meziyetleri bulunan, sosyal rolleriyle iletişim ve etkileşim halinde olan bireylerden oluşan en küçük toplumsal kurum ailedir. Aynı zamanda insan türünün devamlılığını sağlayan, bireylerin ilk toplumsal çevreyle bütünleşmesine imkan sağlayan, toplum değerlerini ve kültürünü kuşaktan kuşağa ileten psikolojik, biyolojik, hukuksal birçok unsuru barındıran sosyal bir kurumdur (Dönmezer, 2009).

Toplumun en küçük birimi olan ailenin, insan hayatında önemli bir yeri kapsamaktadır çünkü bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığı için ihtiyacı olan sevgi, ilgi, şefkat ve bakımı sağlamasından dolayı en doğal yer kendi ailesidir. Öte yandan kişinin hayatında doyum elde etmesini, sorumlu olduğu işlevlerini en iyi şekilde gerçekleştirmesi ve yaşadığı çevreye yarar sağlayan bir kişi olması noktasında ailenin rolü çok büyük bir önem arz etmektedir (Bulut,1993; Nazlı, 2003).

Aile en temel haliyle anne, baba ve çocuklardan oluşan sosyal bir kurum olma özelliği taşımaktadır. Başka bir deyişle kadın ve erkeğin yasal ve törel bağları dikkate alarak kurdukları, maddi kazançlarını paylaştıkları, ortak kararlar doğrultusunda çocuk sahibi oldukları ve yetiştirdikleri toplumsal yapıdır. Diğer yandan aile kişiler arası ilişkileri içeren, belirli psikolojik, biyolojik ve sosyolojik fonksiyonları olan ve birtakım kuralları içeren toplumsal bir sistemdir. Dolayısıyla bütün aile üyeleri bu sistemin bir parçasıdır. Böylelikle aile içerisinde herkesin rolleri belirlenmiştir ve bu roller birbirleri ile olan ilişkileri etkilemektedir (Yıldırım, 2015; Özgüven, 2000). İnsanın içinde doğup büyüdüğü, karşılıksız sevgiyi ve sahiplenilmeyi hissettiği ailenin, bir diğer önemli özelliği ise bütün kültürlerde evselsel olmasıdır. Bu bağlamda bireyin ilk sosyalleştiği ortam olan aile, hayat boyu duygusal gereksinimlerin, karşılanması ve bir yuva sağlamasından dolayı özenle korunması gereken ve saygınlığı olan bir sosyal yapıdır (Özpolat, 2010).

Aile en temelinde cinsellik ilişkisini barındıran sosyal bir gruptur, ve bu sosyal grubun özelliklerini ve işlevlerini belirleyen unsur içinde yaşadıkları toplumun kültürüdür. Aynı zamanda bireylerin karşılıklı hak ve sorumluluklarla birbirlerine bağlı buldukları, ortak hedefler doğrultusunda bir araya gelmiş insanlardan meydana gelen bir toplumsal yapı olarak tanımlayabiliriz. Öte yandan ailenin bir diğer niteliği ise içinde bulunduğu toplumun kültürel niteliklerini, inanç sistemlerini ve değer yargılarını gelecek nesillere aktarımının sağlanmasıdır (Özgüven,2001; Kulaksızoğlu, 1989).

2.1.1. Ailenin Önemi ve İşlevleri

Çocuk dünyaya geldiğinde korunmaya muhtaç ve savunmasız durumdadır. Çocuğun en temel fizyolojik gereksinimlerini, yani beslenme, barınma, korunma gibi ihtiyaçlarını karşılayan ailedir. Çocuğun sevildiğini hissederek, güven duyduğu bir ortam içerisinde sağlıklı bir şekilde büyümesi aileye bağlıdır. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren içtenlikle sevmeye, şefkate ve ilgiye muhtaçlar ve bu temel gereksinimlerin karşılıksız doyuma ulaştığı tek yer aile ortamıdır. Çocuğun yaşamını sürdürdüğü toplumsal çevreye yararlı bir birey olarak büyümesi çoğunlukla aile içerisinde kazandığı sosyal değerlere bağlıdır çünkü sosyal değerler çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aile içerisinde sıcak, samimi, içten ilişkilerin kurulması olumsuz duyguları azaltarak, sevgi, saygı, anlayış gibi duyguları artırır, böylece aile üyelerinin huzurlu, güvenli ve dayanışmanın olduğu bir ortamda yaşamlarını sürdürmesine olanak sağlamaktadır (Bulut, 1983; Kır, 2011).

İlk sosyal davranışları aile üyeleri ile olan iletişimimiz ve etkileşimimiz sayesinde kazanırız çünkü aile bir çocuğun ilk sosyal çevresidir. Dolayısıyla bu etkileşimler yani anne ve babanın veya ailedeki diğer üyelerin çocuğa karşı tutumları onun ailedeki konumunu belirlemektedir. Eğer aile çocuğa yeterli güven duygusunu aktarabilirse yada sosyal kabul görebilmesi için gerekli desteği sağlayabilirse çocuğun sağlıklı kişilik zeminleri oluşmaya başlamaktadır (Kandır ve Alpan, 2008).

Çocuk için ailenin var olması, bütünlüğünü koruyor yani parçalanmamış olması, ve belki de en önemlisi işlevlerini gerçekleştiriyor olması büyük bir önem taşımaktadır. Zira çocuk yaşama dahil olmasından bu yana sürekli aile ortamındadır ve bu ortamda sosyal yaşama dair bütün bilgileri teorik ve uygulamalı bir şekilde öğrenmektedir. Bu nedenle anne ve babanın çocuğa rol model olacak davranışlar

sergilemesi, eğitimi işlevlerini yani çocuğun başarılı olabilmesi için fırsatlar sağlayıp, desteklemesi, maddi veya manevi bütün gereksinimlerini karşılaması, çocuğu sosyalleşmesi için motive ediyor olması gelişim dönemindeki çocuğa birçok olumlu yarar sağlayabilir (Alkan,2018).

Alanyazın incelendiğinde aile işlevselliği en kısa iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlar; *sağlıklı* yani işlevlerini yerine getiren aileler, diğeri ise *sağlıksız* yani işlevlerini yerine getirmeyen aileler olarak ayrılmaktadır. Aile içi ilişkilerin dinamiği ve kapsamı, sosyo-ekonomik düzey, ailenin sosyal destekleri, aile üyelerinin kişilik ve kalımsal özellikleri gibi bir takım unsurlar ailenin sağlıklı mı yoksa sağlıksız mı olduğunu etkileyebilmektedir (Özgüven, 2000). Bununla birlikte, bir ailenin sağlıklı bir yapıya sahip olup olmadığını anlamak için fonksiyonlarını gerçekleştirmedeki yeteneklerine bakılmaktadır. Hemen hemen her kültürde sağlıklı ailelerin nitelikleri incelendiğinde dikkat çeken bazı öğeler bulunmaktadır. Bunlar; sağlıklı olarak adlandırılan ailelerin değişime hemen adapte olduğu, birbirleri ile olan ilişkilerini açık iletişim üzerine inşa ettiği, sorumluluklarından kaçınmadığı, eşlerin hem birbirlerine hem de çocuklarına güven sağladığı ve son olarak geleceğe dair olumlu düşünebilen aileler olduğunu göstermektedir (Demirbilek, 2016).

Matejevic ve Jovanovic (2011) göre işlevsel aile yapıları aile içerisinde hedefler belirleyip bu hedeflere ulaşmayı amaçlayan ve çoğunlukla ulaşan ailelerdir. İşlevsiz olanlar ise görevlerini yerine getiremeyen olumsuz bakış açılarına sahip olan ailelerdir. Bir başka ifadeyle işlevsel aileler, üyeleri arasında duygusal ve zihinsel tutarlılık sağlamalı, büyümeleri ve gelişmeleri için çeşitli fırsatlar yaratmalıdır. Bu bağlamda, Matejevic ve Jovanovic (2011) aile işlevlerini üç düzeyde incelemiştirlerdir. Bu işlevlerden ilki; biyolojik düzey yani cinsel ihtiyaçların karşılanması ve soyun devamı için üreme işlevlerinin gerçekleşmesi, ikinci işlev ise; ekonomik düzeydir ve üretici ve tüketici işlevlere hizmet eder, son işlev ise, psiko-sosyal düzey yani aile üyelerinin eğitim gereksinimleri, sosyalleşmesi ve aile bireyleri arasında duygusal bağların güçlenmesine imkan sağlamasıdır.

Dai ve Wang (2015) göre aile sadece toplumun temel yapı taşı değil, aynı zamanda bireysel, zihinsel ve fiziksel gelişimin desteklendiği önemli bir gruptur. Aile işlevleri ise yine bu doğrultuda, ailenin büyümesini desteklerden diğer yandan bireysel gelişimin pekiştirildiği, temel ihtiyaçların aksamadan karşılaştığı, belirli kararların alındığı, hedeflerin belirlendiği ve bu hedeflere yönelik çabaları ifade etmektedir.

Ogburn (1963), aile işlevlerini daha kapsamlı bir şekilde ele almakta ve yedi işleve dikkat çekmektedir. Bunlar; maddi gereksinimleri karşılamak, saygınlık kazandırmak, çocukların eğitimini tasarlayıp destek olmak, dini bilgileri ve inançları öğretmek, boş zaman aktiviteleri gerçekleştirme, aile üyelerinin birbirlerine güven vermesi, koruması ve karşılıklı içten sevgi içeren ortam oluşturması gibi işlevleri içermektedir (aktaran Bulut, 1993).

Sağlıklı aile, bireylerin özgürlüklerini kısıtlayıcı veya kendini gerçekleştirme potansiyellerini engellememeli tam tersine daha uyumlu, güven verici, dolaysız iletişime elverişli ve esnek bir yapıda olmalıdır. Ancak bu doğrultuda karşılaşılan problemlerle baş etmede gerçekçi davranabilir ve herkes için uygun çözüm yollarını keşfedebilirler. Bir diğer önemli nokta ise sağlıklı ailelerde ebeveynlerde dahil olmak üzere herkes duygusal ve daha fazla bilinçlenmek için sürekli bir değişim, gelişim halindedirler. Çünkü aile, üyelerine kıymet verir ve benlik saygılarını olumlu yönde geliştirmelerini destekleme gayretindedir (Nazlı, 2003; Cüceloğlu, 2015).

Ozankaya (1991), ailenin önemli olan birkaç işlevini şu şekilde belirtmiştir; insanların cinsel davranışları belli bir düzene alıp, üremesi yani neslin devamlılığını sağlamak, içten, sıcak, samimi sevgi temeline dayalı ilişkiler ile çocuğun hem gelişimini desteklemek hem de sosyal çevreye hazırlamak, aile bütünlüğünün korunması için belki de en önemli bir diğer işlev, ebeveynler arasında ekonomik işbirliğinin bulunması, son olarak aile üyelerinin çocuğa gerekli değer yargılarını, toplumsal kuralları öğretmesi ve çocuğun zamanı geldiğinde aileye çalışarak ekonomik destek sağlaması, yeni kendisinden beklenen davranışları gerçekleştirip başarı elde etmesi aileye saygınlık kazandıracığından önemli bir işlev olarak ifade edilmektedir.

2.1.2 Aile Yapıları

Tarihsel ve toplumsal gelişmelerle birlikte aile türleri birçok farklı perspektiften sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar incelendiğinde aile yapıları, büyüklüklerine göre; geniş aile, çekirdek aile ve geçiş ailesi olarak gruplanır. Yönetim biçimine göre ise; anaerkil, ataerkil ve eşitlikçi aile olarak sınıflanır. Yerleşim yerine göre sınıflandığında; gecekondü ailesi, köy ailesi, kasaba ailesi ve kent ailesinden söz edebiliriz. Bu çalışmada aile yapısı büyüklüklerine göre incelenecektir.

Geleneksel / Geniş Aile: Birçok neslin beraber yaşadığı, güçlü akrabalık ilişkileri ile varlığını sürdürmektedir. Bu ailelerde anne- baba, anneanne-dede, torunlar, kuzenler, kardeşler aynı çatı altında yer alabilmektedir. Bu aile yapıların da ataerkil bir düzen hakimdir yani babanın otoritesi egemendir ve genç üyeler yaşlılara bakmak zorunluluğundadır. Aynı zamanda baba baskınlığını koruyarak ailenin geçiminden sorumludur. Fakat cinsiyet bu ailelerde statüyü belirleyen tek nokta değildir, yaş cinsiyetten daha önemli bir etkidir. Bu sebeple genç üyelerin ailede söz sahibi olmaları çok düşüktür (Dönmezer, 2009; Canatan ve Yıldırım, 2009). Bir diğer ifadeyle yaşlı erkekler ailedeki hiyerarşi sisteminin en üst seviyesinde bulunurlar ve özellikle ailenin ekonomisini ellerinde tutarlar. Dolayısıyla ailenin diğer üyelerinin ekonomik bağımsızlığı olmadığından, kararlara boyun eğmekte ve üstlerine düşen görevleri yerine getirmektedir. Geleneksel aile, kişisel özgürlükleri kısıtlayıcı yani bireyselleşmeye imkan sağlamayan bir yapıdır, kişiler aileye karşı son derece bağımlı olduklarından bu ailelerde "ben" değil "biz" düşüncesi hakimdir. Bu ailelerde çocukların duyguları, düşünceleri ve bireysel hedefleri önemsenmez çünkü çocuğa geleceğe yatırım olarak bakılıyor yani yetişkin olduğunda aile ekonomisine katkı sağlayacak ve yaşlı üyelerin bakımını sağlayacaktır, bu nedenle geniş ailelerde çocuklar özerklik kazanamamaktadır (Eyce, 2014; Karataş, 2001; Geçtan, 2020).

Çekirdek Aile : Değişen toplumsal yaşantıyla beraber çekirdek aileler, geniş ailelerden daha yaygın hale gelmiştir. Bu dönüşümün nedenlerine ise sanayileşme, artan işgücü ihtiyacı ile kadınların çalışma hayatına dahil olması, insanların ortaya çıkan iş fırsatları için yerleşim yerlerinden ayrılıp sanayi kentlerine göç etmesi sayılabilir. Genel olarak çekirdek aileyi tanımlamak gerekirse anne baba ve bekar çocuklardan oluşan aile tipidir. Çekirdek ailelerde, geniş ailede olduğu gibi evlenecekleri kişiyi aile büyükleri değil çoğunlukla kişinin kendisi özgür bir şekilde seçebilmekte ve aynı zamanda akrabalık bağlarından büyük ölçüde uzaklaşmışlardır. Çekirdek ailelerde eşitlikçi bir yapı daha hakimdir (Dönmezer, 2009; Günindi ve Giren, 2011) .Gelişmiş toplumlarda ve daha çok büyükşehirlerde çekirdek aile daha yaygındır. Çekirdek ailelerde kişi sayısı geniş ailelere göre çok daha azdır çünkü bu aile tipi belirli bir gelişim döngüsüne sahip olabilir yani aile ilk etapta sadece evli çiftten oluşuyor sonrasında çocuk sahibi oluyor ve bu çocuğu yetiştirip büyütüyor, eğitim imkanı sağlıyor, ve çocuk çalışma hayatına başladıktan sonra evden ayrılıyor böylece aile tekrar başlangıç noktasına dönüyor (Gökçe, 1976).

Geçiş Ailesi :Aile yapıları genel olarak büyüklükleri açısından geniş ve çekirdek olarak ayrılmakta ancak hızlı toplumsal gelişmeler sonucu geçiş ailesi olarak adlandırılan yeni bir aile tipi ortaya çıkmıştır. Bu ailelere daha çok kırsal yerleşimlerden, sanayi kentlerine hızlı bir geçişin olduğu, nüfus yoğunluğunun hızla arttığı kısaca göç alan toplumlarda daha fazla rastlanılmaktadır.Bu aileler hane halkı sayısı az olmasından dolayı çekirdek aile özellikleri taşısa da, aile içindeki sistemleri hala geleneksel aile özelliği göstermektedir. Başka bir ifadeyle, geniş ailede olduğu gibi bu aile tipinde de karar mercii ailenin büyükleri olup, gençlerin bireyselleşmemesi için baskıda bulunurlar. Bu aile yapısındaki bireyler bir yandan ekonomik çıkarlar için kente uyum sağlamaya çalışırken, diğer yandan yerleşim yerlerinden hızla koştuklarından dolayı derin bir yalnızlık ve suçluluk duydukları için geleneksel kuralları sürdürmeye çalışmaktadırlar (Özgüven 2000, 2001).

2.2. Tek Ebeveynli Aile Tanımı

Tek ebeveynli aile, anne veya babanın çocukların bütün sorumluluklarını tek başına üstlenerek ebeveynlik yaptığı aileler olarak tanımlanabilir. Tek ebeveynli aile oluşumlarına göre birçok farklı şekilde ortaya çıkabilir. Bu etkenleri şöyle sıralayabiliriz; anne veya babanın vefat etmesi yada boşanması sonucu, veya ebeveynlerden birinin evi terk etmesi sonucu, evlilik dışı çocuk doğurma, evlat edinme, ve son olarak anne veya babanın cezaevinde olması gibi istenmeyen durumlar neticesinde tek ebeveynli aileler oluşmaktadır (Gladding, 2012).

Aile genel olarak anne-baba ve çocuklar oluşan birim olarak düşünülmektedir. Ancak günümüzde toplumun temelini oluşturan aile, hem yapıları hem de fonksiyonları açısından birtakım sosyal ve ekonomik unsurlardan etkilenecek şekilde değişmekte ve bu değişimler çoğunlukla aile birliğini sona erdirmektedir. Bu nedenle artık bir aileyi tanımlamak için anne veya babanın beraberliği şart görülmemektedir (Boylu ve Öztop, 2013).

Toplumsal yaşamda aile kurumunun en belirgin iki fonksiyonu düşünüldüğünde, akla ilk gelen çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması, yetiştirilmesi bir diğeri ise aile üyeleri arasında psikolojik, duygusal ve sosyal gereksinimlerini yerine getirip doyum sağlamasıdır. Fakat toplumsal değişim sürecinde birçok farklı etmenlere bağlı olarak aile yapıları hızla değişmiştir. Bu yapılardan günümüzde hızla yaygınlaşan tek ebeveynli aileler, ilk zamanlarda toplum tarafından bir sapma veya eksiklik olarak

görülüyordu. Bu bağlamda ilk zamanlar yapılan araştırmalar tek ebeveynli aile yapılarının oluşmaması için önlem almaya yöneliktir. Tek ebeveynli aile yapılarının dezavantajlarını tartışan bazı araştırmalar genellikle bu aile yapısının artan suç oranlarına ve çocukların okul başarısında düşüş yaşamasına neden olduğunu bulmuşlardır (Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü ASAGEM, 2011).

Günümüz toplumlarında artık bir aileyi tanımlayabilmek için anne, baba ve çocuklardan oluşan bir yapı özelliği aranmamakta çünkü zaman içerisinde aileye olan bakış açıları değişmiştir. Kadınların toplumsal yaşamda rollerinin değişmesi ile ekonomik özgürlüklerini kazanması ve güçlenmesi, boşanma oranlarının artmasına neden olmakla birlikte, taşıyıcı annelik veya evlat edinme gibi yöntemlerle çocuk sahibi olunması, ve daha birçok faktör farklı aile yapılarını meydana getirmiştir bunlardan en yaygın olanı ise tek ebeveynli ailelerdir. Aynı zamanda bu aile yapıları ölüm, boşanma gibi beklenmedik durumlardan oluşabileceği gibi evlilik son bulmadan da gerçekleşebilir yani ebeveynlerden birinin yurtdışına çalışmaya gitmesi, veya hapisanede olması, ya da ayrı evlerde yaşaması gibi etkenlerde tek ebeveynliğe yol açabilir. Bu doğrultuda evin bütün sorumluluğu ve yönetimi bir ebeveyne kalıyor, dolayısıyla tüm bu sorumluluklar bazı problemlere yol açabilmektedir. Bu problemlerin başında ekonomik sıkıntılar geliyor ve özellikle tek ebeveyn anne ise, daha sonra sosyal hayata karıştıklarında hem ebeveyn hem de çocuk yalnızlık ve eksiklik duyguları hissedebilmektedir. Ebeveynin bir yandan çalışıp evi geçindirmeye çalışırken bir yandan da çocuk ile ilgilenip ona zaman ayırma noktasında ciddi sorunlar yaşadığı bilinmektedir (Aslantürk ve Koç,2019; Bedel ve Işık, 2013).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2019 yılı itibari ile açıkladığı verilere göre, toplam hane halklarının %2,0'sini ebeveyni baba olan tek ebeveynli aileler oluştururken %7,2'sini ise ebeveyni anne olan tek ebeveynli aileler oluşturduğu; toplam tek ebeveynli hane oranlarına bakıldığında ise oranın %9,2 olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK], 2020).

2.2.1. Tek Ebeveynli Olma Nedenleri

Günümüz toplumlarında aile giderek küçülmektedir. Nasıl kentleşme ve modernleşme süreci geleneksel geniş ailenin çözülmesine veya yaygınlığının giderek azalmasına sebep olup çekirdek aile modelini ortaya çıkarmışsa, günümüzde ise çeşitli etkenler ve çekirdek ailenin hassas yapısından dolayı yeni bir çözülme söz konusudur.

Tek ebeveynli aile formunun ortaya çıkması ile beraber bugüne kadar bilinen bütün aile tanımlamaları kökten bir değişime uğramaktadır (Canatan,Bilge ve Çarpar, 2019). Tek ebeveynliliğe birçok faktör sebep olabilmektedir fakat bu bölümde daha sık rastlanılan üç nedene dikkat çekilecektir. Bunlar; ölüm, boşanma ve tercih sonucu oluşan tek ebeveynli ailelerdir.

2.2.1.1. Ölüm

İnsan için sevdiği bir kişinin ölümü, hangi yaşta olursa olsun baş edilmesi oldukça zor, kaçınılması güç bir durumdur. Özellikle bu kaybı yaşan çocuk veya ergen ise bu sürecin anlaşılması, kabullenilmesi ve idrak edilmesi çok daha zorlaşabilmektedir. Çünkü ölüm, çocuklar için çok ağır bir yaşam olayıdır. Anne veya babanın ölümü çocuğun hayatına birçok zorluğu beraberinde getirmektedir. Kayıp sonrası çocuk bir yandan yeni hayatına uyum sağlamaya çalışırken, diğer yandan ölüm olayını kabullenmeye veya anlamaya gayret göstermektedir. Ebeveyn ölümü ergenlik dönemindeki çocuk için çok zorlayıcıdır çünkü çocuk bir yandan ergenlik döneminin getirdiği sorunlarla başa çıkmaya çalışırken diğer yandan ebeveyn kaybının güçlükleriyle başa çıkmak zorundadır (Fiş ve Berkem, 2005; Attepe, 2010).

Ailede yaşanan kayıp çocuğu etkilediği gibi hayatta kalan ebeveyni de derinden sarsmaktadır. Fakat hayattaki ebeveynin yaşamına zorda olsa kaldığı yerden deva etmesi çocuk için çok önemlidir. Çünkü çocuklar ebeveynlerinden birini kaybettiklerin de yaşamlarının ne şekilde etkileneceklerinden büyük kaygı duyarlar. Eğer ebeveyn yas duygusundan çıkamazsa ve çocuğa yaşamın güvenli olduğunu yada geleceklerinin güvende olduğunu hissettiremezse çocuk için bu süreç daha da güç bir hal alabilmektedir (Yıldız, 2004). Kişiler eş kaybının getirdiği duygusal boşluklarla, acılarla mücadele ederken bunun yanı sıra aile ilişkilerinin idaresi, ekonomik problemler, çocuklarla ilgilenme ve toplumun dayattığı yeni sosyal görevler gibi pek çok güçlükle karşı karşıya kalmaktadır.Kişinin yaşadığı kayıp sonrası eski yaşamına tekrar dönebilmesini etkileyen unsurlar bulunmaktadır. Bunlar; kaybedilen kişinin yaşı, ölüm şekli, hastalık sonucu yada beklenen bir durumun dışında ani gerçekleşmesi, kaybedilen kişi ile olan ilişkinin boyutu gibi birçok faktörden etkilendiği söylenebilmektedir (Koçyiğit, 2019).

Çocukların yas tepkilerini pek çok duygusal ve davranışsal ifadeler olarak ortaya çıkar. Öncelikle bu duygular şok,suçluluk, yoğun üzüntü, ve özlem duygusu

olabilmektedir. Aynı zamanda öfke duygusu da oluşmakta ama daha çok bu öfke kendine yönelik neden bu kayıp kendisinin başına geldi diye şikayet etme,veya aile üyelerine, arkadaşlarına, ölen ebeveyne karşı olabilmektedir. Davranışsal tepkileri ise iştahta azalma, konsantrasyon güçlükleri, huzursuzluk, uyku problemleri,ve öğrenme güçlükleri olarak ortaya çıkmaktadır (Alahakoon, 2018).

2.2.1.2. Boşanma

Aile birliğinin kurulmasında temel olan evliliğin, hukuksal olarak resmi yasalar huzurunda sona erdirilmesi boşanma olarak tanımlanmaktadır.Boşanma eşler için çok zorlu bir süreç olduğu gibi aynı şekilde çocukları da birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Boşanma çoğunlukla ebeveyn-çocuk ilişkisinde aksaklıklara veya ilişkinin devamlı olarak zayıflamasına, ayrılan eşler arasında anlaşmazlıkların artmasına, duygusal boşluklara, finansal zorluklara ve daha pek çok olumsuz olaylara yol açabilmektedir (Fagan ve Churchill, 2012).

Çoğu toplumda evlilik saygın bir kurum olarak kabul edilirken, boşanma ise olumsuz bir yaşam olayı olarak nitelendirilir ve önemli bir stres kaynağı olarak kabul edilir. Çocukların yoğun stresli boşanma sürecinden etkilenme seviyeli birkaç etkene bağlı olmaktadır. Bu etkenler, ebeveynlerin çocuklarına verdiği değer, çocuğa yaklaşım tarzları, kültür düzeyleri ve sosyo-ekonomik koşullar çocuğun boşanma sürecinden ne derecede etkileneceğini göstermektedir (Yavuzer, 2003). Boşanma sürecinin çocuklarda birçok davranışsal, psikolojik ve akademik sorunlara yol açtığı bilinmektedir. Bununla birlikte yapılan bazı araştırmalarda çocukların boşanma olayına verdikleri tepkilerin çoğunlukla farklılaştığı görülmüştür yani ayrılık öncesi çocuk çatışmanın az olduğu, sağlıklı bir aile ortamında ise boşanma sürecine çok zor uyum sağlamaktadır. Ancak çocuk çatışmaların ve anlaşmazlıkların sık yaşandığı bir ailede ise boşanma onu sağlıksız aile ortamından uzaklaştıracağı için yeni hayatına daha çabuk uyum sağladığı görülmektedir (Amato, Kane ve James, 2011).

Boşanma sonrası çocuğun velayetinin bulunduğu çoğu ebeveyn çalıştığı için, çocuklarına ayırdıkları zaman ve enerji miktarı ister istemez azalmaktadır.Bu nedenle anne babalar çocuklarını ihmal edebilmekte ve ihtiyacı olan ilgiyi, desteği çocuğa tam anlamıyla yansıtamamakla birlikte, disiplin uygulamalarında azalma yaşayabilirler.Bu durumlar çocukta okul başarısızlığına, benlik saygılarında düşüslere ve özellikle ergenler için riskli davranışlara yol açabilmektedir (Amato ve Keith, 1991). Boşanma,

ailenin dağılmasına, parçalanmasına yol açan ve bütün aile üyelerini psikolojik olarak sarsan kompleks bir olaydır. Ve bu parçalanmadan en çok etkilenen şüphesiz çocuklardır. Ebeveynleri boşanan çocuklarda sıklıkla agresyon, antisosyal davranışlar, itaatsizlik ve depresyon gözlemlenmektedir (Göktürk, 2000).

2.2.1.3. Tercih

Tercih sonucu oluşan tek ebeveynlik, diğer tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkışına göre farklılık göstermektedir. Tercih sonucu oluşan tek ebeveynliği diğer oluşumlardan ayıran en belirgin özelliği, beklenmedik veya bir yaşantı sonucu oluşmasında dolayı değil, tek ebeveynli aile olmayı istemek ve tamamen kişisel tercih olarak seçmesi sonucundan meydana gelmektedir. Aynı zamanda bu aile tipinde, ebeveyn çocuğu aileye dahil etmeden önce kendisini hem psikolojik hem sosyal açıdan tek ebeveyn olmaya hazırlayabilmektedir. Gladding (2012) tercih sonucu oluşan tek ebeveynli aileleri üç şekilde ele almaktadır. İlk olarak isteyerek evlilik dışı hamile kalma, ikincisi evlilik dışı hamileliğin ardından çocuğu doğurmaya karar verme, ve son olarak evlenmemiş bireylerin evlat edinmesi sonucu oluşan aileler olarak ifade etmiştir.

2.3. Çocuk İstismarı Kavramı

Çocuk istismarı genel olarak, çocuğun anne, babası yada bakım veren kişiler tarafından çocuğun gelişimini kısıtlayıcı, sağlığı açısından tehlike oluşturan veya gururunu zedeleyecek, her türlü fiziksel, duygusal, cinsel ve ihmal davranışlarını içeren eylemlerin tümü olarak tanımlanabilir. Bir diğer ifadeyle çocuğa yönelik zarar verici ve uygun olmayan davranışların tümü. Bu bağlamda çocuk istismarı hayatın erken dönemlerinde son derece önemli bir stres kaynağı olmakla beraber çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesinin önünde büyük bir engel yaratmaktadır. İstismar hangi yaşta yaşanırsa yaşansın hem bedensel hem de psikolojik bir çok probleme zemin hazırlamakta ve duygusal, davranışsal yada zihinsel uyum sorunlarına neden olabilmektedir (Özgentürk, 2014; Gökler, 2002).

Çocuğun büyümesini ve gelişmesini olumsuz olarak etkileyen birçok davranışı kapsayan çocuk istismarı ile, yüzyıllardır her toplumda karşılaşmaktadır. Çocuk istismarı kavramına ilk olarak Henry Kempe, 1962 yılında dikkat çekmiştir. Daha önceleri Henry Kempe ve arkadaşları, çocukların sürekli şiddete maruz kalmasından dolayı oluşan kol ve bacaklarda kırıklar veya kafa içi kanamaları gibi olguları

"dövülmüş/hırpalanmış çocuk sendromu" olarak ifade ederlerdi fakat bu tanımlama 1970'li yıllarda bu alanda yapılan çalışmalarla birlikte değişmiş ve toplum tarafından daha bilinir hale gelmiştir (Polat, 2017).

2.3.1. İstismar Türleri

2.3.1.1. Fiziksel İstismar

18 yaşından küçük çocuğun herhangi bir kaza durumu olmaksızın anne babası veya bakımından sorumlu kişiler tarafından sağlığını tehdit edecek biçimde yaralanması,zehirlenmesi, vücudunun herhangi bir yerinde kırık veya çıkık olması hatta ölümlle sonuçlanabilecek birçok kasıtlı yetişkin davranışlarını içermektedir. Bu zararlar elle veya bir nesne kullanarak çocuğa vurularak,yakılarak yada ısırılarak gerçekleşebilir. Bu muameleler sonrasında çocuk fiziksel hasara uğramasının yanında çocukta çeşitli psikolojik problemler oluşabilmektedir yani bu çocuklar bu olumsuz deneyimlerden sonra aşırı saldırgan olabildikleri gibi tam tersi aşırı ürkek,çekingen, içe dönük olabilmektedirler (Taner ve Gökler, 2004; Aydın, 2005).

Ortaya çıkarılması en kolay istismar türü olan fiziksel istismarın çocuk üzerinde ortaya çıkan olumsuz etkilerini, Yolcu (2009) iki şekilde ele almıştır. Bunlar kısa dönem etkiler ve uzun dönem etkilerdir. Kısa dönem etkiler genellikle fiziksel yaralanmaları, morlukları, kırıkları, ve çizikleri içerirken, uzun dönemli etkiler ise daha çok psikolojik olabilmektedir. Yani çocuklar ebeveynleri veya bakımından sorumlu bir kişi tarafından uzun süre fiziksel istismara maruz kaldığında yetişkin olduğunda düşük benlik saygısı,kaygılı, içe dönük veya yıkıcı antisosyal davranışlar sergileyen bireyler olmaları söz konusu olabilir ve bu bireyler sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurmada zorlanabilmektedir. Fiziksel şiddet toplumumuzda en sık uygulanan terbiye veya disiplin yöntemidir. Ancak bu disiplin yöntemleri daha çok fiziksel istismar boyutlarındadır. Bu doğrultuda fiziksel istismar bir yetişkinin çocuk üzerinde otoriteyi sağlamak amacıyla, cezalandırmak için veya ebeveynin kendi sinir ve öfkesini boşaltmak için çocuğu elle veya bir alet ile dövmesi, yakması, ısırma gibi yollarla çocuğun vücudunda kalıcı iz bırakacak biçimde şiddet eylemleri uygulayarak zarar vermesidir (Güner, Güner ve Şahan, 2010).

2.3.1.2. Cinsel İstismar

Çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı, anlamlandıramadığı veya kabul etmediği halde bir yetişkin yada kendisinden yaşça büyük bir çocuk tarafından cinsel tatmin amaçlı kullanılması durumudur. Cinsel içerikli konuşmayı, şakalaşmayı, teşhir ve röntgencilik gibi her türlü temas içermeyen eylemleri içerdiği gibi çocuğun cinsel organlarına dokunma,oral-genital seks, ensest, tecavüz gibi temas içeren davranışları da kapsamaktadır (İnsan Hakları Derneği, 2008).

Çocuktan en az altı yaş büyük bir kişi tarafından, çocuğun cinsel doyum amacı ile onayı olmadan veya zorla ikna edilerek yararlanılması, aynı zamanda başkalarının yine cinsel tatmin amaçlı çocuğu kullanmalarına aracılık edilmesi veya onay verilmesidir. Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda birçok farklı etkiler görülebilmektedir. Bunlar, olayla ilgili kabuslar,öfke krizleri,sürekli tekrarlayan olumsuz düşünceler, olay anını hatırlatan yerlerden,nesnelere yoğun kaygılanma veya kişilerden kaçınma gibi güç durumlar olabilmektedir (Topbaş, 2004). Gelişimsel anlamda olgunlaşmamış çocuk veya ergenlerin bilinçli olarak onay vermedikleri, yasadışı cinsel etkinliklere zorlamak veya dahil etmek cinsel istismar olarak tanımlanabilmektedir. Cinsel istismar sadece çocuğun tanımadığı kişiler tarafından gerçekleşmez, kan bağı olan ve ona bakım veren bir aile üyesi tarafından da gerçekleşebilir. Çoğunlukla fail iki durumda da çocuk tarafından tanınır, çünkü istismarcı önceden planlı bir şekilde çocukla arkadaşlık kurmak için kasıtlı olarak yakınlık kurabilir. Eğer istismar bir aile üyesi tarafından gerçekleşiyorsa bu durum ensest olarak nitelendirilir (Glaser ve Wiseman, 2000; Aktepe, 2009). Aile içi cinsel istismar yaşayan çocuklar çoğunlukla utanç duyguları, korkuları, kaygıları veya suçluluk hislerinden dolayı yaşadıklarını genellikle anlatmazlar. Aynı zamanda bazı aileler çocukların yaşadığı istismar olayının farkında olsalar da, aynı şekilde aileler birçok endişe ve korkularla olayı görmezden gelmeyi veya kapatmayı tercih edebilmektedir. Dolayısıyla böyle nedenlerden ötürü ortaya çıkarılmayan ensest olaylarında istismar süreklilik kazanır ve tekrarlanır. Bu bağlamda gerekli adli şikayetler diğer istismar türlerine göre geç yapılır (Aydın, Akbas, Turla, Dundar, Yuce, Karabekiroglu, 2014). Bir diğer ifadeyle çoğu cinsel istismar olayları gerek çocuğun anlatmamasından, gerekse ailenin saklamasından dolayı açığa çıkmamaktadır. Bu nedenle bu konuya ilişkin sınırlı nicel veri bulunmaktadır.

2.3.1.3. İhmal

Çocuklara kötü muamelenin en yaygın türü olan ihmal en genel anlamıyla, ebeveynlerin veya çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin çocuğun en temel ihtiyacı olan barınma, korunma, beslenme, sağlık, eğitim veya duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılamaması olarak tanımlanabilir (Dubowitz, Giardino ve Gustavson, 2000). Bir diğer ifadeyle ihmal ebeveynler tarafından istemli veya istemsiz bir şekilde çocuğun aslında önlenebilir olumsuz durumunu yaşamasına göz yumduğu ve duygusal, bilişsel veya fiziksel kapasitesinin gelişmesine engel olmasıdır. İhmal davranışlarını örneklendirmek gerekirse, bir çocuğun beslenme, giyinme, veya barınak gereksinimlerini karşılayamamak, gelişimsel olarak hazır olmayan bir çocuğu evde veya herhangi bir yerde yalnız bırakmak, çocuğun okula gitmesinin engelleyerek eğitim ihtiyaçlarını engellemek, veya çocuğun tıbbi yardıma ihtiyacı olduğunda onu hastaneye götürmemek gibi davranışlar sayılabilir (Tyler, Allison ve Winsler, 2006).

İhmali genel olarak fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olmak üzere iki şekilde ele alabiliriz. Çocukta her iki ihmal türünü de belirlemek oldukça zordur çünkü çocuğa karşı bir eylem söz konusu değildir tam tersine eylemsizlik söz konudur. Fakat fiziksel ihmali saptamak nispeten duygusal ihmale oranla daha olası olabilmektedir. Çünkü çocukluk döneminde ebeveynlerin dikkati çocuk üzerine yoğunlaşmaz ise birçok travmatik yaralanmalara veya erken çocukluk dönemlerinde anne babanın denetimi yetersiz kalırsa çocuğun sağlığını tehlikeye atacak birçok olaya neden olabilir. Çocuğun tehlikeli bir cisim yutması buna örnek olarak verilebilir. Fiziksel ihmal, fiziksel istismardan daha yaygın olmasına rağmen ölüm veya ağır yaralanmalara sebebiyet vermedikçe pek dikkat çekmemektedir. Bu nedenle bu iki ihmal türünü birbirinden ayıran en önemli etmen, istismar daha aktif olarak gerçekleşirken, ihmal ise daha pasif şekilde gerçekleşmektedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004; Polat, 2001).

2.3.1.4. Psikolojik İstismar

Psikolojik istismar çocuk istismarının en temel noktasıdır çünkü bütün çocuk istismarlarının altında yatan dinamikleri birleştirir. Genel olarak tanımlamak gerekirse çocuğa değersiz olduğunu, kusurlu veya istenmeyen olduğunu yada sadece başkalarının gereksinimlerini yerine getirirken değerli olduğunu hissettiren ebeveyn davranışlarını kapsamaktadır (Hamarman, Pope ve Czaja, 2002). Bir başka ifadeyle, ebeveynin çocuğa karşı kasıtlı veya kasıtsız olarak duygusal kötü muamelede

bulunması yani çocuğu görmezden gelerek, aşağılayarak veya dışlayarak çocuğun fiziksel, zihinsel ve davranışsal gelişimine ciddi hasar vermesidir. Psikolojik istismara genellikle diğer istismar türleri eşlik etmeyebilir, fakat fiziksel ve cinsel istismar olgularına psikolojik istismarda eşlik etmektedir. Bu nedenle fiziksel ve cinsel istismarın verdiği hasar zaman içerisinde hafiflese de, psikolojik istismarın etkileri daima kişide var olur (O'Hagan,1995; Erkman, 1991).

Psikolojik istismara yol açan ebeveyn davranışlarına örnek vermek gerekirse, çocuğun düşüncelerini, duygularını veya heyecan duyduğu şeyleri anlatırken onunla dalga geçmek, önemsememek yada duygularını ifade etmesine engel olmak bir süre sonra çocuğun duygularında bir problem olduğunu düşünmesine neden olabilir. Yani eğer çocuk sürekli kötü muamelenin olduğu bir ortadaysa duygularını çoğunlukla da negatif duygularını ifade etmenin tehlikeli veya kabul edilemez olduğunu öğrenebilir. Dolayısıyla bütün iletişim çabaları reddedilen çocuk, kendisinin kabul edilemez olduğuna inandığı için ebeveynlerinin sevgi ve ilgisini elde edebilmek için kendi duygularından, benliklerinden uzaklaşmaları gerektiğini öğrenebilirler (Goldsmith ve Freyd, 2005; Cüceloğlu, 2015).

Psikolojik istismar çocuğa yönelik en zarar verici istismar türü olabilmektedir. Çünkü çocuğun kendine değer verme duygusuna saldırarak, olumlu veya sağlıklı bir benlik geliştirmesini büyük ölçüde engellemektedir. Diğer yandan çocuğun duygularını inciterek, çocuğun benliğini yapıcı veya sağlıklı bir şekilde algılamasına mani olarak çeşitli olumsuz uyanlarla duygusal gelişimini duraksatması psikolojik istismar olarak tanımlanabilir (Paavilainen ve Tarkka, 2003; Kulaksızoğlu, 2004).

2.3.1.4.1. Psikolojik İstismar Olarak Görülen Davranışlar

Psikolojik istismara yol açtığı düşünülen başlıca ebeveyn davranışları şöyle sınıflandırılmıştır;

Reddetme : Genel olarak çocuğun hiçbir ihtiyacının karşılanmaması, tek başına bir birey olarak kabul etmemesi, çocuğun hiçe sayılması, çocuğun yeteneklerini veya olumlu becerilerini geliştirmesi için desteklememesi, çocuğun bir işe yaramadığını veya fazlalıklı gibi hissetmesini sağlamak, evde yaşanan her problemden onu mesul bilmek yani çocuğu ailede adeta günah keçisi yapmak, mümkün olduğunda fiziksel yakınlıktan uzak durmak gibi birçok davranışı kapsamaktadır. Aynı zamanda anne babasının sürekli bir kusur bulup olur olmadık aşırı ceza uygulaması, devamlı

azarlaması, çocuğa karşı hem davranışsal hem de duygusal olarak tutarsız davranılması, kardeşleri veya akranları ile kıyaslanması veya onların yanında olumsuz şekilde eleştirilmesi gibi bir dizi davranış sıralanabilir (Polat,2017; Oskay, 1986).

İzole Etme/Yalnız Bırakma: Ebeveynin, çocuğu olması gereken sosyal deneyimlerden kasıtlı olarak uzak tutması, çocuğun kendilerinden başka kişiler ile arkadaşlık kurmasını engelleyerek yalnız olduğuna inandırılmasıdır. Çocuğun akranları ile ilişkiler kurmasına izin vermemek veya ailenin bir üyesi gibi hissetmesini engellemek, çocuğu cezalandırmak amacıyla bir odaya,bodruma veya tavan arasına kilitlemek gibi birçok davranış kapsamaktadır. Çocuğu izole etmek sadece herhangi bir yere kilitlemekle sınırlı değildir aynı zamanda ebeveyn aşırı baskıcı, otoriter ise veya çocuğu kendisine bağımlı olarak yetiştiriyorsa dolaylı olarak çocuğun özgüveni gelişmediğinden sosyallikten izole olabilmektedir (Hamarman ve Benet, 2000).

Yıldırma : Anne babanın direk çocuğa yönelik sözel saldırısını içermektedir. Çocuğa korku dolu bir ortam yaratır veya onu dünyanın korkunç, güvensiz ve düşmanca bir yer olduğuna inandırır. Korkutmalar genellikle dayak yoluyla olmakla birlikte, silah veya bıçak ile ölümle tehdit edilmeye kadar uzanabilir. Aynı zamanda çocuğun aşırı kontrol edilmesini veya cezalandırma için bağlanması da ebeveynler tarafından çocuğu korkutmak için bir yöntem olarak kullanılır (Hamarman ve Benet, 2000).

Suçta Yönelme : Anne ve baba çocuğun madde ya da alkol kullanmasına, şiddet içeren davranışlara tanık olmasına veya dahil olmasına, taciz, gasp gibi suç eylemlerini gerçekleştirmesine müsaade eder. Dolayısıyla çocuğun antisosyal davranışlarını desteklerler. Çocuğun toplumsal kurallara karşı gelmesine izin verilmesi, yasadışı davranışlarının pekiştirilmesi veya ebeveynlerin toplumsal açıdan kötü örnek olması suçta yönelme davranışları olarak ifade edilir. Öte yandan ebeveynlerin aşırı hoşgörülü bir tavırda olması, çocuğun birçok uygunsuz davranışına göz yumulması çocuğun olumlu davranışlar geliştirmesine engel olabilmektedir (Dinleyici ve Dağlı, 2016).

Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme: Çocuğun iletişim ve etkileşim kurma çabalarını görmezden gelme, çocuğa karşı ilgili,şefkatli,sevgi dolu eylemlerde bulunmama, çocukla sadece çok mecbur kaldıkça iletişim kurmak gibi ebeveyn davranışlarını içermektedir. Ebeveynlerin yetersizliği ve isteksizliği çocukla mesafeli ve soğuk bir ilişkinin kurulmasına neden olmaktadır bu etmenlerde çocuğun sağlıklı

bir duygusal gelişim göstermesini büyük ölçüde engellemektedir (Hart, Binggeli ve Brassard, 1997).

Aşağılama: Ebeveynin çocuğu küçük düşürecek, utandıracak onurunu, gururunu zedeleyecek eylemlerde bulunması ya da çocuğa kötü takma isimler ile seslenilmesi gibi değersiz hissetmesini sağlayacak davranışların tümünü oluşturur. Çocuğun yetersiz, eksik veya özgüvensiz hissetmesine neden olabilmektedir. Çocuğa karşı sürekli "aptal", "sersem" veya "başımın belası" gibi sıfatların kullanılması aslında çocuğun davranışlarına değil doğrudan kişiliğine yönelik eleştiri olup birçok yönden sarsmaktadır. Çocuk sistematik olarak sürekli bu deneyimleri yaşadığından zaman içerisinde sevilemeyeceğini, kabul edilmeyeceğini ya da beceriksiz olduğunu düşünmeye başlamaktadır (Polat,2001; Çağdaş, 2003).

Kendi Çıkarına Kullanma: Çocuğun ebeveyni tarafından kendi menfaati için kullanıldığı durumları ifade etmektedir. Bu davranışlara örnek olarak çocuğu okula göndermeyip evde ev işlerini yapmasını istemek veya kardeşlerine bakmasını istemek yani ebeveyn muamelesi yapılması gibi davranışları içermektedir. Aynı zamanda ebeveyn çocuk üzerinden gerçekleştiremediği hayallerini yaşamaya çalışması ya da çocuğun çocuk pornografisinde kullanılması gibi eylemleri de kapsamaktadır (McGee ve Wolfe, 1991).

Vaktinden Önce Yetişkin Rol Verme: Çocuğun gelişimsel düzeyini aşabilen yetişkin sorumluluklarını almaya zorlanmasını ifade etmektedir. Çocuk yaşamının erken dönemlerinde yetişkin görevlerine dahil olabilir veya ebeveynlerin başarılı olması için yaşına uygun olmayan çocuğun kapasitesinin üstünde aşırı beklentileri olabilmektedir (Paavilainen vd., 2003; Çağdaş, 2003).

2.3.1.4.2. Psikolojik İstismarın Nedenleri

Psikolojik istismar birçok etkenden kaynaklanmakla birlikte, genel olarak ebeveynlerin işsiz olması, aile bağlarının kopukluğu, gelir düşüklüğünden kaynaklı stres veya çocukların bakımıyla ilgili plansız gelişen harcamalar aile içerisinde olan sıkıntıların daha da büyümesine neden olabilmektedir. Buna bağlı olarak anne-baba daha stresli, öfkeli veya kızgın olabilir veya ebeveynler aile içinde yaşanan sıkıntılardan dolayı kendilerini sosyal ortama kapatarak ailenin izolasyonunu sağlayabilirler, tüm bu unsurlar psikolojik istismarı ortaya çıkarabilmektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007).

İstismarın olduğu ailelerde genel olarak ebeveyn depresyonu, anne babanın alkol kullanımı, ebeveynlerin anlaşamaması veya geçimsizliği çoğunlukla istismar ortamını yarattığı bilinmektedir fakat aile dinamiklerine bakıldığında aile için problemlerin çözümünde şiddetin çözüm sanılması veya çocukların eğitiminde fiziksel cezanın kabulü, çocuğun veya gencin evde hiçbir söz hakkı olmaması, ailenin sosyal çevreye sahip olmaması gibi nedenler büyük ölçüde istismara neden olmaktadır (Özben, 1999). Diğer yandan ebeveynlerin çocukluk dönemlerine bakıldığında ise tümüyle bağışlayıcı olmayan, sevginin, şefkatin, ilginin bulunmadığı kısacası hiçbir duygunun olmadığı bir aile ortamında büyüdükları görülmektedir. Dolayısıyla böyle bir ortamda büyüyen kişiler, ebeveyn olduklarında çocuklarına gereken ilgiyi ve sevgiyi gösteremeyen, aşağılayan, veya bağırma gibi psikolojik istismar eylemlerini daha fazla gerçekleştirme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bununla birlikte, anne babanın yaşının küçük olması veya çocuğu istememeleri, anne ve çocuk arasında sıcak bağın tam anlamıyla kurulamaması, çocuğun herhangi bir engelinin olması gibi çeşitli etmenler psikolojik istismarı meydana getirebilmektedir (Iwaniec, Larkin ve Higgins, 2006; Polat, 2017).

Anne babanın birbiriyle olan ilişkisi de psikolojik istismarın nedenleri açısından oldukça önemli görülmektedir. Çocuğunu istismar eden anne babaların hem kendilerine hem de diğer insanlara güvenleri oldukça azdır, ve bu ebeveynlerin ilişkilerinde daha az sevgi dolu olduğu, daha çatışmalı oldukları görülmektedir. Ebeveynlerin birbirlerine karşı ilgisi ve desteği yok denecek kadar azdır, ailen genel olarak iletişim becerilerinden yoksundur böylece diğer insanlarla olan iletişimleri de genellikle olumsuzdur (Iwaniec vd., 2006; Deveci ve Açık, 2003).

2.3.1.4.3. Psikolojik İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Bütün istismar türleri çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimine olumsuz yönde hasar vermektedir. Başta çocukluk dönemi olmak üzere bütün gelişim dönemlerinde yaşanan her türlü istismar, ihmal veya şiddet olayları çocuklarda birçok onarılması güç izler bırakmaktadır. Maruz kalınan istismarın sonuçları hemen ortaya çıkmasa da kişinin gelecek yaşantıda hayatını pek çok yönden olumsuz etkileyerek ruh sağlığını bozabilmektedir. Psikolojik istismara maruz kalan çocuk veya ergenlerin problem çözme, stresli yaşam olayları ile baş etme, veya zorlukları yönetebilme becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Iwaniec vd., 2006; Özgentürk, 2014).

İstismar yaşayan çocuklar genellikle hem kendilerine hem de çevreye olan güven duygularını yitirebilirler. Diğer yandan çocuğun duygusal gelişimini duraksatabilir veya çocuğun çeşitli duyguları yaşamasını ve bu hissettiği duyguları uygun bir şekilde karşı tarafa aktarabilmesini engelleyebilmektedir. Başka bir ifadeyle çocuk duygusal iletişimin temellerinden yoksun olduğu için, sosyal hayatında akranları ile olan ilişkilerinde güçlükler yaşamaktadır (O'Hagan, 1995). Ebeveynleri tarafından psikolojik istismara maruz bırakılan çocuk ve ergenlerin bu durumdan nasıl etkilendikleri değişkenlik göstermektedir. Örneğin daha küçük yaştaki çocuklarda altını ıslatma, parmak emme, ısırma,yeme bozuklukları gibi etkiler görülürken ergenlik döneminde olanlarda ise aşırı içe dönüklük, konsantrasyon bozukluğu, benliklerini olumsuz algılama veya bağımlı kişilik yapıları geliştirme, huzursuzluk gibi etkilere daha sık rastlandığı görülmektedir (Erkman, 1991; Kulaksızoğlu, 2004).

Sonuç olarak ebeveynleri tarafından psikolojik istismara maruz kalan bireylerde gerek çocukluk dönemlerinde gerekse ileriki yaşantılarında istismara bağlı olarak birçok olumsuz hasarlar ortaya çıkabilmektedir. Bu hasarlara bakıldığında en dikkat çekici olan ve sıklıkla karşılaşılan depresyon başta olmak üzere düşük benlik saygısı, sosyal olarak izole olma durumu, uyum problemleri, intihar eğilimleri, antisosyal davranışlara meyilli olma ve aileden uzaklaşmak için evden ayrılma konusunda güçlü bir istek görülebilmektedir (Christofferson ve DePanfilis, 2009; Dinleyici vd., 2016).

2.4. Kendine Zarar Verme Davranışı Kavramı

Kendine zarar verme davranışı (KZVD), günümüzde hem klinik örnekleme hem de genel popülasyonda yaygınlığı giderek çoğalan, sıklıkla ergenlik döneminde karşılaşılan önemli bir ruh sağlığı problemi haline gelmiştir. Kendine zarar verme davranışı, alanyazın da genel olarak self injury, self-mutilation ve self harm olarak ele alınmaktadır. Self injury ve self-mutilation çoğunlukla beraber kullanılmakta ve kişinin kendi vücut dokusuna doğrudan yani kasıtlı olarak tahrip edilmesine yönelik yaptığı bir eylem olarak nitelendirilmektedir. Self harm ise, genellikle riskli davranışlar söz konusu olduğunda ön plana çıkmaktadır ve aynı zamanda dolaylı olarak yapılan kendine zarar verme davranışlarını ifade ederken tanımlanmaktadır. Doğrudan kendine zarar verme davranışları toplumun yalnızca küçük bir kesimi tarafından gerçekleştirilse de, toplumun büyük bir çoğunluğu ise dolaylı olarak kendisine bir noktaya kadar psikolojik veya fiziksel zarar veren eylemlerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda dolaylı kendine zarar verme davranışlarının

örneklendirmek gerekirse alkol, sigara veya madde kullanmak, şiddetli obezite tehlikeli araba kullanmak, paraşütle atlama, yüksek riskli işler gibi dolaylı olarak kendine zarar verici davranışlar sayılabilir (Aksoy ve Ögel, 2003; Nock, 2010).

Kendine zarar verme davranışı, genel olarak intihar niyeti olmaksızın ve sosyal olarak onaylanmayan amaçlar için vücut dokusunun kasıtlı bir şekilde tahrip edilmesi olarak tanımlanmaktadır. En sık görülen kendine zarar verme biçimleri arasında kesme, yakma, kemikleri kırma, cilde iğne batırma veya yaraların iyileşmesine engel olma gibi eylemler yer almaktadır. Öte yandan, vücut piercingleri ve dövmeleler direk kendine zarar verme olarak nitelendirilmez çünkü bunlar birçok toplumda onaylanmış, kabul gören kültürel veya sanatsal ifade biçimleri olarak ele alınmaktadır. Ancak bazı durumlarda, doku hasarına sebebiyet vermek için istemli bir şekilde gerçekleşirse, kendine zarar verme davranışı olarak kabul edilmektedir (Klonsky, 2007; Favazza ve Conterio, 1989).

Kendine zarar verme davranışında bulunan kişilerin amaçlarına bakıldığında ise yoğun üzüntü ve düşüncelerden, başa çıkamadıkları kaygı, depresyon, gerginlik, yalnızlık, suçluluk, boşluk duyguları, ayrılık veya gerçekçi olmayan inanışlardan şiddetli bir fiziksel acı kullanarak kısa süreli de olsa kurtulmak veya duyguların yarattığı baskılardan uzaklaşmak olduğu görülmektedir (Briere ve Gil, 1998).

Ergenlerin amaçlarına bakıldığında ise, başta aile üyeleri olmak üzere diğer insanların dikkatini çekmek ve diğer insanların suçlu hissetmesini sağlayarak kendilerine karşı olan davranışlarını değiştirmek, kendini cezalandırma veya kendine zarar veren akranlarıyla iletişimini güçlendirmek veya onlara uyum sağlamak amacıyla gerçekleştirebilirler. Bununla birlikte kendine zarar verme davranışları baş edemedikleri sıkıntılardan kısa zamanda kurtulma imkanı sağlarken, daha sonraları suçluluk, utanç ve kendine karşı daha karmaşık hale gelmelerine neden olabilmektedir (Wilkinson ve Goodyer, 2011).

Kendine zarar verme davranışı, genellikle kişinin vücut dokularına zarar vermek amacıyla yaptığı kasıtlı eylemler olarak nitelendirilir. Bununla birlikte doğrudan kendine zarar verme davranışı denilince ilk akla gelen bilekler ve kollar başta olmak üzere cildin çeşitli yerlerinin kesilmesi, yakılması veya çizilmesi gelse de doğrudan kendine zarar verme eylemleri bunlarla sınırlı değildir. Başka birçok şekilde gerçekleşebilir bunlar; ağız dokularını, tırnaklarını, tırnak etlerini veya diğer dokuları

ısıрма, kendi kendine vurma, saç çekme, farklı cisimlerin vücuda sokulması yoluyla tahrip edilmesi, yaralayıcı mastürbasyon, cildini sıcak su ile haşlama gibi pek çok eylem sayılabilmektedir. Diğer yandan dolaylı kendine zarar verme davranışları da bulunmaktadır bunlar ise; aşırı sağlıksız beslenme, riskli cinsel davranışlar, madde bağımlılığı, silah kullanma, sağlık ihtiyaçlarını ihmal etme, başka insanları kışkırtarak öfkelerini kendisine yönlendirme gibi davranışları içermektedir (Deiter, Nicholls ve Pearlman, 2000). Kendine zarar verme davranışı birçok psikiyatrik bozukluklar ile görülebilir de en sık borderline kişilik bozukluğunda görülmektedir. Majör depresyon, anksiyete bozuklukları, madde bağımlılığı, yeme bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, şizofreni ve çeşitli kişilik bozuklukları olanlar da dahil olmak üzere kendilerine zarar verebilmektedir (Klonsky, 2007).

2.4.1 Kendine Zarar Verme Davranışının Sınıflandırılması

Kendine zarar verme davranışı literatürde birçok farklı şekilde kategorize edilmiştir, fakat KZVD sınıflamaya yönelik ilk girişim Menninger tarafından 1938 yılında yapılmıştır. Menninger kendine zarar verme davranışını psikotik, nörotik ve dinsel olmak üzere üç grupta sınıflandırmıştır.(Favazza ve Conterio, 1989) Winchel ve Stanley (1991) ise hastanın durumuna ve içinde bulunduğu bağlama göre sınıflandırmışlardır yani zihinsel engelli bireylerde, psikotik bireylerde, cezaevi mahkumlarında ve son olarak kişilik bozukluğu olan bireylerde görülen kendine zarar verme davranışı olarak gruplandırma önermişlerdir, ancak bu sınıflandırma modelinde kişilik bozuklukları ve psikotik bozukluklar dışında kalan kendine zarar verme davranışlarını belirlemek oldukça zorlaşmaktadır.

Simeon ve Favazza (2001), kendine zarar verme davranışlarını stereotipik, majör, kompulsif ve impulsif olmak üzere dört kategoride incelemişlerdir;

Stereotipik Kendine Zarar Verme : Bu davranışlar, tekrarlanan, monoton, sabit, çoğunlukla ritmik, istemsiz yönetilen ve genellikle içeriği olmayan yani herhangi bir düşünceden veya anlamdan yoksun eylemleri ifade etmektedir. Zaman zaman şiddeti artabilir veya yaşamı tehdit edici duruma gelebilir. Gelişimsel bozukluğu ve zihinsel engeli olan bireylerde daha çok görülebilmektedir. Stereotipik kendine zarar verme çoğunlukla biyolojik etkenlerden kaynaklanabilmekte olup bu davranışlara örnek olarak; kendine vurma, kendini ısırma, saç yolma, başına vurma, çimdikleme sayılabilir.

Majör Kendine Zarar Verme: Kendine zarar vermenin belki de en dramatik ve çoğu zaman hayatı tehlikeye atacak biçimlerini kapsar yani vücut dokusunun büyük bir kısmının genellikle geri döndürülemez bir şekilde tahrip edilmesini içermektedir. Bu geri döndürülemez tahriplere örnek vermek gerekirse kastrasyon, göz çıkarma ve daha az karşılaşılan uzuvların kesilmesi gibi davranışlar görülebilmektedir. En fazla psikotik bozukluklarda görülmektedir ancak ensefalit, doğuştan duyuşal nöropati, ağır kişilik bozuklukları ve transseksüalizm de dahil olmak üzere majör kendine zarar verme görülebilmektedir.

Kompulsif Kendine Zarar Verme: Tekrarlayıcı bir şekilde saç yolma, tırnak yeme, cildi çizme veya kaşıma gibi davranışların gün içerisinde defalarca meydana gelmesini içerir. OKB hastalarında oluşan kompulsiyonlara benzer olarak karşı konulmaz bir dürtüye veya gerginlik hislerine bir cevap olarak oluşan ve rahatlama ile sona eren ritüelistik davranışları kapsamaktadır.

İmpulsif Kendine Zarar Verme: Dürtüsel kendine zarar verme olarak da adlandırılmasıyla birlikte daha çok deriyi kesme, deriyi yakma, vücuduna iğne batırma, nesnelere kullanarak kendine vurma gibi çeşitli davranışları içerir. İmpulsif kendine zarar verme iki gruba ayrılmıştır bunlar; epizodik tip daha sınırlı sayıda dürtüsel kendine zarar verme davranışları sergilerken, tekrarlayıcı tipte ise oldukça sık, alışkanlık yaratan nitelikte kişinin karakteri ile bütünleşmiş bir şekilde gerçekleşmektedir.(Simeon ve Favazza,2001)

2.4.2. Kendine Zarar Verme Davranışının Nedenleri

Kendine zarar verme davranışının altında yatan motivasyonları, risk faktörlerini ve insanların neden kendilerine zarar verdiklerini anlamaya yönelik yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. İlk olarak aile özellikleri incelendiğinde, ebeveynlerin evliliklerinde çatışmaların ve uyumsuzlukların olduğu, anne babanın çok genç veya düşük eğitim seviyelerine sahip olduğu daha sonra boşanmış, ayrılmış olan ailelerin çocuklarında daha fazla risk oluşturduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda tüm bu unsurlar ergenlikte ciddi kişilerarası zorluklara yol açabilmekte ve sağlıklı uyumlu ilişkiler için gerekli olan sosyal becerileri geliştirmede güçlüklerle sebep olabilmektedir (Skegg, 2005). Bir diğer risk faktörü ise çocukluk döneminde yaşanan istismar ve ihmalin, gerek klinik gerekse toplum örneklerinde kendine zarar verme ile güçlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Özellikle cinsel istismar veya ensest geçmişi

olan bireylerde KZVD sıklıkla görülmektedir (Yates, 2004). Geçmişte herhangi bir istismar yaşantısı olan bireyler, yaşadığı travmatik olay her aklına geldiğinde suçluluk, utanç, öfke gibi zorlayıcı duygular yaşayabilmekte ve istismara bağlı gelişen bu duygularla hem başa çıkabilmek, hem de kendisini cezalandırmak için KZVD başvurabilmektedir (Aksoy ve Ögel, 2003). İstismar ve ihmal gibi travmatik yaşantılar, sürekli aşırı uyarılmaya neden olarak duygu düzensizliği riskini arttırabilir özellikle duygusal olarak hassas olan bireylerde. Bu nedenle, bu unsurların etkileşimi duygu düzensizliğini olasılığını arttırır ve bu da kişinin kendine zarar vermeye eğilimini arttırır çünkü kendine zarar verme, baş edemediği acı verici duyguları düzenleme işlevi görebilmektedir (Gratz, 2006).

Klonsky (2007), kendine zarar verme davranışının işlevlerini şu şekilde açıklamaktadır;

Duygulanım Düzenleme: Kendine zarar vermenin en sık kullanılan işlevi gibi görünmektedir. Çoğunlukla yoğun, ezici altından kalkamadığı olumsuz duyguları hafifletmek için kullanılır. Kızgınlık, kaygı ve pişmanlık gibi birçok olumsuz duygular kendine zarar vermeden önce mevcut olma eğilimindedir ve kendine zarar verme davranışından sonra genellikle kişilerde rahatlamak ve sakinlik duyguları oluşmaktadır. KZVD yaygın nedenleri arasında şunları sayabiliriz; duygusal baskıdan kurtulmak, kötü duyguları durdurmak veya stresi yönetebilmektir. Aynı zamanda tahammül edilemez duyguları dışsallaştırmak ve bütün bu duygular üzerinde kontrol hissi yaratıp, aktif bir acıya dönüştürerek dayanılmaz duyguları düzenlemeye aracı olmaktadır (Klonsky ve Muehlenkamp, 2007; Suyemoto, 1998).

Çözülme Öleme: Kendine zarar veren bazı bireylerde, hissettikleri yoğun duyguların bir sonucu olarak çözülme veya duyarsızlaşma dönemleri ortaya çıkabilmektedir. Bu dönemde gerçek olmadıklarını veya hiçbir şey hissetmediklerini dile getirirler. Bu yaşantılar bazen korkutucu olabilmekte ve bazıları bu durumdan kurtulmak için acı olsa bile bir şey hissetmek veya uyuşukluktan kurtulmak için kendilerine zarar verebilirler (Klonsky ve Muehlenkamp, 2007; Suyemoto, 1998).

İntiharı Öleme: Kendine zarar verme, intihara teşebbüs dürtülerine karşı koymak için bir baş etme stratejisi olarak gerçekleşir. Bu bakış açısından KZVD ölüm riskini almadan intihar düşüncelerini ifade etmenin bir yolu olarak ele alınabilir ve intihar arzularının yerini alma veya bu düşüncelerle uzlaşma görevi görebilmektedir.

Bu yıkıcı dürtüler KZVD yol açmakta ve böylece tam bir yıkımdan kaçınmaya imkan sağlamaktadır (Klonsky ve Muehlenkamp, 2007; Suyemoto, 1998).

Kişiler arası Etkileşim: Başkalarının etkileme arzusu birçok durumda kendine zarar vermeyi motive ediyor gibi görünmektedir. Bireylerin çevresindeki insanları etkilemek veya manipüle etmek amacıyla kendilerine zarar verdiği düşünülmektedir. Aynı zamanda bir yardım çılgılığı, terk edilmekten kaçınmanın bir yolu veya insanların sevgisini, şefkatini ve desteğini kendilerine zarar vererek elde etmek istiyor olabilirler (Klonsky ve Muehlenkamp, 2007).

Kişiler arası Sınırlar: Kişileri çevreden ve diğer insanlardan ayıran deriyi işaretlemenin kendisi ve diğerleri arasında bir sınırı belirlediği ve kişinin kimliğini veya özerkliğini ortaya koyduğunu ve bu sayede daha bağımsız yada farklı hissetmesine yardımcı olduğu düşünülmektedir. Deri, benlik ve diğerleri arasında en temel sınır olarak algılanırken, kan veya yara izleri ise gerçekliğin bir işareti olarak algılanır dolayısıyla KZVD benliğin sınırlarını tanımlamaya hizmet eder (Klonsky ve Muehlenkamp, 2007; Suyemoto, 1998).

Kendini Cezalandırma: Kendine yönelik öfke ve aşağılama KZVD motive edebilmektedir. Aynı zamanda kendine zarar verme tanıdık veya benliğe uyumlu bir deneyim olarak görülür ve duygusal problemler karşısında kendini yatıştırmanın bir yolu haline gelebilir (Klonsky ve Muehlenkamp, 2007).

Heyecan Arama: KZVD heyecan ve neşe yaratmanın bir yolu olarak görülür. Kişiler KZVD yüksek bir deneyim yaşamak için, eğlenceli olacağını düşündüklerinden dolayı yaptıklarının dile getirirler. Bu nedenle yapıldığından dolayı bu işlevi diğerlerinden ayıran temel özellik arkadaşlar ve aile çevresinde de gerçekleşiyor olmasıdır (Klonsky ve Muehlenkamp ,2007).

2.4.3. Kendine Zarar Verme ve İntihar Arasındaki Farklılıklar

Çoğu KZVD bir hayatta kalma tekniğidir. Bireylerin neredeyse dayanılmaz olan durumlarına bir tepkidir ve bireyin dayanması ve devam edebilmesi amaçlanmıştır. Kendine zarar verme temelinde umutsuzluğun ve çaresizliğin bir ifadesidir, ölme isteğinin veya kararının bir ifadesi değildir (Deiter, Nicholls ve Pearlman, 2000). Bununla birlikte, kendine zarar verme ve intihar girişimim arasında oldukça belirgin bir ayırım bulunmaktadır. Yani kendisini yaralayanlar, stresi yönetebilmek veya rahatlama hissi için bunu yapıyor iken, intihar kişinin hayatını sona erdirmek

girişimidir. Bu nedenle kendisini yarayanlar ölüm düşünceleriyle meşgul değildirler, yaşamlarını sonlandırmak istemezler yalnızca daha iyi hissedebilmek için yapmaktadırlar (McDonald, 2006).

Kendine zarar verme davranışı ve intihar arasındaki ilişki karmaşık olabilmektedir. Bir yandan, iki davranış çoğunlukla beraber meydana gelir ve her ikisi de kendi kendine uygulanan fiziksel şiddetin biçimleri olmasından dolayı bariz bir yüzeysel benzerlik görülürken, öte yandan yaygınlık açısından bakıldığında farklılıklar gösterirler. Örneğin KZVD genellikle birçok kez yapılırken, intihar girişimleri ise bir veya birkaç kez gerçekleşmektedir. Bununla birlikte kesme, yakma gibi cilde zarar verici davranışlar daha çok KZVD görülürken kendini zehirleme gibi yüksek ölümcül eylemler intihar girişimlerinde görülür (Klonsky, May ve Gleen, 2013).

2.5. Başa Çıkma Tanımı

Doğumdan ölüme kadar birey, ciddi yaralanma veya yas gibi büyük krizlerden, gündelik yaşamın rutin güçlüklerine kadar bir dizi problem veya zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Bununla birlikte, insanlar zaman içerisinde fiziksel ve sosyal dünya ile ilişkilerinde daha uyumlu bir hale gelmişlerdir. Çünkü olaylara veya zorlu koşullara çaresizce boyun eğmek zorunda kalmak yerine uygun tutum ve yeterli kaynaklar ile, güçlükler karşısında bir dereceye kadar insanlar dengeyi koruyabilmektedir. Ancak bu dengenin korunamadığı durumlarda insanlar hayatın getirdiği zorluklardan zarar görmemek veya kaçınmak için yaptıkları eylemler başa çıkma olarak adlandırılmaktadır (Ray, Lindop ve Gibson, 1982).

Lazarus ve Folkman (1984) başa çıkmayı, kişinin kaynaklarını zorlayan veya aşan belirli dışsal ve içsel talepleri yönetmek, aralarındaki çatışmaların üstesinden gelmek, tahammül etmek veya azaltmak için gösterilen bilişsel ve davranışsal çabalar olarak tanımlamaktadır. Başa çıkma, bireylerin stresli dönemlerde psikososyal adaptasyonunu sürdürmelerine yardımcı olabilecek veya dengeleyebilecek bir unsur olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle, başa çıkma genel olarak stres yönetimine yönelik herhangi bir çaba, bireylerin yaşam zorluklarından zarar görmemek adına yaptığı uğraşlar veya stresli koşulları minimuma indirmek yada tamamen ortadan kaldırmak için yapılan açık veya gizli eylemler olarak tanımlanmıştır (Holahan ve Moos, 1987).

Başa çıkma çabaları, talepleri karşılamak için mevcut kaynakları kullanmayı eğer kaynaklar yetersiz ise talepleri ortadan kaldırmaya yada azaltmaya, taleplerin daha kolay yönetilebilir hale getirmek için yeniden yapılandırmaya veya kaynakları arttırmaya yönelik olabilmektedir (McCubbin, Needle ve Wilson, 1985). Aynı zamanda başa çıkma, bireylerin yaşam zorluklarıyla baş edebilmek için savunma aracı olarak gördükleri genel bir uyumsal davranış biçimidir. Bireyin mevcut durumunu iyileştirebileceği veya tehlikeli bir durumu yatıştırabileceği bir süreci ifade eder. Çevresel durumlardaki sürekli değişimler bireylerde stres yaratır, bu stresi yenmek veya azaltmak için yada çevreye uyum sağlamak durumunda kaldığında kişi, bunlara yanıt olarak davranışsal seçimler yapmaktadır bu davranışlar başa çıkma olarak adlandırılır (Eaton ve Bean, 1995).

Stresli yaşam olaylarına başarılı bir şekilde uyum sağlama; bireylerin duygularını yönetme becerisini, yapıcı düşünmesini, davranışlarını düzenlemesini veya yönetebilmesini, otonomik uyarımlarını kontrol edebilmesini içermektedir. Genel olarak başa çıkma, stresli bir olayla karşılaşmada olayın değişen taleplerine sürekli bir yanıt halinde olarak devam eden dinamik bir süreç olarak görülmektedir (Compas, Connor-Smith, Saltzman, Thomsen ve Wadsworth, 2001).

2.5.1. Başa Çıkma Stratejileri

Literatürde başa çıkma stratejileri birçok farklı kategoride değerlendirilmektedir. Fakat bu araştırmada Birincil/ ikincil kontrol, yaklaşma/ kaçınma, problem/ duygu odaklı, aktif/kaçınan/olumsuz başa çıkma stratejileri ele alınacaktır.

Birincil/ İkincil Kontrol: Birincil kontrol dünyayı benliğin ihtiyaçlarına uyacak şekilde değiştirme girişimlerini içermektedir. Motivasyonu ise, direnç sunan durumları değiştirme girişimidir ancak bu girişim bazen tatmin edici başarılar sağlayabileceği gibi bazen de hayal kırıklığı yaratan başarısızlıklar üretme eğilimindedir. İkincil kontrol ise dünyaya uyum sağlama ve sürekli değişen şartlara uyma gayretindedir. Aynı zamanda ikincil kontrol, çoğu zaman birincil kontrole göre daha güvenli olma eğilimindedir. Bir diğer önemli nokta ise ikincil kontrol büyük olasılıkla birincil kontrol girişimleri başarısız olduktan sonra gerçekleşir (Rothbaum, Weisz ve Snyder, 1982).

Yaklaşma / Kaçınma : Yaklaşma ve kaçınma kavramları, bir bireyin bir ortamdaki stres faktörlerini yönetmek için kullandığı davranış şekillerini ifade eder.

Başa çıkma çabaları, aktif yani tehdide karşı yaklaşıma yönelik, pasif yani tehditten uzak kaçınma odaklı stratejiler olarak ayrılabilir. Yaklaşım davranışları, bireyin stres üreten ögeye karşı aktif bir şekilde harekete geçip problem hakkında bilgi edinerek, düşünme yollarını değiştirmeye yönelik bilişsel girişimleri ya da doğrudan problemle veya sonrasında ilgilenecek olayları çözme eğilimi görülmektedir. Kaçınma stratejisinde ise, tehdidi reddetmeye veya en aza indirmeye yönelik bilişsel girişimleri ya da durumdan uzaklaşmaya veya durumla yüzleşmekten kaçınmaya yönelik davranışsal gayretleri içermektedir (Ebata ve Moos,1991; Eaton ve Bean, 1995).

Problem / Duygu Odaklı : Başa çıkma davranışı, sıkıntıya neden olan sorunu yönetmeye, değiştirmeye yani problem odaklı veya soruna verilen duygusal tepkiyi düzenlemeye yani duygu odaklı olabilir. Problem odaklı başa çıkma, sorunu tanımlama, alternatif çözümler üretme, alternatifleri zararları ve faydaları açısından tartma ve bunlardan birini seçip eyleme geçme gibi yüzleşme stratejileriyle ilgilidir. Tehdit edici olayları ortadan kaldırma veya etkilerini azaltmaya yönelik etkinlikleri içerir. Duygu odaklı başa çıkmada ise, stresli olayların yarattığı olumsuz duyguları kontrol altına alıp, olumlu bir yöne odaklanmasına yönelik davranışları kapsar. Öte yandan duygu odaklı başa çıkmanın altında, kaçma-kaçınma, inkar, sorunu görmezden gelme, sosyal destek arama, olumlu yeniden değerlendirme çabası, kuruntulu düşünme, sorunu fazla düşünmemeye çalışma gibi eğilimler yer almaktadır. Aynı zaman problem odaklı daha çok ortaya çıktığı bağlama göre ele alınırken, duygu odaklı başa çıkma biçimleri çoğunlukla kişilik faktörleri tarafından etkilenebilmektedir (Admiraal, Korthagen ve Wubbels, 2000; Terzi, 2009).

Aktif / Kaçınan / Olumsuz : Spirito, Stark ve Williams (1988) başa çıkma stratejilerini üç kategoride ele almışlardır; ilk olarak aktif başa çıkma daha yapıcı ve işlevselliği daha yüksektir yani sorunlara olumlu yaklaşmakla birlikte problemi tanımlama, çözüm seçenekleri türetme, karar verme ve değerlendirme aşamalarını içermektedir. Kaçınan başa çıkma ise, daha işlevsiz olmakla birlikte sorundan kaçınmakta yada görmezden gelmektedir. Olumsuz başa çıkma ise, sorunun üstesinden gelemeyeceğine inanıp, problemi bir tehdit olarak algılayarak hem kendisini hem de çevreyi suçlama eğilimi göstermektedirler (Bedel ve Ulubey, 2015).

2.5.2. Ergen ve Başa Çıkma Davranışı

Başa çıkma davranışı özellikle ergenlik döneminde önemlidir, çünkü ilk kez bu dönemde birçok yaşam stresi ve güçlükler ile karşı karşıya kalınmaktadır. Henüz olaylar ile nasıl başa çıkacağına dair bir davranış pratiği gelişmemiştir. Bununla birlikte, ergenlik döneminde edinilen başa çıkma tarzı, daha sonraki yetişkin yaşamında kullanacağı başa çıkma stilini şekillendireceği için önem arz etmektedir (Patterson ve McCubbin, 1987). Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe doğru bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu geçiş karmaşık bir süreçtir ve genellikle sosyal becerilerin geliştirilmesi, kimlik oluşturma gibi gelişimsel görevleri içermektedir. Bu gelişimsel çabaların her biri, ergenlerin yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri çeşitli stresör türlerine hazırlanmalarına destek olmaktadır (Renk ve Creasey, 2003).

Çocuklukta başa çıkmanın hem bireysel hem de çevresel unsurlardan oldukça etkilendiği görülmektedir. Çocukların çevreye duyarlılıkları farklılık göstermektedir. Örneğin, bazı çocuklar çok geniş bir uyaran dizisinden daha az etkilenebilirken, bazıları da fazla sıkıntılı belirtiler gösterebilmektedir. Yani çocukların neyi stresli olarak algılayacakları veya nasıl başa çıkabilecekleri büyük ölçüde bilişsel ve sosyal gelişim özelliklerinin etkilenmektedir. Aynı zamanda çocukların etkili bir şekilde başa çıkabilmesi çocuk ve çevre arasındaki uyumun niteliğine bağlı olabilmektedir. Bir diğer ifadeyle, eğer çocuk yeteneklerini, becerilerini toplumun uygun gördüğü talepleri karşılamak için yani üretken bir yetişkin olmak için çaba gösterirse çocuk ve çevre arasındaki uyum artabilmektedir (Compas, 1987; McCubbin, Needle ve Wilson, 1985).

Patterson ve McCubbin (1987) ergenlerin dört farklı kaynaktan yararlanarak başa çıkma davranışlarını edindiklerini belirtmişlerdir. Bu kaynaklar; a) benzer durumlar ile başa çıkabilmek için geçmiş kişisel deneyimler b) başkalarının, özellikle aile üyelerinin başa çıkma konusunda başarılarını veya başarısızlıklarını gözlemleyerek dolaylı deneyim c) kendi fizyolojisine dair algıları veya savunmasızlıkları hakkında yaptığı çıkarımlar d) ebeveynler, akranlar ve diğer kişiler tarafından sosyal iknadan yararlanabilmektedirler.

Ergenlik döneminde ortaya çıkan problemlere karşı mantıklı çözüm yolları bulunamazsa, gerçekleştirilen başa çıkma çabalarının kendisinde ayrı bir stres kaynağı olmaya başlayabilir. Yani ergenler sorunları ile aktif başa çıkma yollarını öğrenin,

sosyal destek arama, uzman yardımı isteme gibi sağlıklı yolları tercih edebilecekleri gibi, sigara, alkol, madde kullanımı gibi sağlıksız başa çıkma yollarını da tercih edebilmekte ve böylece daha büyük sorunlara sebebiyet vermektedirler (Basut, 2006; Bedel ve Ulubey, 2014).

Mizacın çoğunlukla çocuğun başa çıkma tepkilerini yönlendirmede merkezi bir rol oynadığı belirtilmektedir. Çocuğun mizacı, stresli olaylara karşı birçok tepki sıralayabilir veya başa çıkma stilini büyük ölçüde etkileyebilir. Örneğin kontrol algısı güçlü, aile üyelerinin hepsine ya da herhangi birisine yakınlık hisseden, kendilerini mutlu, kararlı ve müdahaleci olarak gören, olumluya odaklanan ve sevildiğinin hisseden ergenlerde daha çok problem odaklı başa çıkma davranışlarının kullanıldığı belirlenmiştir (Compas, 1987; Aksaç, 2004).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin, kendine zarar verme davranışlarının ve başa çıkma becerilerinin bazı demografik değişkenlere göre karşılaştırmayı amaçlayan betimsel tarama modelinde bir çalışmadır. Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan durumu var olduğu biçimi ile betimlemeyi hedefleyen araştırma biçimleridir. Çalışmada söz konusu olan olay, kişi ya da nesne, bulunduğu şartlar içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır (Karasar, 2008).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini İstanbul ilinde resmi veya özel liselerde öğrenim gören 9,10,11 ve 12. sınıfa devam eden kız ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem, tek ebeveynli aileye sahip 60 öğrenci ve tam aileye sahip 60 öğrenci olmak üzere toplam 120 kişiden oluşmaktadır. Tek ebeveynli aileye sahip öğrencilerin 44'ü (%73,3) kız, 16'sı (%26,7) erkek, tam aileye sahip öğrencilerin 41'i (%68,3) kız, 19'u (%31,7) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken olasılığı bilinmeyen örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme kullanılmıştır (Erkuş, 2013, s. 123).

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada kullanılan "Kişisel Bilgi Formu", "Psikolojik İstismar Ölçeği", "Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri" ve "Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği"ne ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne-babanın hayatta olup olmama durumu, anne-babanın evlilik durumu, ebeveyn kaybı veya ayrılığı sırasındaki yaşı, kiminle yaşadıkları, anne-babanın öğrenim durumu, daha önce psikolog veya psikiyatrist başvurusunda bulunup bulunmama durumu, ailede ruhsal hastalığın olup olmama durumu, sigara veya alkol kullanımı ve ailenin gelir düzeyine ilişkin sorular sorulmuştur.

3.3.2. Psikolojik İstismar Ölçeği (PIÖ)

Arslan (2015) tarafından anne-babadan algılanan psikolojik istismarı ölçmeye yönelik geliştirilmiştir. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek ve madde seçimi yapabilmek adına açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçek toplam 27 maddeden oluşmakta ve 4 alt boyutu(faktör yükü) bulunmaktadır. Ayrıca 4'lü likert (Her zaman= 4, Hiçbir zaman= 1) tipi ölçektir aynı zamanda alınan yüksek puanlar anne-babadan algılanan psikolojik istismarın yüksek olduğunu göstermektedir. 4 alt boyutu ise; faktör 1- yıldırma/aşağılama (1,4,7,8,10,12,14, 16,18), faktör 2- duygusal tepki vermeyi reddetme (2,6,13,21,22,25), faktör 3- suça yöneltme (11,15,17,19,24,26), faktör 4- reddetme/izolasyon (3,5,9,20,23,27) şeklinde olup olumlu maddeler tersten puanlanmaktadır. Ölçeğin madde yükü .51 ve .84 aralığında olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca iç tutarlılık katsayı .93 olup, alt boyutların iç tutarlılık katsayılarına bakıldığında ise .83 ile .93 aralığında değiştiği belirlenmiştir. Ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilebileceği gibi alt boyutlar ile ayrı ayrı kullanılabilir (Arslan, 2015).

3.3.3. Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanteri

Klonsky ve Glenn (2009) tarafından geliştirilen ve Bildik, Somer, Başay, Başay, Özbaran (2013) tarafından ise Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması lise örnekleminde yapılmış olan kendine zarar verme davranışı değerlendirme envanteri davranışlar ve işlevler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü oluşturan davranışlar kısmında kasıtlı olarak gerçekleştirilen 12 çeşit kendine zarar verme davranışının yaşam boyu sıklığı araştırılmaktadır. Bu davranışlar ise kesme,ısıрма, cilde harf/şekil kazıma, yakma, çimdikleme saç kopartma, tırnaklama, kendini sert bir yere çarpma veya kendine vurma, yara iyileşmesini engelleme, cildi sert bir yere sürme, kendine iğne batırma, tehlikeli madde içme veya yutma gibi davranışlar sorgulanır. Daha sonra bu bölümde bir veya daha fazla kendine zarar verme davranışı gösteren kişilerin ölçeğin ikinci bölümü olan işlevler kısmına geçmesi istenmektedir. İşlevler bölümü otonom ve sosyal olmak üzere iki boyut altında toplam 39 madde ile KZVD işlevleri sorgulanmaktadır. Otonom işlevler 5 alt boyuttan oluşmaktadır bunlar; afekt regülasyon(1-14-27), özkıyımı önleme (6-19-32), sıkıntıyı etiketleme(11-24-37), kendini cezalandırma (3-16-29), çözülmeyi önleme (5-18-31). Sosyal işlevler ise 8 alt boyuttan oluşmaktadır bunlar; kişiler arası sınırlar(2-15-28), kişiler arası etkileşim (9-

22-35), intikam alma (12-25-38), heyecan arama (7-20-33), akranlarla bağ kurma (8-21-34), dayanıklılık (10-23-36), özerklik(13-26-39), kendiyle ilgilenme(4-17-30) şeklindedir. İkinci bölümde bütün işlevler 3 soru ile değerlendirilir. Katılımcılardan "hiç uygun değilse 0'ı", "kısmen uygunsa 1'i" ve "çok uygunsa 2'yi" işaretlemeli istenmektedir. Ayrıca sosyal ve otonom işlevlere ait bütün alt işlev puanları toplanarak toplam otonom ve sosyal işlev puanları elde edilebilmekle birlikte tüm maddelerin toplamıyla KZVDDE toplum puanı da hesaplanabilmektedir. Bildik vd., (2013) tarafından ölçeğin Türkçe çevirisi ve geçerlilik güvenirlik çalışması için İzmir ilinde 529 lise öğrencisi ile çalışılmıştır. Bu araştırmaya göre, birinci bölümde 12 KZVD için iç tutarlılık ve madde analizleri sonucuna göre toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha=0,79$ olduğu bulunmuştur. İkinci bölümde ise otonom işlev toplam puanı iç tutarlılık katsayısı $\alpha=0,81$ olarak bulunmuştur, sosyal işlevler toplam puanı iç tutarlılık katsayısı ise $\alpha=0,86$ olarak bulunmuştur ve son olarak ölçeğin işlevler toplam puanı iç tutarlılık katsayısı ise $\alpha=0,93$ bulunmuştur (Bildik vd., 2013).

3.3.4. Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği (EBCÖ)

Spirito, Stark ve Williams (1988) tarafından geliştirilmiş olup, Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması Bedel, Işık ve Hamarta (2014) tarafından yapılmıştır. Ergenler için başa çıkma ölçeği 11 maddeden ve aktif başa çıkma(3-6-8-10), kaçınan başa çıkma(1-2-9-11), olumsuz başa çıkma(4-5-7) şeklinde 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek dördümlü likert tipinde olup "0- hiçbir zaman", "1-ara sıra", "2-çoğu zaman", "3-her zaman" şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar aktif ve kaçınan başa çıkma için 0-12, olumsuz başa çıkma için 0-9 aralığında değişmektedir. Ölçeğin alt boyutları için hesaplanan iç tutarlılık katsayıları sırasıyla şöyledir; aktif başa çıkma için $\alpha=.72$, kaçınan başa çıkma için $\alpha=.70$, olumsuz başa çıkma için $\alpha=.65$ olarak belirtilmiştir. Ölçeğin zaman içerisinde tutarlılığını saptamak için 3 hafta arayla test-tekrar test uygulaması yapılmış ve katsayıları aktif başa çıkma için $r=.66$, kaçınan başa çıkma için $r=.61$ ve olumsuz başa çıkma için $r=.76$ sonucuna ulaşılmıştır. Her bir alt boyutun puanı ilgili maddeleri ile sıra sıra toplanarak hesaplanmaktadır. Puan yükseldikçe ilgili başa çıkma boyutunun daha sık kullanıldığı anlaşılmaktadır (Bedel vd., 2014).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin istatistik analizleri SPSS 26 (Statistical Package of Social Science) kullanılarak yapılmıştır. Analizlere geçilmeden önce, One Sample Kolmogorov Smirnov Testi ile verilerin normal dağılım incelemesi yapılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır. Bu nedenle araştırmada parametrik testler kullanılmıştır. İki grup arasında niceliksel verilerin karşılaştırılmasında Bağımsız Örneklem T testi kullanılmıştır. İki den fazla grup ortalamalarını karşılaştırmada tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. İki nicel değişken arasındaki ilişki ise Pearson Korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Uygulanan veri analizinde %95 güvenirlilik düzeyi ve $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi temel alınmıştır. Normallik testi sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Kolmogorov-Smirnov (KS) Normal Dağılım Testi Sonuçları

	Kolmogorov Smirnov	sd	p
Duygulanım Düzenleme	0,051	117	0,200
Özkıyımı Önleme	0,053	117	0,198
Sıkıntıyı Etiketleme	0,072	117	0,179
Kendini Cezalandırma	0,112	117	0,100
Çözölmeyi Önleme	0,068	117	0,186
Kişilerarası Sınırlar	0,190	117	0,090
Kişilerarası Etkileşim	0,185	117	0,090
İntikam Alma	0,702	117	0,052
Heyecan Arama	0,125	117	0,120
Akranlarla Bağ Kurma	0,123	117	0,130
Dayanıklılık	0,078	117	0,175
Özerklik	0,800	117	0,051
Kendiyle İlgilenme	0,365	117	0,065
Otonom işlevler toplam puan	0,264	117	0,086

Sosyal işlevler toplam puan	0,319	117	0,078
KZVDDE Toplam Puan	0,116	117	0,129
Aktif Başa Çıkma	0,045	117	0,098
Kaçınan Başa Çıkma	0,320	117	0,128
Olumsuz Başa Çıkma	0,036	117	0,256
Yıldırma Aşağılama	0,162	117	0,084
Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	0,061	117	0,187
Suçta Yönelme	0,231	117	0,102
Reddetme/ İzolasyon	0,050	117	0,090

Tablo 1. incelendiğinde; ölçeklere ilişkin alt boyutların ve toplam puanlarının ($p>0,05$) düzeyinde anlamsız olduğu görülmektedir. Bu bulgu, ölçeklere ilişkin alt boyutların ve toplam puanların normal dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Grubunun Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı

		Tam Aile		Tek Ebeveynli Aile	
		N	%	N	%
Cinsiyet	Kadın	41	68,3	44	73,3
	Erkek	19	31,7	16	26,7
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	2	3,3	13	21,7
	3'ten az	23	38,3	21	35,0
	3 ve üstü	35	58,4	26	43,3
Anne Eğitim Durumu	İlkokul-Ortaokul	33	56,0	34	57,6
	Lise	14	23,7	22	37,3
	Üniversite	12	20,3	3	5,1
Baba Eğitim Durumu	İlkokul- Ortaokul	21	35,0	30	50,0
	Lise	18	30,0	21	35,0
	Üniversite	21	35,0	8	15,0
Daha Önce Psikolojik Yardım Alma	Evet	13	21,7	19	31,7
	Hayır	47	78,3	41	68,3
Algılanan Gelir Düzeyi	Düşük	4	6,7	11	18,3
	Orta- Yüksek	56	93,3	49	81,7

Tablo 2. incelendiğinde araştırmaya katılan tam aileye sahip ergenler toplam 60 kişidir. Bunların %68,3'ü (41 kişi) kız öğrencilerden, %31,7'si (19 kişi) erkek

öğrencilerden oluşmaktadır. Tek ebeveyne sahip ergenler toplam sayısı ise 60 kişidir. Bunların %73,3'ü (44 kişi) kız öğrencilerden, %26,7'si (16 kişi) erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tam aileye sahip ergenlerin 3,3 (2 kişi) tek çocuk, %38,3'ü (23 kişi) 3'ten az kardeşe, %58,4'ü (35 kişi) 3 ve üstü kardeşe sahiptir. Tek ebeveynli ergenlerin %21,7'si (13 kişi) tek çocuk, %35,0' ı (21 kişi) 3'ten az kardeşe, %43,3'ü (26 kişi) 3 ve üstü kardeşe sahiptir.

Tam aileye sahip ergenlerin annelerinin eğitim durumu şu şekildedir; %56,0 (33 kişi) ilkokul- ortaokul mezunu, %23,7'si (14 kişi) lise mezunu, %20,3'ü (12 kişi) üniversite mezunudur. Tek ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin eğitim durumu şu şekildedir; %57,6 (34 kişi) ilkokul- ortaokul mezunu, %37,3'ü (22 kişi) lise mezunu, %5,1'i (3 kişi) üniversite mezunudur.

Tam aileye sahip ergenlerin babalarının eğitim durumu şu şekildedir; %35,0' ı (21 kişi) ilkokul- ortaokul mezunu, %30,0' ı (18 kişi) lise mezunu, %35,0'ı (21 kişi) üniversite mezunudur. Tek ebeveyne sahip ergenlerin babalarının eğitim durumu şu şekildedir; %50,0' ı (30 kişi) ilkokul- ortaokul mezunu, %35,0' ı (21 kişi) lise mezunu, %15,0'ı (8 kişi) üniversite mezunudur.

Tam aileye sahip ergenlerin %21,7'si (13 kişi) daha önce psikolojik yardım almıştır, %78,3'ü (47 kişi) ise daha önce psikolojik yardım almamıştır. Tek ebeveyne sahip ergenlerin %31,7'si (19 kişi) daha önce psikolojik yardım almıştır, %68,3'ü (41 kişi) ise daha önce psikolojik yardım almamıştır.

Tam aileye sahip ergenlerin algılanan gelir düzeyi incelendiğinde; %6,7'si (4 kişi) düşük, %85,0'ı (51 kişi) orta, %8,3'ü (5 kişi) yüksek gelir düzeyine sahiptir. Tek ebeveyne sahip ergenler ise %18,3'ü (11 kişi) düşük, %80,0'ı (48 kişi) orta, %1,7'si (1 kişi) yüksek gelir düzeyine sahiptir.

Tablo 3. Tek Ebeveynli Ergenlerin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı

		N	%
Anne Baba Sağ	Anne Baba Sağ	48	80,0
mi?	Baba Vefat Etti	10	16,7
	Anne Vefat Etti	2	3,3

Anne Babanın Birliktelik Durumu	Boşanmış	40	77,0
	Ayrı Yaşıyor	8	15,4
Tek ebeveynli Olma Nedeni	Ölüm	12	20,0
	Boşanma	40	66,7
	Ayrılık	8	13,3
Kiminle Yaşıyor?	Anne veya baba ile	48	80,0
	Akraba ile	12	20,0

Tablo 3. incelendiğinde tek ebeveynli ergenlerin 48'inin (%80,0) anne babası sağ, 10'unun (%16,7) babası vefat etmiş, 2'sinin (%3,3) ise annesinin vefat ettiği görülmektedir. Birliktelik durumlarına bakıldığında ise 40'ının (%77,0) anne babası boşanmış, 8'inin (%15,4) ise anne babası ayrı yaşamaktadır. Tek ebeveynli olma nedenleri incelendiğinde 12'sinin (%20,0) ölüm sonucu, 40'ının (%66,7) boşanma sonucu, 8'inin (%13,3) ise ayrılık sonucu tek ebeveynli olduğu görülmektedir. Kiminle yaşadığına bakıldığında ise 48'inin (%80,0) anne veya baba ile, 12'sinin (20,0) ise akraba ile yaşadığı görülmektedir.

Tablo 4. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Aile yapısı		Min	Max	\bar{x}	SS
Otonom işlevler	Tek Ebeveyn	0,00	23,00	7,46	6,65
	Tam Aile	0,00	22,00	7,75	6,37
Sosyal İşlevler	Tek Ebeveyn	0,00	23,00	5,20	5,65
	Tam Aile	0,00	25,00	6,03	6,18
KZVDDE Toplam	Tek Ebeveyn	0,00	45,00	12,08	11,64
	Tam Aile	0,00	45,00	13,62	11,59
Aktif Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	0,00	10,00	5,08	2,35
	Tam Aile				

Kaçınan Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	1,00	12,00	5,98	2,44
	Tam Aile	1,00	10,00	6,13	2,10
Olumsuz Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	3,00	11,00	7,03	1,84
	Tam Aile	0,00	9,00	3,20	1,92
		0,00	9,00	3,27	1,83
Yıldırma/Aşağılama	Tek Ebeveyn	9,00	26,00	11,58	3,30
	Tam Aile	9,00	27,00	13,40	5,07
Duygusal Tepki vermeyi reddetme	Tek Ebeveyn	6,00	22,00	13,33	4,32
	Tam Aile	6,00	23,00	14,22	4,27
Suça Yönelme	Tek Ebeveyn	6,00	15,00	8,50	1,92
	Tam Aile	6,00	16,00	8,23	2,14
Reddetme/İzolasyon	Tek Ebeveyn	6,00	19,00	9,87	2,51
	Tam Aile	6,00	24,00	11,17	4,28

Tablo 4'e göre kendine zarar verme davranışını değerlendirme envanteri toplam puan ortalamaları incelendiğinde tek ebeveynli ergenlerin ($\bar{x}=12,08$, $SS=11,64$), tam aileye sahip ergenlerin ise ($\bar{x}=13,62$, $SS=11,59$) olduğu görülmektedir. Otonom işlevler toplam puan ortalamaları tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=7,46$, $SS=6,65$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=7,75$, $SS=6,37$) olduğu görülmektedir. Sosyal işlevler toplam puan ortalamaları tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=5,20$, $SS=5,65$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=6,03$, $SS=6,18$) olduğu görülmektedir.

Ergenler için başa çıkma ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde; aktif başa çıkma puan ortalamasının tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=5,08$, $SS=2,35$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=5,98$, $SS=2,44$) olduğu görülmektedir. Kaçınan başa çıkma puan ortalamasının tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=6,13$, $SS=2,10$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=7,03$, $SS=1,84$) olduğu görülmektedir. Olumsuz başa çıkma puan ortalamasının tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=3,20$, $SS=1,92$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=3,27$, $SS=1,83$) olduğu görülmektedir.

Psikolojik istismar ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde; yıldırma/aşağılama puan ortalamasının tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=11,58,SS=3,30$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=13,40,SS=5,07$) olduğu görülmektedir. Duygusal tepki vermeyi reddetme puan ortalamasının tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=13,33,SS=4,32$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=14,22,SS=4,27$) olduğu görülmektedir. Suça yöneltme puan ortalamasının tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=8,50,SS=1,92$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=8,23,SS=2,14$) olduğu görülmektedir. Reddetme/izolasyon puan ortalamasının tek ebeveynli ergenlerde ($\bar{x}=9,87,SS=2,51$), tam aileye sahip ergenlerde ise ($\bar{x}=11,17,SS=4,28$) olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Ergenlerin Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Olma Durumlarına Göre Psikolojik İstismar Düzeylerinin Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

	Aile Yapısı	\bar{x}	SS	n	sd	t	p
Yıldırma/Aşağılama	Tek Ebeveyn	11,58	3,30	60	58	-2,325	0,022
	Tam Aile	13,40	5,07	60	58		
Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Tek Ebeveyn	13,33	4,32	60	58	-1,126	0,262
	Tam Aile	14,22	4,27	60	58		
Suça Yöneltme	Tek Ebeveyn	8,50	1,92	60	58	0,718	0,474
	Tam Aile	8,23	2,14	60	58		
Reddetme/İzolasyon	Tek Ebeveyn	9,87	2,51	60	58	-2,030	0,045
	Tam Aile	11,17	4,28	60	58		

Tablo 5. de araştırmaya katılan ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri aile yapılarına göre incelendiğinde yıldırma/aşağılama alt boyutunda tam aileye sahip ergenler lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t=-2,325,p<0,05$). Araştırmaya katılan ergenlerin yıldırma/aşağılama boyutundan aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında ise tam aileye sahip ergenlerin ortalaması ($\bar{x}=13,40$), tek ebeveynli ergenlerin ortalamasından ($\bar{x}=11,58$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Araştırmaya katılan ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri aile yapılarına göre incelendiğinde reddetme/izolasyon alt boyutunda tam aileye sahip ergenler lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t=-2,030,p<0,05$).

Reddetme/izolasyon boyutundan aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında ise tam aileye sahip ergenlerin ortalaması ($\bar{x}=11,17$), tek ebeveynli ergenlerin

ortalamasından ($\bar{x}=9,87$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Duygusal tepki vermeyi reddetme boyutunda ($t=-1,126,p>0,05$) ve suça yöneltme boyutunda ($t=0,718,p>0,05$) anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 6. Ergenlerin Aile Yapılarına Göre KZVD Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Aile Yapısı		\bar{x}	SS	n	sd	t	p
Otonom İşlev	Tek Ebeveyn	7,46	6,65	60	58	-0,245	0,807
	Tam Aile	7,75	6,37	60	58		
Sosyal İşlev	Tek Ebeveyn	5,20	5,65	60	58	-0,764	0,446
	Tam Aile	6,03	6,18	60	58		
KZVDDE	Tek Ebeveyn	12,08	11,64	60	58	-0,723	0,471
Toplam	Tam Aile	13,62	11,59	60	58		

Tablo 6'da araştırmaya katılan ergenlerin kendine zarar verme davranışları incelendiğinde; otonom işlev ($t=-0,245,p>0,05$), sosyal işlev ($t=-0,764,p>0,05$) ve KZVDDE toplam puanları ortalamalarında ($t=-0,723,p>0,05$) ergenlerin tek ebeveyne ve tam aileye sahip olma durumlarına göre anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo7. Ergenlerin Aile Yapılarına Göre Başa Çıkma Becerilerinin Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Aile Yapısı		\bar{x}	SS	n	sd	t	p
Aktif Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	5,08	2,35	60	58	-2,060	0,042
	Tam Aile	5,98	2,44	60	58		
Kaçınan Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	6,13	2,10	60	58	-2,494	0,014
	Tam Aile	7,03	1,84	60	58		
Olumsuz Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	3,20	1,92	60	58	-0,195	0,846
	Tam Aile	3,27	1,83	60	58		

Tablo 7'de araştırmaya katılan ergenlerin başa çıkma becerileri incelendiğinde; aktif başa çıkma alt boyutunda tam aileye sahip ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t=-2,060,p<0,05$). Aktif başa çıkma boyutunda tam aileye sahip

ergenlerin ortalaması ($\bar{x}=5,98$), tek ebeveyne sahip ergenlerin ortalamasından ($\bar{x}=5,08$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Kaçınan başa çıkma boyutunda tam aileye sahip ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t=-2,494, p<0,05$). Kaçınan başa çıkma boyutunda tam aileye sahip ergenlerin ortalaması ($\bar{x}=7,03$), tek ebeveyne sahip ergenlerin ortalamasından ($\bar{x}=6,13$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Bu bölümde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin psikolojik istismar puanları; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-babanın eğitim durumuna göre incelenecektir.

Tablo 8. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Yaşlarına İlişkin Sonuçları

			YAŞ
Tek Ebeveyn	Yıldırma/Aşağılama	Korelasyon	0,178
		p	0,177
		n	60
Tam Aile	Yıldırma/Aşağılama	Korelasyon	-0,016
		p	0,900
		n	60
Tek Ebeveyn	Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Korelasyon	0,077
		p	0,563
		n	60
Tam Aile	Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Korelasyon	0,124
		p	0,563
		n	60
Tek Ebeveyn	Suça Yönelme	Korelasyon	,281*
		p	0,031
		n	60
Tam Aile	Suça Yönelme	Korelasyon	0,023
		p	0,864
		n	60

Tek Ebeveyn	Reddetme/İzolasyon	Korelasyon	0,02
		p	0,883
		n	60
Tam Aile	Reddetme/İzolasyon	Korelasyon	0,110
		p	0,405
		n	60

Tablo 8'de tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin psikolojik istismar puanlarının yaş ile ilişkisini incelemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda; tek ebeveyne sahip ergenlerin suça yönelme alt boyutunda pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,281, p<0,05$). Buna göre yaş arttıkça suça yönelme puanı da artmaktadır.

Tablo 9. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

	Aile Yapısı	Cinsiyet	\bar{x}	S	t	p
Yıldırma/ Aşğılama	Tek Ebeveyn	Kadın	11,25	3,26	-1,305	0,197
		Erkek	12,50	3,35		
	Tam Aile	Kadın	13,05	4,78	0,785	0,436
		Erkek	14,16	5,72		
Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Tek Ebeveyn	Kadın	13,30	4,43	-0,112	0,911
		Erkek	13,44	4,13		
	Tam Aile	Kadın	14,37	4,50	0,395	0,695
		Erkek	13,89	3,81		
Suça Yönelme	Tek Ebeveyn	Kadın	8,45	1,72	-0,302	0,764
		Erkek	8,63	2,45		
	Tam Aile	Kadın	8,17	1,53	-0,330	0,743
		Erkek	8,37	3,13		

Reddetme /İzolasyon	Tek Ebeveyn	Kadın	9,68	2,57	-0,944	0,349
		Erkek	10,38	2,36		
	Tam Aile	Kadın	11,12	4,63	-0,118	0,906
		Erkek	11,26	3,51		

Tablo 9. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin psikolojik istismar puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan T-testi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 10. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile Yapısı	Kardeş		S	F	p
		Sayısı	\bar{x}			
Yıldırma/Aşağılama	Tek ebeveyn	Tek	12,11	3,91	1,264	0,290
		Çocuk	11,29			
		3'ten az	11,29			
	Tam Aile	3 ve üzeri	10,42	1,83	2,180	0,122
		Tek	11,92			
		Çocuk	14,00			
Duyusal Tepki Vermeyi Reddetme	Tek Ebeveyn	3 ve üzeri	15,33	1,98	3,053	0,055
		Tek	12,15			
	Ebeveyn	Çocuk	15,07	4,25		
		3'ten az	14,58			

		Tek Çocuk	13,20	4,14		
	Tam Aile	3'ten az	15,17	4,40	1,327	0,273
		3 ve üzeri	14,50	4,17		
		Tek Çocuk	8,53	2,23	0,434	0,650
	Tek Ebeveyn	3'ten az	8,79	1,53		
		3ve üzeri	8,08	1,31		
	Tam Aile	Tek Çocuk	7,44	1,32		
		3'ten az	8,48	1,88	4,082	0,022
		3ve üzeri	9,41	3,26		
		Tek Çocuk	9,23	2,20	2,610	0,082
	Tek Ebeveyn	3'ten az	10,71	2,30		
		3ve üzeri	10,67	3,20		
	Tam Aile	Tek Çocuk	9,28	3,29	4,718	0,013
		3'ten az	12,61	4,43		
		3ve üzeri	12,33	4,60		

Tablo 10 .incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin psikolojik istismar puanlarının kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Yıldırma/Aşağılama ve Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme alt boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Suçta yönelme alt boyutunda ise tam aileye sahip ergenlerde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=4,082, p<0,05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucuna göre anlamlı fark 3 ve üzeri kardeş grubunda puanın diğerlerine göre yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Reddetme/izolasyon alt boyutunda ise tek ebeveyne sahip ergenlerde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Reddetme/izolasyon alt boyutunda tam aileye sahip ergenlerde anlamlı farklılık bulunmuştur ($F=4,718, p<0,05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucuna göre anlamlı fark 3'ten az kardeşe sahip ergenlerin ortalama puanlarının diğerlerine göre yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 11. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

	Aile Yapısı		Gelir Düzeyi		t	p
	Tek Ebeveyn	Tam Aile	Düşük Orta/Yüksek	\bar{x} S		
Yıldırma/Aşağılama	Tek Ebeveyn	Düşük	10,55	2,54	-0,816	0,447
		Orta/Yüksek	11,85	3,45		
Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Tek Ebeveyn	Düşük	11,45	3,96	-1,810	0,192
		Orta/Yüksek	13,67	4,32		
Suça Yönelme	Tek Ebeveyn	Düşük	8,73	2,33	0,133	0,876
		Orta/Yüksek	8,44	1,86		
Reddetme/İzolasyon	Tek Ebeveyn	Düşük	9,18	1,60	-1,129	0,901
		Orta/Yüksek	9,83	2,35		
Suça Yönelme	Tam Aile	Düşük	8,3	1,62	0,002	0,987
		Orta/Yüksek	8,0	1,74		
Reddetme/İzolasyon	Tam Aile	Düşük	12,8	2,5	1,651	0,344
		Orta/Yüksek	10,9	4,5		

Tablo 11. incelendiğinde yıldırma/aşağılama, duygusal tepki vermeyi reddetme, suça yönelme ve reddetme/izolasyon alt boyutlarında gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 12. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile		Eğitim			
	Yapısı	Durumu	\bar{x}	S	F	p
Yıldırma/Aşağılama	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	12,35	3,21	1,215	0,236
		Lise	10,59	2,15		
		Üniversite	11,00	1,73		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	15,00	5,70	3,197	0,032
		Lise	10,57	1,79		
		Üniversite	12,33	4,70		
Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	13,78	4,17	0,506	0,679
		Lise	13,09	4,55		
		Üniversite	13,33	3,51		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	15,23	3,72	3,491	0,012
		Lise	13,14	3,39		
		Üniversite	12,17	4,13		
Suça Yönelme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	8,60	2,24	1,114	0,325
		Lise	8,32	1,70		
		Üniversite	9,67	2,08		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	9,23	1,65	3,742	0,021
		Lise	7,50	1,34		
		Üniversite	7,42	1,38		
Reddetme/İzolasyon	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	10,35	2,40	1,155	0,298
		Lise	9,18	1,79		
		Üniversite	10,33	1,53		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	12,25	4,42	1,567	0,245
		Lise	9,64	3,50		
		Üniversite	9,92	4,06		

Tablo 12. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin yıldırma/aşağılama ve reddetme/izolasyon alt boyutlarında anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tam aileye sahip ergenlerde Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme alt boyutunda anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F=3,491, p<0,05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucuna göre; annesi ilkokul-ortaokul mezunu olan ergenlerin psikolojik istismar ortalamaları annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tam aileye sahip ergenlerde Suça Yönelme alt boyutunda anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F=3,742, p<0,05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucuna göre; annesi ilkökul ve ortaokul mezunu olan ergenlerin psikolojik istismar ortalamaları, annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Psikolojik İstismar Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile Yapısı	Eğitim Durumu	\bar{x}	S	F	p
Yıldırma/Aşağılama	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	11,75	1,90	0,605	0,618
		Lise	11,62	3,57		
		Üniversite	11,13	2,59		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	13,84	5,15	0,666	0,598
		Lise	14,44	5,75		
		Üniversite	12,10	3,91		
Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	13,01	4,21	0,412	0,722
		Lise	13,43	3,98		
		Üniversite	14,88	3,94		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	14,94	3,81	0,645	0,669
		Lise	14,67	5,08		
		Üniversite	13,14	3,82		
Suça Yönelme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	8,50	1,91	0,376	0,859
		Lise	8,48	1,91		
		Üniversite	9,13	1,13		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	8,33	2,04	0,367	0,844
		Lise	8,61	2,55		
		Üniversite	8,00	1,76		
Reddetme/İzolasyon	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	10,01	2,99	1,273	0,345
		Lise	9,29	2,10		
		Üniversite	9,75	0,89		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	10,97	4,17	0,578	0,657
		Lise	12,33	5,51		
		Üniversite	10,48	3,19		

Tablo 13. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin yıldırma/aşağılama, duygusal tepki vermeyi reddetme, suça yönelme ve reddetme/

izolasyon alt boyutlarında baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Bu bölümde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışları; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne-baba eğitim durumuna göre incelenecektir.

Tablo 14. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Yaşlarına İlişkin Sonuçları

			YAŞ
Tek Ebeveyn	Otonom İşlevler	Korelasyon	0,167
		p	0,209
		n	60
Tam Aile	Otonom İşlevler	Korelasyon	0,005
		p	0,954
		n	60
Tek Ebeveyn	Sosyal İşlevler	Korelasyon	0,009
		p	0,946
		n	60
Tam Aile	Sosyal İşlevler	Korelasyon	-0,083
		p	0,369
		n	60
Tek Ebeveyn	KZVDDE Toplam Puan	Korelasyon	0,072
		p	0,590
		n	60
Tam Aile	KZVDDE Toplam Puan	Korelasyon	-0,041
		p	0,655
		n	60

Tablo 14. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışı puanlarının yaş ile ilişkisini incelemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 15. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

	Aile Yapısı	Cinsiyet	\bar{x}	S	t	p
Duygulanım Düzenleme	Tek Ebeveynli	Kadın	1,95	2,14	-1,519	0,134
		Erkek	2,94	2,41		
	Tam Aile	Kadın	2,68	2,17	0,951	0,345
		Erkek	2,16	1,50		
Özkıyımı önleme	Tek Ebeveynli	Kadın	0,81	1,28	0,705	0,483
		Erkek	0,56	1,03		
	Tam Aile	Kadın	1,20	1,69	0,434	0,666
		Erkek	1,00	1,45		
Sıkıntıyı Etiketleme	Tek Ebeveynli	Kadın	1,60	1,79	-0,548	0,586
		Erkek	1,88	1,36		
	Tam Aile	Kadın	1,83	1,91	0,434	0,666
		Erkek	1,61	1,42		
Kendini Cezalandırma	Tek Ebeveynli	Kadın	1,56	1,87	0,735	0,465
		Erkek	1,19	1,22		
	Tam Aile	Kadın	1,34	1,80	0,396	0,693
		Erkek	1,16	1,34		
Çözülmeyi Önleme	Tek Ebeveynli	Kadın	1,07	1,50	-0,700	0,487
		Erkek	1,38	1,45		
	Tam Aile	Kadın	1,05	1,32	0,925	0,359
		Erkek	0,74	0,93		
Kişilerarası Sınırlar	Tek Ebeveynli	Kadın	0,63	1,25	-1,302	0,198
		Erkek	1,06	1,34		
	Tam Aile	Kadın	1,10	1,45	0,818	0,417
		Erkek	0,79	1,13		
Kişilerarası Etkileşim	Tek Ebeveynli	Kadın	0,40	0,82	-1,302	0,198
		Erkek	0,75	1,18		
	Tam Aile	Kadın	0,54	1,03	-0,069	0,946
		Erkek	0,56	0,86		
İntikam Alma	Tek Ebeveynli	Kadın	0,88	1,20	-1,959	0,055
		Erkek	1,69	1,85		
	Tam aile	Kadın	1,07	1,25	-0,699	0,487
		Erkek	1,33	1,46		

Heyecan Arama	Tek Ebeveynli	Kadın	0,19	0,55	-1,992	0,051
		Erkek	0,63	1,15		
	Tam Aile	Kadın	0,37	0,89	-2,760	0,008
		Erkek	1,22	1,48		
Akranlarla Bağ Kurma	Tek Ebeveynli	Kadın	0,12	0,39	-1,678	0,099
		Erkek	0,44	1,09		
	Tam Aile	Kadın	0,05	0,22	-1,796	0,078
		Erkek	0,33	0,97		
Dayanıklılık	Tek Ebeveynli	Kadın	0,81	1,47	-0,307	0,760
		Erkek	0,94	1,06		
	Tam Aile	Kadın	0,85	1,53	-2,013	0,049
		Erkek	1,78	1,83		
Özerklik	Tek Ebeveynli	Kadın	0,72	1,42	-0,075	0,940
		Erkek	0,75	1,00		
	Tam Aile	Kadın	0,46	1,19	-1,148	0,256
		Erkek	0,89	1,57		
Kendiyle İlgilenme	Tek Ebeveynli	Kadın	1,00	1,40	-0,756	0,452
		Erkek	1,31	1,45		
	Tam Aile	Kadın	1,05	1,41	-0,946	0,348
		Erkek	1,42	1,43		

Tablo 15. incelendiğinde tam aileye sahip ergenlerin heyecan arama alt boyutunda ($t=-2,760, p<0,05$) ve dayanıklılık alt boyutunda ($t=-2,013, p<0,05$) erkek öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan tam aileye sahip erkek öğrencilerin heyecan arama ortalamaları ($\bar{x}=1,22$), kız öğrencilerin ortalamasından ($\bar{x}=0,37$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Aynı zamanda erkek öğrencilerin dayanıklılık ortalamaları ($\bar{x}=1,78$), kız öğrencilerin ortalamasından ($\bar{x}=0,85$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Diğer bütün alt boyutlarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 16. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile Yapısı	Kardeş		S	F	p
		Sayısı	\bar{x}			
Otonom İşlevler	Tek ebeveyn	Tek	8,24	6,12	0,547	0,582
		Çocuk	6,14	7,01		
		3'ten az	6,83	7,86		
		3 ve üzeri				
	Tam Aile	Tek	6,44	6,00	0,977	0,383
		Çocuk	8,39	5,97		
		3'ten az	9,25	7,78		
		3 ve üzeri				
Sosyal İşlevler	Tek Ebeveyn	Tek	5,78	5,24	0,775	0,466
		Çocuk	5,36	7,03		
		3'ten az	3,42	5,05		
		3 ve üzeri				
	Tam Aile	Tek	4,56	6,06	1,298	0,281
		Çocuk	6,65	5,42		
		3'ten az	7,91	7,50		
		3 ve üzeri				
KZVDDE Toplam	Tek Ebeveyn	Tek	13,53	10,8	0,791	0,458
		Çocuk	11,50	13,32		
		3'ten az	8,67	12,11		
		3 ve üzeri				
	Tam Aile	Tek	11,00	11,27	1,298	0,281
		Çocuk	14,61	10,62		
		3'ten az	17,17	13,63		
		3 ve üzeri				

Tablo 16. İncelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin otonom, sosyal işlevler ve KZVDDE toplam puanları ortalamalarının kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 17. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T- testi Sonuçları

	Aile Yapısı	Gelir Düzeyi	\bar{x}	S	t	p
Otonom İşlevler	Tek Ebeveyn	Düşük	4,82	6,31	-0,330	0,742
		Orta/Yüksek	7,74	6,34		
	Tam Aile	Düşük	5,25	4,11	-0,429	0,669
		Orta/Yüksek	7,51	6,48		
Sosyal İşlevler	Tek Ebeveyn	Düşük	4,36	5,71	-0,175	0,840
		Orta/Yüksek	5,43	5,74		
	Tam Aile	Düşük	3,75	4,35	-0,596	0,553
		Orta/Yüksek	5,24	5,19		
KZVDDE Toplam	Tek Ebeveyn	Düşük	9,09	11,97	-1,218	0,303
		Orta/Yüksek	12,46	11,52		
	Tam Aile	Düşük	9,00	8,25	-1,420	0,015
		Orta/Yüksek	12,55	10,92		

Tablo 17. incelendiğinde tam aileye sahip ergenlerin KZVDDE toplam puanları ortalamalarının gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=-1,420$, $p<0,05$). Orta/yüksek gelir düzeyine sahip olanların puanı daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 18. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile Yapısı	Eğitim Düzeyi	\bar{x}	S	F	p
Duygulanım	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	2,12	2,05	1,198	0,369
		Lise	2,73	2,64		
		Üniversite	0,33	0,58		
Düzenleme	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	2,03	1,99	1,186	0,143
		Lise	1,54	2,64		
		Üniversite	1,83	0,58		

Özkıyımı Önleme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,50	1,18	1,234	0,112
		Lise	0,41	1,01		
		Üniversite	1,00	1,73		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,67	1,16	0,366	0,823
		Lise	1,61	1,01		
		Üniversite	1,45	1,73		
Sıkıntıyı Etiketleme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,68	1,72	0,234	0,909
		Lise	1,86	1,67		
		Üniversite	1,33	1,53		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	2,19	1,99	1,186	0,329
		Lise	1,21	1,48		
		Üniversite	1,42	1,62		
Kendini Cezalandırma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,68	1,80	0,494	0,735
		Lise	1,32	1,76		
		Üniversite	0,67	0,58		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,65	1,79	0,636	0,643
		Lise	1,32	1,76		
		Üniversite	0,67	0,58		
Çözülme Önleme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,44	1,63	1,190	0,325
		Lise	0,77	1,27		
		Üniversite	1,33	0,58		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,55	1,64	0,134	0,953
		Lise	0,77	1,27		
		Üniversite	1,33	0,58		
Kişilerarası Sınırlar	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,99	1,21	0,617	0,658
		Lise	0,73	1,42		
		Üniversite	0,00	0,00		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,10	1,11	0,813	0,564
		Lise	0,50	0,94		
		Üniversite	1,25	1,82		
Kişilerarası Etkileşim	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,48	0,99	0,696	0,681
		Lise	0,36	0,85		
		Üniversite	0,67	0,58		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,44	0,80	0,653	0,632
		Lise	0,43	0,76		
		Üniversite	0,67	1,50		
İntikam Alma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,26	1,39	0,728	0,575
		Lise	1,14	1,58		
		Üniversite	0,00	0,00		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,23	1,52	0,145	0,961
		Lise	0,93	1,33		
		Üniversite	1,25	1,36		
Heyecan Arama	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,19	0,40	1,659	0,099
		Lise	0,32	0,78		
		Üniversite	1,33	2,31		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,64	0,99	0,58	1,24
		Lise	0,50	0,85		
		Üniversite	0,58	1,24		

					0,142	0,983
Akranlarla Bağ Kurma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,23	0,50	0,124	0,988
		Lise	0,23	0,53		
		Üniversite	0,00	0,00		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,23	0,82	0,935	0,452
		Lise	0,21	0,80		
		Üniversite	0,00	0,00		
Dayanıklılık	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,74	1,59	1,123	0,428
		Lise	0,68	1,25		
		Üniversite	1,00	1,00		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,57	1,72	3,172	0,021
		Lise	0,50	0,76		
		Üniversite	0,83	1,27		
Özerklik	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,79	1,00	0,222	0,913
		Lise	0,68	1,39		
		Üniversite	0,33	0,58		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,97	1,86	1,860	0,136
		Lise	0,14	0,36		
		Üniversite	0,92	1,73		
Kendiyle İlgilenme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	8,20	2,44	1,937	0,096
		Lise	7,09	2,55		
		Üniversite	4,67	2,31		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,16	1,35	0,172	0,933
		Lise	1,14	1,41		
		Üniversite	1,25	1,54		

Tablo 18. incelendiğinde tam aileye sahip ergenlerin dayanıklılık alt boyutunda anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3,172, p<0,05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucuna göre; annesi ilkökul ve ortaokul mezunu olan ergenlerin dayanıklılık ortalamaları annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 19. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin KZVD Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile		Eğitim			
	Yapısı	Düzeyi	\bar{x}	S	F	p
Duygulanım Düzenleme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,54	1,50	1,868	0,123
		Lise	2,85	2,46		
		Üniversite	2,88	2,90		
		İlkokul/Ortaokul	2,53	1,65		

	Tam Aile	Lise	2,78	1,80		
		Üniversite	2,67	1,93	0,297	0,875
Özkıyımı Önleme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,76	1,01	0,471	0,764
		Lise	0,70	1,22		
		Üniversite	0,63	1,06		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,83	0,76	2,066	0,115
		Lise	1,72	1,99		
		Üniversite	0,95	1,47		
Sıkıntıyı Etiketleme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,33	1,20	0,854	0,440
		Lise	2,10	1,94		
		Üniversite	1,75	1,58		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,50	1,31	1,302	0,289
		Lise	2,22	1,73		
		Üniversite	1,76	1,84		
Kendini Cezalandırma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,43	1,29	0,381	0,863
		Lise	1,55	1,82		
		Üniversite	1,50	1,77		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,25	0,65	1,806	0,456
		Lise	1,56	1,89		
		Üniversite	1,43	1,57		
Çözülme Önleme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,12	0,81	1,423	0,236
		Lise	1,55	1,85		
		Üniversite	1,55	0,58		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,10	0,85	1,649	0,186
		Lise	1,56	1,25		
		Üniversite	0,71	1,15		
Kişilerarası Sınırlar	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,65	0,89	0,987	0,564
		Lise	1,05	1,57		
		Üniversite	0,38	0,74		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,96	0,74	1,640	0,192
		Lise	1,17	1,34		
		Üniversite	1,10	1,51		
Kişilerarası Etkileşim	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,30	0,48	0,930	0,572
		Lise	0,55	1,05		
		Üniversite	0,63	1,06		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,56	0,63	0,482	0,697
		Lise	0,72	0,96		
		Üniversite	0,38	1,16		
İntikam Alma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,76	1,01	1,122	0,359
		Lise	1,55	1,85		
		Üniversite	1,38	1,41		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,98	1,08	0,811	0,613
		Lise	1,56	1,54		
		Üniversite	1,00	1,30		

Heyecan Arama	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,26	0,22	0,808	0,462
		Lise	0,30	0,57		
		Üniversite	0,63	1,41		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,68	1,12	0,466	0,658
		Lise	0,89	1,23		
		Üniversite	0,48	1,12		
Akranlarla Bağ Kurma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,10	0,25	1,812	0,144
		Lise	0,05	0,22		
		Üniversite	0,50	0,76		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,00	0,00	1,793	0,159
		Lise	0,39	0,98		
		Üniversite	0,05	0,22		
Dayanıklılık	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,65	1,04	0,704	0,596
		Lise	1,20	1,70		
		Üniversite	0,63	0,92		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,48	1,85	0,428	0,712
		Lise	1,33	1,33		
		Üniversite	0,81	1,57		
Özerklik	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	0,65	1,21	0,695	0,643
		Lise	0,75	0,97		
		Üniversite	1,00	2,07		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	0,70	1,63	0,119	0,948
		Lise	0,44	0,86		
		Üniversite	0,62	1,40		
Kendiyle İlgilenme	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	1,25	0,95	0,817	0,519
		Lise	1,25	1,37		
		Üniversite	0,63	0,92		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	1,27	1,32	2,470	0,074
		Lise	1,61	1,20		
		Üniversite	0,76	1,30		

Tablo 19. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin KZVD ortalama puanları arasında baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Bu bölümde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin başa çıkma becerileri; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne babanın eğitim durumuna göre incelenecektir.

Tablo 20. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Yaşlarına İlişkin Sonuçları

			YAŞ
Tek Ebeveyn	Aktif Başa Çıkma	Korelasyon	0,159
		p	0,229
		n	60
Tam Aile	Aktif Başa Çıkma	Korelasyon	0,004
		p	0,976
		n	60
Tek Ebeveyn	Kaçınan Başa Çıkma	Korelasyon	0,115
		p	0,384
		n	60
Tam Aile	Kaçınan Başa Çıkma	Korelasyon	-0,060
		p	0,650
		n	60
Tek Ebeveyn	Olumsuz Başa Çıkma	Korelasyon	0,009
		p	0,948
		n	60
Tam Aile	Olumsuz Başa Çıkma	Korelasyon	-0,098
		p	0,455
		n	60

Tablo 20. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin başa çıkma becerileri puanlarının yaş ile ilişkisini incelemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 21. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T-testi Sonuçları

Aile yapısı		Cinsiyet	\bar{x}	S	t	p
Aktif Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	Kadın	5,25	2,35	0,911	0,366
		Erkek	4,63	2,33		
	Tam Aile	Kadın	6,05	2,43	0,303	0,763
		Erkek	5,84	2,52		

Kaçınan Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	Kadın	6,27	2,02	0,849	0,399
		Erkek	5,75	2,35		
	Tam Aile	Kadın	7,41	1,69	2,455	0,017
		Erkek	6,21	1,93		
Olumsuz Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	Kadın	3,09	2,02	-0,727	0,470
		Erkek	3,50	1,63		
	Tam Aile	Kadın	3,20	1,78	-0,442	0,660
		Erkek	2,42	1,98		

Tablo 21. incelendiğinde tam aileye sahip ergenlerin kaçınan başa çıkma boyutu puanları ortalamasının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=2,455, p<0,05$). Kız öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{x}=7,41$) erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=6,21$) daha yüksektir.

Tablo 22. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile Yapısı	Kardeş Sayısı	\bar{x}	S	F	p
Aktif Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	Tek	5,17	2,15	0,143	0,867
		Çocuk	4,79	3,19		
	Tam Aile	3'ten az	5,16	1,85	0,820	0,446
		3 ve üzeri				
Kaçınan Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	Tek Çocuk	6,36	2,51	0,458	0,635
		3'ten az	5,48	2,31		
	Tam Aile	3 ve üzeri	6,16	2,55		

		Tek	7,00	1,89		
	Tam Aile	Çocuk	6,78	1,93	0,747	0,479
		3'ten az	7,58	1,56		
		3 ve üzeri				
		Tek	3,23	1,89	0,316	0,730
	Tek	Çocuk	3,43	2,14		
	Ebeveyn	3'ten az	2,83	1,85		
		3 ve üzeri				
		Tek	3,32	1,70		
	Tam Aile	Çocuk	3,13	2,05	0,111	0,895
		3'ten az	3,42	1,78		
		3 ve üzeri				

Tablo 22. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin aktif başa çıkma, kaçınan başa çıkma ve olumsuz başa çıkma alt boyut puanlarında kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 23. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan Bağımsız Örneklem T- testi Sonuçları

	Aile Yapısı	Gelir Düzeyi	\bar{x}	S	t	p
	Tek	Düşük	7,00	1,84		
	Ebeveyn	Orta/Yüksek	4,60	2,24	3,212	0,008
Aktif Başa Çıkma					-1,122	0,198
	Tam Aile	Düşük	3,75	2,50		
		Orta/Yüksek	6,02	2,41		
	Tek	Düşük	6,55	1,13		
	Ebeveyn	Orta/Yüksek	6,02	2,28	0,357	0,701
Kaçınan Başa Çıkma						
	Tam Aile	Düşük	6,50	1,73		
		Orta/Yüksek	6,60	1,84	-1,023	0,245
	Tek	Düşük	2,18	1,25		
	Ebeveyn	Orta/Yüksek	3,44	2,00	-1,982	0,147
Olumsuz Başa Çıkma						
	Tam Aile	Düşük	2,25	1,26		
		Orta/Yüksek	3,65	1,85	-1,146	0,124

Tablo 23. incelendiğinde Aktif Başa Çıkma alt boyutunda tek ebeveynli ergenlerde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t=3,212, p<0,05$).

Tablo 24. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile Yapısı	Eğitim Durumu	\bar{x}	S	F	p
Aktif Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	4,94	2,36	1,536	0,205
		Lise	5,50	2,11		
		Üniversite	6,00	3,61		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	6,19	2,43	1,348	0,264
		Lise	6,43	2,83		
		Üniversite	6,17	2,72		
Kaçınan Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	5,85	2,36	0,534	0,693
		Lise	6,45	1,82		
		Üniversite	7,33	1,58		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	7,01	1,67	0,418	0,754
		Lise	6,79	1,89		
		Üniversite	7,50	2,15		
Olumsuz Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	3,28	1,89	1,623	0,165
		Lise	2,82	1,74		
		Üniversite	5,33	1,15		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	3,50	1,44	1,135	0,399
		Lise	2,50	1,16		
		Üniversite	3,67	1,92		

Tablo 24. incelediğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin aktif başa çıkma, kaçınan başa çıkma ve olumsuz başa çıkma puanlarında anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 25. Tek Ebeveyne ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Aile Yapısı	Eğitim Durumu	\bar{x}	S	F	p
Aktif Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	5,23	2,52	0,463	0,755
		Lise	4,62	2,50		
		Üniversite	5,38	1,60		
	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	6,19	2,79	1,135	0,399
		Lise	5,94	2,29		
		Üniversite	3,67	1,92		

Aktif Başa Çıkma	Tam Aile	Üniversite	6,24	2,12	0,619	0,602
Kaçınan Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	5,75	2,32	1,229	0,310
		Lise	6,71	1,85		
		Üniversite	6,50	1,59		
Olumsuz Başa Çıkma	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	6,87	1,34	0,425	0,703
		Lise	6,94	1,98		
		Üniversite	7,33	1,93		
Kaçınan Başa Çıkma	Tek Ebeveyn	İlkokul/Ortaokul	3,19	1,55	0,412	0,715
		Lise	3,10	2,41		
		Üniversite	3,25	1,83		
Olumsuz Başa Çıkma	Tam Aile	İlkokul/Ortaokul	3,43	1,37	0,687	0,596
		Lise	2,83	1,72		
		Üniversite	3,71	1,62		

Tablo 25. incelendiğinde tek ebeveyne ve tam aileye sahip ergenlerin aktif başa çıkma, kaçınan başa çıkma ve olumsuz başa çıkma puanlarında baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Bu bölümde tek ebeveynli ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri kiminle yaşadığı durumuna göre ve tek ebeveynli kalma nedenlerine göre incelenecektir.

Tablo 26. Tek Ebeveynli Ergenlerin Psikolojik İstismar, Kendine Zarar Verme Davranışı ve Başa Çıkma Becerisi Puanlarının Kiminle Yaşadığı Durumuna Göre Karşılaştırılması İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

	Kiminle		\bar{x}	SS	n	sd	F	p
	Yaşıyor							
Yıldırma/Aşağılama	Anne Veya	10,92	2,28	48	58	-3,721	0,001	
	Baba Akraba	14,25	5,15	12				
Duygusal Tepki vermeyi Reddetme	Anne veya	12,89	4,38	48	58	-1,589	0,118	
	Baba Akraba	15,08	3,70	12				
Suça Yönelme	Anne veya	8,18	1,65	48	58	-2,650	0,010	
	Baba Akraba	9,75	2,45	12				
Reddetme/İzolasyon	Anne veya	9,52	2,44	48	58	-2,199	0,032	
	Baba Akraba	11,25	2,40	12				
Otonom İşlev	Anne veya	6,87	6,67	47	57	-1,346	0,184	
	Baba							

	Akraba	9,75	6,32	12			
Sosyal İşlev	Anne veya Baba	4,31	5,17	47	57	-2,481	0,016
	Akraba	8,66	6,32	12			
KZVDDE Toplam	Anne veya Baba	10,62	11,40	48	58	-1,989	0,051
	Akraba	17,91	12,53	12			
Aktif Başa Çıkma	Anne veya Baba	5,10	2,32	48	58	0,136	0,892
	Akraba	5,15	2,48	12			
Kaçınan Başa Çıkma	Anne veya Baba	6,29	1,94	48	58	1,170	0,247
	Akraba	5,62	2,57	12			
Olumsuz Başa Çıkma	Anne veya Baba	3,16	1,97	48	58	-0,267	0,791
	Akraba	3,31	1,70	12			

Tablo 26. incelendiğinde tek ebeveynli ergenlerin psikolojik istismar ölçeğinin alt boyutları olan yıldırma/aşağılama ($t=-3,721, p<0,05$), suça yöneltme ($t=-2,65, p<0,05$), reddetme/izolasyon ($t=-2,199, p<0,05$) ve KZVD sosyal işlev ($t=-2,481, p<0,05$) alt boyut puan ortalamalarının kiminle yaşadığı durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Akrabası ile yaşayan ergenlerin puan ortalamalarının annesi veya babası ile yaşayan ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 27. Tek Ebeveynli Kalma Nedenlerine Göre PİÖ, KZVD ve EBCÖ Puanlarının Farklılaşp Farklılaşmadığı Belirlemek İçin Yapılan ANOVA Sonuçları

		\bar{x}	S	F	p
Yıldırma/Aşağılama	Ölüm	12,18	4,05	0,218	0,805
	Boşanma	11,46	3,29		
	Ayrılık	11,38	2,39		
Duygusal Tepki vermeyi Reddetme	Ölüm	13,18	4,67	0,145	0,865
	Boşanma	13,51	4,28		
	Ayrılık	12,63	4,53		
Suça Yöneltme	Ölüm	7,82	2,52	2,731	0,074
	Boşanma	8,88	1,68		
	Ayrılık	7,50	1,77		
Reddetme/İzolasyon	Ölüm	9,91	2,02	0,002	0,998
	Boşanma	9,85	1,73		
	Ayrılık	9,87	2,51		
Otonom İşlev	Ölüm	6,00	4,36	0,320	0,900
	Boşanma	7,83	7,56		
	Ayrılık	7,63	4,10		
Sosyal İşlev	Ölüm	5,82	5,06	0,105	0,900
	Boşanma	5,15	5,97		
	Ayrılık	4,63	5,34		

KZVDDE Toplam	Ölüm	11,18	9,66	0,120	0,887
	Boşanma	12,59	12,75		
	Ayrılık	10,75	11,64		
Aktif Başa Çıkma	Ölüm	5,09	2,74	0,093	0,912
	Boşanma	5,15	2,24		
	Ayrılık	4,75	2,60		
Kaçınan Başa Çıkma	Ölüm	5,18	2,09	1,812	0,173
	Boşanma	6,46	2,05		
	Ayrılık	5,75	2,19		
Olumsuz Başa Çıkma	Ölüm	3,55	2,11	0,389	0,679
	Boşanma	3,20	2,03		
	Ayrılık	2,75	0,89		

Tablo 27. incelendiğinde tek ebeveynli ergenlerin psikolojik istismar alt boyutu puanları ortalamaları, kendine zarar verme davranışı alt boyutu puanları ortalamaları ve başa çıkma alt boyutu puanları ortalamalarının tek ebeveynli olma nedenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonucuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p,>0,05$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin, kendine zarar verme davranışlarının ve başa çıkma becerilerinin karşılaştırılmasına ilişkin bulguların; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, gelir düzeyi, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumuna göre tartışması ve yorumu yapılmıştır. Aynı zamanda tek ebeveynli ergenlerin kiminle yaşadığı durumuna göre ve tek ebeveynli kalma nedenlerine göre algıladıkları psikolojik istismar düzeylerine, kendine zarar verme davranışlarına ve başa çıkma becerilerine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu yapılmıştır.

5.1. Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Psikolojik İstismar Düzeyleri, Kendine Zarar Verme Davranışları ve Başa Çıkma Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri aile yapılarına göre incelendiğinde; yıldırma/aşağılama ve reddetme/izolasyon alt boyutunda tam aileye sahip ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Tam aileye sahip ergenlerin yıldırma/aşağılama ve reddetme/izolasyon alt boyut puanları tek ebeveynli ergenlerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde Yenibaş (2002) tarafından yapılan çalışmada doğrudan psikolojik istismar değerlendirilmese de, çok yönlü istismar puanlarına bakıldığında anne babası beraber olan öğrencilerde daha yüksek bulunmuştur. Koçmarlar (2016), Uzun (2002) tarafından yapılan çalışmalarda ergenlerin psikolojik istismar düzeylerinin anne-baba birliktelik durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir. Buna karşın, tek ebeveynli ailelerde evin ve çocukların bütün sorumluluğu tek bir ebeveyni yüklediğinden dolayı yaşanan stresin istismar ve ihmal için bir risk faktörü olduğu düşünülmektedir (Deveci ve Açık, 2003). Fakat Polat (2017) göre tek ebeveynli ailelerde istismarın iki ebeveynin bulunduğu ailelere göre daha az görülebileceğini belirtmiştir. Bunun sebebi olarak, anne ve babanın birbirlerine destek olmaması, sürekli eleştirel tutumlar içerisinde olması, iletişim kopukluğunun bulunması veya yardımlaşmadan uzak olmaları ebeveynlerde depresyon ve ruhsal problemlere yol açabilmekte ve bu durum istismar ve ihmal için risk faktörü olmaktadır. Bu bağlamda anne babanın sürekli çatışma içerisinde olmasındansa tek bir ebeveynin çocuğu yetiştirmesi daha olumlu

olabilmektedir. Aynı zamanda ASAGEM (2011) tarafından yapılan bir çalışmada, tek ebeveynli ailelerde çocuk ve ebeveynin birbirlerini destek olarak gördüklerini, eskisine göre birbirlerine daha düşkün, hoşgörülü olduklarını ve birlikte daha fazla zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir.

Ergenlerin kendine zarar verme davranışı puanları, tek ebeveyne ve tam aileye sahip olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmaların bulunduğu görülmüştür. Bu kapsamda Lüleci (2007), Eyüboğlu (2013), Çimen, Çoşkun, Nasıroğlu ve Etiler (2016) tarafından yapılan çalışmalarda kendine zarar verme davranışlarının aile yapısına göre bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Ancak yapılan başka bir çalışmada kendine zarar veren ergenlerin parçalanmış ailelerden geldiği görülmüştür (Kabukçu-Başay, Başay, Bildik, Özbaran, Olcay, Öztürk, Somer, Tamar, Aydın, 2017).

Ergenlerin başa çıkma becerileri aile yapılarına göre incelendiğinde; aktif başa çıkma alt boyutunda tam aileye sahip ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre tam aileye sahip ergenlerin tek ebeveynli ergenlere göre problemlerle daha aktif başa çıktığı söylenebilir. İlgili alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmaların bulunduğu görülmüştür. Bu kapsamda Yılmaz ve Sipahioğlu (2012) tarafından yapılan çalışmada ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin problem çözme becerileri, tek ebeveyni ile yaşayan ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Karakaya (2018) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise ebeveynleri boşanmamış olan öğrencilerin sosyal sorun çözme becerileri, ebeveynleri boşanmış olarak öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuştur. Malhun (2019) tarafından yapılan çalışmada ise ebeveynleri boşanmamış ergenlerin aktif başa çıkma puanları, ebeveynleri boşanmış ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Kaçınan başa çıkma boyutunda ise tam aileye sahip ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre tam aileye sahip ergenlerin tek ebeveynli ergenlere göre problemler karşısında kaçınan başa çıktığı söylenebilir. İlgili alanyazın incelendiğinde Bedel ve Işık (2015) tarafından yapılan bir çalışmada tek ebeveynli ergenlerin yapıcı problem çözme becerilerinin iki ebeveynli öğrencilerden daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bu bulgular ışığında tek ebeveynli ergenlerin bir yandan yaşadığı problemlere olumsuz yaklaşırken, bir yandan da daha işlevsel başa çıkma çabaları olduğu söylenebilir. Tek ebeveynli ailelerde ergenlerin yaşadığı zorluklar kadar güçlü yönleri de bulunmaktadır. Bu aile yapısında ergenler, çok erken

yaşlarda sorumluluk almakta ve yaşlılarına göre bazı yaşam becerilerini daha erken öğrenmektedirler.(Gladding, 2012) Ergenler başa çıkma becerilerini çoğu zaman ebeveynlerini model alarak öğrenebilmektedir. Bu noktada, ergen beraber yaşadığı ebeveynin sosyal ve ekonomik yönden zorluklar karşısında nasıl pratik çözüm yolları bulabildiğini öğrenebilmektedir.

5.2. Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Psikolojik İstismar Düzeylerinin; Yaş, Cinsiyet, Kardeş Sayısı, Gelir Düzeyi ve Anne- Babanın Eğitimi Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin *yaş* ile ilişkisi incelendiğinde; tek ebeveyne sahip ergenlerin suça yöneltme alt boyutunda anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ergenin yaşı arttıkça algıladığı istismar düzeyi de artmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde Yenibaş (2002) tarafından yapılan çalışmada doğrudan duygusal istismar değerlendirilmese de, çok yönlü istismar boyutlarına bakıldığında yaşa göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Aynı zamanda Karabulut (2019) tarafından yapılan çalışmada 17 yaş ve üzeri olan öğrencilerin annelerinden algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri daha alt yaştaki öğrencilere oranla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.Siyez (2003) tarafından yapılan çalışmada ise ergenlerin anne babadan algıladıkları psikolojik istismarın, yaşla doğru orantılı olarak arttığı bulunmuştur. Psikolojik istismar ölçeğinin alt boyutu olan suça yöneltme ebeveynin, çocuğun toplum kurallarına karşı davranışlarını pekiştirmesi veya göz ardı etmesi ya da antisosyal davranışlarda bulunmasına engel olmamasıdır. Bu doğrultuda Balkaya ve Ceyhan (2007) tarafından yapılan bir çalışmada lise öğrencilerinin yaşları arttıkça suç davranışlarının da arttığı belirlenmiştir. Bunun sebebi olarak; ergenlerin yaşla birlikte bağımsızlığının artması ve anne babanın denetiminin azalması veya aile etkisinin zayıflamasıyla akran gruplarının önem kazanmaya başlaması antisosyal davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Çakıcı (2002) tarafından yapılan çalışmada ise yaş arttıkça istismar oranının arttığı görülmüştür. Bu sonucu şöyle açıklamıştır; ebeveynler çocukların yaşları artınca onlardan eskiye oranla daha fazla beklenti içinde olabilmektedir. Dolayısıyla beklenti içine giren ebeveynler çocuklara karşı daha tahammülsüz, agresif ve saldırgan olabilmekte ve çocuklar bu durumda daha fazla psikolojik istismar algılıyor olabilirler.

Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin *cinsiyete* göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Literatüre bakıldığında Erdem Özyurt (2016),

Siyez (2003), Öztep (2010), Yalçın (2007), Karaca (2001), İşmen (1993) tarafından yapılan çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu sonucu şöyle açıklayabiliriz; Kulaksızoğlu (2004) göre geleneksel aile yapılarında kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapılmaktadır. Kız çocuklarından daha boyun eğici ve bağımlı olmaları beklenirken erkek çocukları daha özerk yetiştirilir ve daha fazla değer görür. Bu bağlamda kız çocuklarının ailede değer görmemelerinden ve baskıdan dolayı daha fazla psikolojik istismar algıladıkları söylenebilir. Öte yandan erkek çocuklarına da belki de gelişim düzeyine uygun olmayan evin geçimini sağlama gibi sorumluluklar yüklenebilmektedir. Bu bağlamda her iki cinsiyette ebeveynlerinden psikolojik istismar algılıyor olabilir. Buna karşın, Çakıcı (2002) ve Koçmarlar (2016) tarafından yapılan çalışmalarda erkeklerin anne babadan algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin kızlara göre daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri *kardeş sayısına* göre incelendiğinde; tam aileye sahip ergenlerin suça yöneltme alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Farkın hangi gruptan kaynaklandığına bakıldığında ise, 3 ve üzeri kardeşe sahip olan ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine tam aileye sahip ergenlerin reddetme/izolasyon alt boyutunda kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Farkın hangi gruptan kaynaklandığına bakıldığında ise 3'ten az kardeşe sahip olan ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, Uzun (2002) tarafından yapılan çalışmada üç ve üstü kardeşe sahip olan ergenlerin psikolojik istismar düzeylerinin tek kardeş olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. İşmen (1993) tarafından yapılan çalışmada ise dört ve üzeri kardeşe sahip ergenlerin psikolojik istismar düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Yenibaş (2002) ise genel istismarı değerlendirdiği çalışmasında dört ve üstü kardeşe sahip olanların daha fazla istismar algıladıklarını belirtmiştir. Ailedeki çocuk sayısının artmasıyla birlikte ebeveynlerin çocuklara gösterebilecekleri ilgi, sevgi, hoşgörü azalabilir. Aile içi iletişim ve etkileşim güçleşebilir. Aynı zamanda aileye katılan her yeni çocuk beslenme, eğitim, barınma gibi ihtiyaçlarından dolayı sosyo-ekonomik sorunlarında ortaya çıkmasına neden olabilmekte ve yaşam standartları düşebilmektedir. Tüm bu durumlar ebeveynlerin çocuklara karşı psikolojik istismar davranışlarında bulunmasına neden olabilir.

Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri *gelir düzeylerine* göre incelendiğinde, anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatür incelendiğinde bu konuda farklı bulgulara rastlanmaktadır. Gelir düzeyi ortanın altında olan ergenlerde psikolojik istismar düzeyinin daha yüksek bulunduğu çalışmalar (Siyez, 2003; Öztep, 2010) bulunduğu gibi psikolojik istismarın gelir düzeyine göre farklılaşmadığını belirten Karaca (2001) çalışmalarda görülmektedir. Ancak Yalçın (2007) tarafından yapılan çalışmada gelir düzeyi ortanın üstünde olan ergenlerin annelerinden algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri daha fazla bulunmuştur ve Uysal (1998) istismar ve ihmalin yalnızca düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelere özgü bir durum olmadığını, istismarın ekonomik düzeyi yüksek ailelerde görülebileceğini belirtmiştir. Doruk (2012) tarafından yapılan çalışmada ise gelir düzeyi asgari ücret ve altında olan ailelerde psikolojik istismar ve ihmal oranı %86.5 iken, asgari ücret üzeri gelir düzeyi olanlarda ise % 93.3 olduğu görülmüştür. Psikolojik istismarın en sık yaşanan istismar türü olduğu göz önüne aldığımızda ailenin ekonomik durumu tek başına bir unsur oluşturmamış olabilir.

Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri *anne-babanın eğitim durumuna* göre incelendiğinde, tam aileye sahip ergenlerin duygusal tepki vermeyi reddetme alt boyutunda *anne eğitim durumuna* göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Annesi ilkokul-ortaokul mezunu olan ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Suça yöneltme alt boyutunda ise yine tam aileye sahip ergenlerde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Annesi ilkokul-ortaokul mezunu olan ergenlerin algıladıkları psikolojik istismarın daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda anne eğitim düzeyi düştükçe ergenlerin algıladığı psikolojik istismar düzeyi artmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekleyen birçok araştırma olduğu görülmektedir. Öztep (2010), Karaca (2001) ve Doruk (2012) tarafından yapılan çalışmalarda anne eğitim düzeyi düştükçe, ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Yenibaş (2002) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada anne eğitim düzeyi düştükçe, istismar puanlarının arttığı görülmüştür. Güler vd., (2002) tarafından yapılan çalışmada anne eğitim düzeyi azaldıkça çocuklarına yönelik fiziksel istismar ve ihmal davranışlarının arttığı görülmüştür. Buna karşın Uzun (2002) yaptığı çalışmada psikolojik istismar düzeyi anne eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır.

Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri *baba eğitim durumuna* göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Literatür incelendiğinde Karaca (2001) ve Yalçın (2007) tarafından yapılan çalışmalarda psikolojik istismar düzeylerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu durum şöyle yorumlanmıştır; evin geçimini sağlamak için babalar genellikle işte olmaktadır ve zamanının büyük bir kısmını dışarıda geçirmektedir. Böylece çocuk daha çok annesi ile zaman geçirmektedir. Bu durumda anne tutumlarının ve davranışlarının çocuk üzerindeki etkisi önem kazanmaktadır. Öte yandan Uzun (2002) ve Koçmarlar (2016) tarafından yapılan çalışmalarda ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

5.3. Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Ergenlerin Kendine Zarar Verme Davranışlarının; Yaş, Cinsiyet, Kardeş Sayısı, Gelir Düzeyi ve Anne- Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışı puanlarının *yaş* ile ilişkisi incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında bu bulguyu destekleyen birçok araştırma olduğu görülmüştür. Demir (2020), Demir (2019) , Eyüboğlu (2013) ve Kabukçu-Başay (2011) tarafından yapılan çalışmalarda yaş açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kendine zarar verme davranışının ergenlik döneminde yaygın olduğu belirtilmektedir. Araştırmaya katılan ergenlerin çoğu 11. ve 12. sınıflardan oluştuğundan farklılık olmadığı düşünülmektedir.

Ergenlerin kendilerine zarar verme davranışları *cinsiyete* göre incelendiğinde; tam aileye sahip ergenlerin heyecan arama ve dayanıklılık alt boyutunda erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan erkekler, kızlara göre daha fazla kendilerine zarar vermektedir. Literatüre bakıldığında Ögel ve Aksoy (2006), Toksoy (2018), Değerli (2015), Erdem (2009) tarafından yapılan çalışmalarda erkeklerin kendilerine zarar verme davranışı oranları kızlara göre daha yüksek bulunmuştur. Buna karşın, KZVD cinsiyete göre farklılaşmadığını belirten çalışmalarda mevcuttur (Briere ve Gil, 1998; Eyüboğlu, 2013; Zoroğlu vd., 2003). Öte yandan kendine zarar verme davranışlarının kızlarda daha sık görüldüğü çalışmalarda bulunmaktadır (Saçarçelik, Güveli ve Yeşilbaş,2011; Suyemoto, 1998; Demir, 2020). Kızlarda KZVD daha sık görülmesinin nedeni olarak; erkeklerde öfke kızgınlık gibi duyguların dışavurumu toplum tarafından kabul edilirken, kızlarda ise

bu durum pek kabul görmediğinden olumsuz duygularını içselleştirebilir veya baskılayabilir bu nedenle negatif duyguları kendi bedenine yöneltebilir. Erkeklerde KZVD daha sık görülebilmesi ise duygusal ihtiyaçlarını tam olarak ifade edememesi veya yardım aramaya daha isteksiz olmaları olarak açıklanabilir.

Ergenlerin kendilerine zarar verme davranışları *kardeş sayısına* göre incelendiğinde, anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında Lüleci (2007), Erdem (2009), Saçarçelik vd., (2011), Demez (2016), Demir (2019) tarafından yapılan çalışmalarda araştırmanın bulgusunu destekler nitelikte olup kendine zarar verme davranışı ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Ergenlerin kendilerine zarar verme davranışları *gelir düzeyine* göre incelendiğinde, tam aileye sahip ergenlerde KZVD gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kendine zarar verme davranışının orta/ yüksek gelir düzeyine sahip ergenlerde daha yüksek olduğu görülmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, Lüleci (2007) tarafından yapılan çalışmada KZVD olan ergenlerin yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olduğu görülmüştür. Bu bulguya göre kendine zarar vermede ekonomik unsurlardan daha çok psikolojik unsurların daha etkili olabileceği belirtilmektedir. Öte yandan Eyüboğlu (2013) ve Kabukçu-Başay (2011) yaptıkları çalışmalarda sosyoekonomik düzeylerini benzer bulmuşlardır. Çimen vd., (2017) tarafından yapılan çalışmada KZVD bulunan ergenler sosyoekonomik zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Kendine zarar verme davranışlarının birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerden biri de kişiler arası etkileşim. Ailenin ekonomik durumu iyi olmasına karşın anne baba çocuğa gereken ilgiyi, sevgiyi, şefkati gösteremiyorsa, çocuk anne babasının ilgisini çekebilmek veya ebeveynleri ile bu davranış aracılığıyla iletişim kurabilmek amacıyla kendilerine zarar vermiş olabilecekleri düşünülmektedir.

Ergenlerin kendilerine zarar verme davranışları *anne-babanın eğitim durumuna* göre incelendiğinde, tam aileye sahip ergenlerin anne eğitim durumuna göre dayanıklılık alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Fark annesi ilkokul-ortaokul mezunu olan ergenlerden kaynaklanmaktadır. Baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Demir (2020), Demez (2016), Eyüboğlu (2013), Lüleci (2007) tarafından yapılan çalışmalarda kendine zarar verme davranışlarının anne baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Buna karşın Özdemir (2018) ve Kahveci (2020) tarafından yapılan çalışmalar, araştırmanın

bulgusunu destekler nitelikte anne eğitim düzeyine göre farklılaştığını belirtmişlerdir. KZVD gösteren ergenlerin annelerinin ilkokul mezunu olduğu ve düşük eğitim seviyesine sahip olduğu görülmüştür. Skegg (2005) göre anne babanın düşük eğitim seviyesine sahip olması KZVD için önemli bir risk faktörüdür. Demir (2019) tarafından yapılan çalışmada da KZVD bulunan ergenlerin anne babalarının düşük eğitim seviyesine sahip olduğu görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde anne babanın düşük eğitim seviyesine sahip olması KZVD için risk faktörü olarak belirtilmektedir ve bu doğrultuda bulgular alanyazın ile uyumludur.

5.4. Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Ergenlerin Başa Çıkma Becerilerinin; Yaş, Cinsiyet, Kardeş Sayısı, Gelir Düzeyi ve Anne-Baba Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Ergenlerin başa çıkma becerileri puanlarının *yaş* ile ilişkisi incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatür incelendiğinde Yurttaş ve Yetkin (2003), Erdem ve Genç (2014), Yıldırım vd., (2011) tarafından yapılan çalışmalarda, araştırmanın bulgularına benzer olarak lise öğrencilerinin problem çözme beceri puanları ile yaş arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Korkut (2002) tarafından yapılan çalışmada ise yaşları daha küçük olan ergenlerin problem çözme becerileri daha yüksek bulunmuştur. Daha küçük yaşta kilerin sorunları gerçekçi ele almadığından, problem çözme becerilerini olduğundan daha iyi algıladıklarını öne sürmektedir. Başa çıkma süreci ergenlik dönemi için önemli görülmektedir çünkü bu dönemde fizyolojik ve psikolojik değişimlerle birlikte birçok stresörle karşı karşıya kalmaktadırlar. Öte yandan bu stresli durumlarla başa çıkmada yeterli kaynaklara sahip değillerdir ve yaşları ilerledikçe artan deneyimler veya etrafındaki insanların stresli yaşam olaylarına yaklaşımlarını gözlemleyerek başa çıkma becerileri gelişmektedir. Bizim çalışmamızda yaşa göre başa çıkma becerilerinin farklılaşmaması, araştırmaya katılan ergenlerin yaşlarının birbirlerine çok yakın olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Ergenlerin başa çıkma becerileri *cinsiyete* göre incelendiğinde, tam aileye sahip ergenlerin kaçınan başa çıkma boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kızlar erkeklere oranla daha fazla kaçınan başa çıkma davranışları sergilemektedir. Literatür incelendiğinde, Matud (2004), Özer (2001) tarafından yapılan çalışmalarda kızların, erkeklere göre kaçınan başa çıkma stilini daha fazla kullandıkları görülmüştür. Aynı zamanda Palancı (2000) göre sosyal desteğin yeterince

bulunmadığı veya kullanılmadığı durumlarda kaçınma davranışı kızlarda artmaktadır. Literatürde başa çıkma davranışları cinsiyete göre incelendiğinde farklı sonuçlarla karşılaşmıştır. Örneğin, Yıldırım vd., (2011) tarafından yapılan çalışmada kızların problem çözme becerileri erkeklere oranla daha yüksek bulunmuştur. Öte yandan Korkut (2002), Karakaya (2018) tarafından yapılan çalışmada ise erkeklerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Lazarus ve Folkman (1984) göre erkekler daha fazla problem odaklı başa çıkma stratejileri kullanmaktadır. Erdem ve Genç (2014), Çilingir (2006) tarafından yapılan çalışmada ise lise öğrencilerinin problem çözme becerileri cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Erkeklerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olması kültürel değerlere bağlanabilir yani toplumsal cinsiyet rollerine göre erkeklerin daha sorun çözücü olmaları veya sorunlar karşısında daha dayanıklı olması beklenir, problemlerini duygusal olarak ifade etmeleri veya yardım istemeleri güçsüzlük olarak görülebilir. Öngen (2002) ve Aksaç (2004) tarafından yapılan çalışmalarda bu durumu destekler nitelikte olup, kızların erkeklere göre daha fazla yardım talep ettikleri ve sosyal destek aradıkları görülmektedir.

Ergenlerin başa çıkma becerileri *kardeş sayısına* göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. İlgili çalışmalar incelendiğinde, Çilingir (2006), Karakaya (2018), Kutlu (2014), Terzi (2003), Altınok (2015), Didin (2016) tarafından yapılan çalışmada problem çözme becerileri kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Buna karşın Açık (2013) tarafından yapılan çalışmada ise kardeşi olan öğrencilerin problem çözme becerileri, kardeşi olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Düzakın (2004) tarafından çalışmada öğrencilerin kardeş sayısı arttıkça problem çözme becerilerinin azaldığı görülmüş fakat istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aile ilk sosyalleşme ortamı olmakla birlikte özellikle de çocuğun kardeşleri ile paylaşma, dayanışma, işbirliği gibi duyguları yaşamaları onların ileriki yaşamlarında kişilerarası ilişkilerine birçok olumlu katkısı olabilmektedir. Bu bağlamda kardeşler önemli destek kaynakları olmakta ve birbirlerine destek olmaları problemler karşısında daha sağlıklı başa çıkmalarına katkı sağlayabilmektedir.

Ergenlerin başa çıkma becerileri *gelir düzeyine* göre incelendiğinde, aktif başa çıkma alt boyutunda tek ebeveynli ergenlerde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Fark düşük gelirli ergenlerden kaynaklanmaktadır. Literatür

incelendiğinde Terzi (2003) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin problem çözme becerileri sosyo-ekonomik düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bilge ve Arslan (1999) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada ise aylık gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin problem çözme konusunda kendilerini daha yeterli algıladıkları görülmüştür. Öte yandan Kutlu (2014), Birel (2012), Çilingir (2006), Altınok (2015) tarafından yapılan çalışmalarda ise problem çözme becerilerinin gelir düzeyine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Ergenlerin algıladıkları gelir düzeyi onların problemleri ele alış biçimlerini etkileyebilir. Gelir düzeyi düşük olan ailelerde ergenlerin bilişsel ve sosyal gelişimleri yeterince desteklenemediğinden karşılaştıkları herhangi bir sorun karşısında daha savunmasız davranabilirler.

Ergenlerin başa çıkma becerileri *anne-babanın eğitim durumuna* göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında bu bulguyu destekler nitelikte birçok çalışma görülmektedir. Korkut (2002), Altınok (2015), Serin ve Derin (2008), Açık (2013), Karakaya (2018) tarafından yapılan çalışmalarda da öğrencilerin problem çözme becerileri anne-baba eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır. Aynı zamanda Yıldırım vd., (2011), Kutlu (2014), Didin (2016) tarafından yapılan çalışmalarda problem çözme becerileri anne eğitim durumuna göre farklılaşmaz iken baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ergenlerin anne ve babaları ile ilişkilerinin sağlıklı olması yani anne babanın ilgili, sevecen olması veya çocuk bir sorun ile karşılaştığı zaman anne babanın destekleyici olmasından dolayı anne-babanın eğitim durumlarının tek başına bir etkisi olmamış olabilir.

5.5. Tek Ebeveynli Ergenlerin Algıladıkları Psikolojik İstismar Düzeyleri, Kendine Zarar Verme Davranışları ve Başa Çıkma Becerilerinin Kiminle Yaşadığı Durumuna ve Tek Ebeveynli Kalma Nedenlerine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Tek ebeveynli ergenlerin, algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinin, kendine zarar verme davranışlarının ve başa çıkma becerilerinin kiminle yaşadığı durumuna göre incelendiğinde, PİÖ' nin alt boyutları olan yıldırma/aşağılama, suça yöneltme ve reddetme/izolasyon boyutlarında akraba ile yaşayanların anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre akrabası ile yaşayan ergenler daha fazla psikolojik istismar algılamaktadır. Öte yandan KZVD sosyal işlevler boyutunda yine akrabası ile yaşayanlar ergenlerde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Literatür

incelendiğinde direk bu bulguya ilişkin yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmaya katılan tek ebeveynli ergenlerin çoğunun boşanma sonucu tek ebeveynli olduğu görülmektedir. Boşanma sonrasında çocuk birlikte yaşayacağı ebeveynin duygusal desteğine, ilgisine, şefkatine daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Ancak boşanma sonrası çocuğun velayetinin bulunduğu çoğu ebeveyn çalıştığı için, çocuklarına ayırdıkları zaman ve enerji miktarı ister istemez azalabilmektedir. Bu durumda anne babalar çocuklarını ihmal edebilmekte ve çocuğun ihtiyacı olan ilgiyi, desteği tam anlamıyla yansıtamamaktadır. Özellikle de ülkemizde boşanma sonrası anne çocukla beraber ailesinin yanına dönebilmekte veya çocuk babasıyla yaşıyor ise baba çocuğu ailesinin yanına bırakmak zorunda kalabilmektedir. Bu durumda çocuk anne babasından çok akrabaları ile zaman geçirmek durumunda kalıyor. Dolayısıyla çocuk anne ve babasından ihtiyaç duyduğu sevgiyi, ilgili, şefkati ve desteği görememektedir. Öte yandan, anne babanın ihmal davranışları veya koydukları kurallar anneanne/babaanne ve dedelerin aşırı hoşgörülü ve disiplinsiz tutumu ile çelişebilmektedir. Bu durum suça yöneltme alt boyutundaki farklılaşmanın nedeni olabilir.

Tek ebeveynli ergenlerin, tek ebeveynli kalma nedenlerine göre algıladıkları psikolojik istismar düzeylerinde, kendine zarar verme davranışlarında ve başa çıkma becerilerinde anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Literatür incelendiğinde bu bulguya ilişkin yapılan bir araştırma ile karşılaşılmamıştır. Fakat Şentürk (2006) ve Özgüven (2000) göre ailenin parçalanma şekillerinin çocuk üzerinde yarattığı etki farklı olabilmektedir. Yani ölüm sonucu oluşan tek ebeveynlik ile boşanma sonucu oluşan tek ebeveynlik birbirinden farklı durumlar olup boşanmanın çocuk üzerindeki etkisi ölümün meydana getirdiği etkilerden daha olumsuz olabilmektedir. Çünkü çocuk boşanmadan kendisini sorumlu hissettiği için nasıl engelleyebileceğini veya buna sebep olan koşulları düşünmekten ya da boşanma sürecine kadar yaşanan çatışmalardan, çekişmelerden daha olumsuz etkilenebilmektedir. Öte yandan araştırmaya katılan tek ebeveynli ergenlerin çoğu boşanmış aileden geldiklerinden anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamış olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Tam aileye sahip ergenlerin, tek ebeveyne sahip ergenlere göre daha fazla psikolojik istismar algıladıkları görülmektedir.
- Ergenlerin tek ebeveyne ve tam aileye sahip olma durumlarına göre kendine zarar verme davranışlarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.
- Tam aileye sahip ergenler, tek ebeveyne sahip ergenlere göre daha fazla aktif başa çıkma ve kaçınan başa çıkma stratejilerini kullanmaktadır.

Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin psikolojik istismar düzeylerine ilişkin sonuçlar

- Tek ebeveyne sahip ergenlerin yaşları arttıkça algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri de artmaktadır.
- Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Tam aileye sahip 3 ve üzeri kardeşi olan ergenler suça yönelme alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- Tam aileye sahip 3'ten az kardeşe sahip olan ergenler reddetme/izolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Tam aileye sahip ergenlerde annesi ilkokul/ortaokul mezunu olanlar daha fazla psikolojik istismar algılamaktadır.
- Ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin kendine zarar verme davranışlarına ilişkin sonuçlar

- Ergenlerin kendine zarar verme davranışı puanlarının yaş ile ilişkisi incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
- Tam aileye sahip erkekler kızlara göre daha fazla kendilerine zarar verme davranışı sergilemektedirler.
- Ergenlerin kendine zarar verme davranışları kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

• Tam aileye sahip ergenlerde orta/ yüksek gelir düzeyinde olanlar düşük gelir düzeyinde olanlara göre daha fazla kendine zarar verme davranışı sergilemektedir.

• Tam aileye sahip ergenlerde annesi ilkokul/ortaokul mezunu olanlar daha fazla kendine zarar verme davranışı sergilemektedir.

• Ergenlerin kendine zarar verme davranışları baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin başa çıkma becerilerine ilişkin sonuçlar

• Tam aileye sahip kızlar erkeklere göre daha fazla kaçınan başa çıkma davranışı sergilemektedir.

• Tek ebeveyne sahip ergenlerde düşük gelir düzeyine sahip olanlar daha fazla aktif başa çıkma davranışı sergilemektedir.

• Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip ergenlerin başa çıkma becerileri yaş, kardeş sayısı, anne-baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tek ebeveynli ergenlerin kiminle yaşadığı ve tek ebeveynli kalma nedenlerine ilişkin sonuçlar

• Akrabası ile yaşayan tek ebeveynli ergenler daha fazla psikolojik istismar algılamaktadırlar.

• Akrabası ile yaşayan tek ebeveynli ergenler daha fazla KZVD sergilemektedir.

• Tek ebeveynli kalma nedenlerine göre ergenlerin algıladıkları psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

ÖNERİLER

Araştırmacılara;

✓ Bu araştırma İstanbul ilinde öğrenim gören 9.10.11.12. sınıfa devam eden toplam 120 öğrenci ile yapılmıştır. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda farklı yaş grupları veya farklı gelişim dönemlerinde olan tek ebeveyne ve tam aileye sahip öğrenciler ile daha büyük bir örneklem grubu ile yapılabilir.

✓ Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak psikolojik istismar düzeyleri, kendine zarar verme davranışları ve başa çıkma becerileri ile ilgili daha derinlemesine bilgiler elde edilebilir.

✓ Bu araştırmada tek ebeveynli aileleri oluşturan örneklerle ilgili anne babanın yeniden evlenme durumu ele alınmamıştır. Bir başka çalışmada bu durum dikkate alınarak çalışma yapılabilir.

✓ KZVD ile ilgili yapılan çalışmalar ülkemizde çok sınırlı sayıdadır. Özellikle de ergen popülasyonunda çok daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Aynı zamanda her ne kadar KZVD ergen popülasyonunda yaygın olduğu bilinse de farklı gelişim dönemlerinde de çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.

Uygulamacılara;

✓ Psikolojik ihmal ve istismar konusunda okul psikolojik danışmanları tarafından ailelere yönelik bilgilendirme ve psikolojik istismarı önlemeye ilişkin konferans, seminer veya psiko-eğitim programları düzenlenebilir. Aynı zamanda yine ebeveynlere yönelik aile içi iletişimi iyileştirici, güçlendirici uygulamalar yapılabilir.

✓ Okul psikolojik danışmanları kendine zarar verme davranışları sergileyen ergenlere yönelik bireysel ya da grupla psikolojik danışma yapabilir.

✓ Okul psikolojik danışmanları tarafından hem öğrencilere hem de ebeveynlere yönelik stresle başa çıkma becerilerini arttırma ve özellikle aktif başa çıkma becerilerini geliştirmeye, desteklemeye yönelik eğitimler, seminerler, konferanslar düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Açık, S.(2013). *Lise Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Admiraal, W.F., Korthagen, F.A.J., ve Wubbels, T.(2000). Effects of Student Teacher's Coping Behaviour. *British Journal of Educational Psychology*, 70(1),33-52.
- Aksaç, S. (2004). Ergenlerde Stresle Başa Çıkma Tarzları İle Cinsiyet Arasındaki İlişki, *Türk Psikoloji Bülteni*, 34, 164-170.
- Aksoy, A. ve Ögel, K.(2003). Kendine Zarar Verme Davranışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4, 226-236.
- Aktepe, E.(2009). Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*,(1),95-119.
- Alakahoon, D.T.D.(2018). Childhood Bereavement Following Parental Dead. *International Journal of Scientific and Research Publications*,8(8),478-483.
- Alkan, Ö.E.(2018). Aile Parçalanmasının Çocuğun Okul Başarısına Etkisi: Trabzon Örneği, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,(4),167-225.
- Altınok, S.(2015). *Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Ölçülmesi: Yalova Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Amato, P.R., Kane, J.B., ve James, S.(2011). Reconsidering The "Good Divorce". *Family Relations*, 60(5), 511-524.
- Amato,P.R., ve Keith, B.(1991). Parental Divorce And The Well-Being Of Children: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, (110),26-46.
- Arslan, G.(2015). Psikolojik İstismar Ölçeğinin (PİÖ) Geliştirme Çalışması: Ergenlerde Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 727-738.
- ASAGEM.(2011). *Tek Ebeveynli Aileler Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aslantürk, H. ve Koç, F.(2019). Sosyal Hizmet Lisans Öğrencilerinin Evlat Edinme Yoluyla Kurulmuş Tek Ebeveynli Aileler Hakkındaki Görüş ve Düşünceleri: Kocaeli Üniversitesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*,30(3),814-842.
- Attepe,S.(2010). Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*,6(23),23-28.
- Avcı, M.(2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,7,39-63.
- Aydın,B.(2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.

- Balkaya, A. ve Ceyhan, E.(2007).Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 3(11),13-27.
- Bartram, D. ve Gardner, D.(2008). Coping With Stress, *In Practice*, 30, 228-231.
- Basut, E.(2006). Stres, Başa Çıkma ve Ergenlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(1), 31-36.
- Bedel, A. ve Işık, E.(2013). Tek Ebeveynli Olan ve İki Ebeveynli Olan Öğrencilerin Kişiler Arası Problem Çözme ve Yaşam Doyum Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*,8(1),70-85.
- Bedel, A. ve Işık, E.(2015). Tek Ebeveynli Olan ve İki Ebeveynli Olan Öğrencilerin Kişiler Arası Problem Çözme ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1),70-85.
- Bedel,A. ve Ulubey, E.(2015). Ergenlerde Başa Çıkma Stratejilerini Açıklamada Bilişsel Esnekliğin Rolü. *Elektronik ve Sosyal Bilimler Dergisi*,14(55), 291-300.
- Bedel,A., Işık, E., ve Hamarta, E.(2014). Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeğinin (EBÇÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Eğitim ve Bilim*, 39(179), 227-235.
- Bildik, T., Somer, O., Başay, K.B., Başay, Ö. ve Özbaran, B.(2012). Kendine Zarar Verme Davranışı Değerlendirme Envanterinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(1), 49-57.
- Bilge, F. ve Arslan.(1999). Akılcı Olmayan Düşünce Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Değerlendirmeleri, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11(13), 7-18.
- Birel, S.(2012). *Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Rekabetçi Tutum, Psikolojik Belirtiler ve Problem Çözme Beceri Düzeyleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi, Samsun.
- Boylu, A. ve Öztop, H.(2013). Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyoekonomi Dergisi*,(1), 208-219.
- Briere, J, ve Gil, E.(1998). Self-Mutilation In Clinical and General Population Samples: Prevalence, Correlates and Functions. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68(4), 609-620.
- Buckholdt, K.E., Parra, G.R, ve Jobe-Shields, L.(2009). Emotion Regulation As A Mediator of The Relation Between Emotion Socialization And Deliberate Self-Harm, *American Journal of Orthopsychiatry*, 79(4), 482-490.
- Bulut, I.(1983). Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*,(1),79-110.
- Bulut, I.(1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E.(2009). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

- Canatan, K., Bilge, Y., ve Çapar, H.,(2019). Tek Ebeveynli Aile Bağlamında Yaşayan Annelerin Sosyal ve Psikolojik Problemleri: Küçükçekmece Örneği. *Turkish Studies-Social Sciences*,4(14),1331-1354.
- Cawood, C.D. ve Huprich, S.K. (2011). Late adolescent nonsuicidal self- in jury : The roles of coping style, self-estem, and personality pathology. *Journal of Personality Disorders*, 25(6) , 765-781.
- Christoffersen, N.M., ve DePanfilis,D.(2009). Prevention of Child Abuse and Neglect and Improvements in Child Development. *Child Abuse Review*, 18, 24-40.
- Compas, B.E.(1987). Coping With Stress During Childhood and Adolescence. *Psychological Bulletin*, 101(3),393-403.
- Compas, B.E., Connor-Smith, J.K., Saltzman, H., Thomsen, A.H., ve Wadsworth, M.E.(2001). Coping With Stress During Childhood and Adolescence: Problems, Progress, and Potential in Theory and Research. *Psychological Bulletin*, 127(1),87-127.
- Cüceloğlu, D.(2015). *İçimizdeki Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A.(2003). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çakıcı, M.(2002). *Çocuk İstismarının Madde Kullanımına Etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çilingir, A.(2006). *Fen Lisesi İle Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal Becerileri İle Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çimen, D.İ., Çoşkun, A., Nasıroğlu, S. ve Etiler, N.(2017). İzmit'te Yaşayan Ergenlerde Kendine Zarar Verme Davranışı ve Aile Özellikleri İle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 257-264.
- Dai, L ve Wang, L.(2015). Review of Family Functioning. *Open Journal of Social Sciences*, (3),134-141.
- Değerli, F.İ. (2015). *Ergenlerde Kendine Zarar Verme Davranışlarının Risk Alma Davranışı ve Algılanan Sosyal Destek Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Deiter, P.J., Nicholls, S.S., ve Pearlman, L.A.(2000). Self-Injury and Self Capacities: Assisting An Individual in Crisis. *Journal of Clinical Psychology*, 56(9),1173-1191.
- Demez, M. (2016). *Ergenlerde Kendine Zarar Verme Davranışı İle Olumsuz Otomatik Düşünceler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Demir, N.(2019). *Kendine Zarar Verme Davranışı Olan Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Kimlik Karmaşası ve Benlik Saygısının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

- Demir, P.(2020). *Ergenlerde Kendine Zarar Verme Davranışı ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İlişkisinde Duygu Düzenlemenin Aracı Rolü* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Demirbilek,M.(2016).Aile Danışmanlığı: Bir Uygulama Örneği. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*,10(2),109-120.
- Demircioğlu, H., Şahin, T.F., ve Günindi, Y.(2011). Anne Babaların Görüşlerine Göre Aile İşlevleri, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*,13(1),93-105.
- Derman, O.(2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, (62), 19-21.
- Deveci, E. ve Açık, Y.(2003). Çocuk İstismarı Nedenlerinin İncelenmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*,(12),396-405.
- Didin, E.(2016). *Sanat Eğitimi Alan ve Almayan Ergenlerin Mizah Tarzlarının ve Kişilerarası Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dinleyici, M. ve Dağlı, Ş.F.(2016). Duygusal İhmal, İstismar ve Çocuk Hekiminin Rolü. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2),18-27.
- Dönmezer, İ.(2009). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Dubowitz, H., Giardino,A., ve Gustavson, E.(2000). Child Neglect: Guidance For Pediatricians. *Pediatrics in Review*, 21(4),111-116.
- Düzakın, S.(2004). *Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Eaton, S.B., ve Bean, J.P.(1995). An Approach/ Avoidance Behavioral Model of College Student Attrition. *Research in Higher Education*,36(6), 617-645.
- Ebata, A.T., ve Moos, R. H.(1991). Coping and Adjustment in Distressed and Healthy Adolescents. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 12(1), 33-54.
- Erdem, R.A. ve Genç, G.(2014). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerine İlişkin Görüşleri. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(2), 1-21.
- Erkuş, A. (2013). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin.
- Erdem, Ş. (2009). *Üniversite Öğrencilerinde Kendine Zarar Verme Davranışının Demografik Değişkenler, Travmatik Yaşantılar ve Benlik Kapasitesi İle Olan İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Erkman, F.(1991). *Çocuk İstismarı ve İhmali*. Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, Ankara.
- Eyce, B.(2014). Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*,(1),223-244.

- Eyüboğlu, D.(2013). *Kendine Zarar Verme Davranışı Olan Ergenlerin Ve Ailelerinin Psikososyal Özellikleri* (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Fagan, F.P. ve Churchill,A.(2012). The Effects of Divorce On Children. *Marriage&Religion Research Institute*, 1-48.
- Favazza, A.R., ve Conterio, K.(1989). Female Habitual Self-Mutilators. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 79(3),283-289.
- Feldman, M.D.(1988). The Challenge of Self- Mutilation: A Review. *Comprehensive Psychiatry*, 29(3), 252-269.
- Fiş, P. N. ve Berkem, M.(2005). Kayıp Yaşayan Çocuk ve Ergenlerin Davranışsal Özellikleri: Bir Olgu Serisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(1),19-23.
- Geçtan, E.(2020). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gladding, T. S.(2012). *Aile Terapisi Tarihi Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. Ed. İ. Keklik ve İ. Yıldırım). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- Glaser,D. ve Wiseman,M.(2000). Child Sexual Abuse. *Principles of Medical Biology*, 14,357-378.
- Goldsmith,R.E., ve Freyd, J.J.(2005). Awareness For Emotional Abuse. *Journal of Emotional Abuse*,5(1),95-123.
- Gökçe, B.(1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*,(8),46-67.
- Gökler,I.(2002). Çocuk İstismarı ve İhmali: Erken Dönem Stresin Nörobiyolojik Gelişime Etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*,9(1),47-57.
- Göktürk,Ü.(2000). Boşanma. Ö.Polvan(Ed.), *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi* (s.252-255) içinde. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Gratz, K.L.(2006). Risk Factors For and Functions of Deliberate Self-Harm: An Empirical and Conceptual Review. *Clinical Psychology: Science and Practice*,10(2),192-205.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S.(2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar / İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3),128-134.
- Güner,İ.Ş., Güner,S., ve Şahan,M.H.(2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem: İstismar. *Van Tıp Dergisi*,17(3),108-113.
- Günindi, Y. ve Giren, Y.S.(2011). Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*,(31),349-361.
- Hart, S.N., Binggeli,N.J., ve Brassard,M.R.(1997). Evidence For The Effects Of Psychological Maltreatment. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1),27-58.

- Holahan, C.J., ve Moos, R.H.(1987). Personal and Contextual Determinants of Coping Strategies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(2), 946-955.
- Hawton, K., Hall, S., Simkin, S., Bale, L., Bond, A., Codd, S., & Stewart, A. (2003). Deliberate self-harm in adolescents: a study of characteristics and trends in Oxford, 1990-2000. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(8), 1191-1198.
- Iwaniec, D., Larkin, E., ve McSherry, D.(2007). Emotionally Harmful Parenting, *Child Care In Practice*,13(3), 203-220.
- Iwaniec,D., Larkin,E., ve Higgins, S.(2006). Research Review: Risk and Resilience In Cases Of Emotional Abuse. *Child Family Social Work*, 11(1),73-82.
- İnsan Hakları Derneği. (2008). Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu. Ankara: Berkay Ofset.
- İşmen, E.(1993). *Duygusal İstismarın Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Seviyelerine Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kabukçu-Başay,B., Başay, Ö., Bildik, T., Özbaran, B., Olcay, K.R., Öztürk, Ö., Somer, O., Tamar, M. ve Aydın, C.(2017). Türk Örneğinde Lise Öğrencilerinde Kendine Zarar Verme Davranışının Doğası, İşlevleri ve İlişkili Risk Faktörleri. *Nöropsikiyatri Arşivi*. doi: 10.5152/npa.2016.12553.
- Kara Doruk, S.(2012). *0-14 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarına Yönelik Fiziksel ve Duygusal İstismar/ İhmal Durumu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Kara, B., Biçer,Ü., ve Gökalp, S.A.(2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 47, 140-151.
- Karabulut, T.A.(2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne ve Babalarından Algıladıkları Duygusal İstismarın Sosyal Problem Çözme Becerisi İle İlişkisinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Karaca, N.(2001). *Duygusal İstismara Uğramış Ergenlerin Bazı Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karakaya, Ş.(2018). *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısı ve Sosyal Sorun Çözme Becerilerine Etkisi: Denizli Örneğinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Karasar, N.(2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, K.(2001). Toplumsal Değişme ve Aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*,(12),89-98.
- Kır, İ.(2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,(10),381-404.
- Klonsky, E. D.(2007). The Functions of Deliberate Self-Injury : A Review of The Evidence. *Clinical Psychology Review*, 27,226-239.

- Klonsky, E.D. ve Muehlenkamp, J.J.(2007). Self-Injury: A Research Review of The Practitioner. *Journal of Clinical Psychology*, 63(11), 1045-1056.
- Klonsky, E.D.(2007). Non-Suicidal Self-Injury: An Introduction. *Journal of Clinical Psychology*, 63 (11), 1039-1043.
- Koçmarlar, H.(2016). *Ergenlerin Anne Baba ve Öğretmenlerden Algıladıkları Duygusal İstismarın Öz Yeterlikleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisine İlişkin Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Koçyiğit,M.(2019,Mayıs). *Eş Kaybı Yaşayan Bireylerin Deneyimlerine İlişkin Bir Derleme*. I. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu, İzmir.
- Korkut, F.(2002). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.
- Kulaksızoğlu, A.(1989). Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Aile. *Eğitim ve Bilim Dergisi*,(13),35-42.
- Kutlu, S.Z. (2014). *Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Problem Çözme Becerisi ve Boyun Eğici Davranışlar İle İlişkisinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Lazarus, R.S., ve Folkman, S.(1984). Stress, Appraisal, and Coping. New York: Siproinger Publisher.
- Lüleci, S.(2007). *Kendini Yaralama Davranışı Olan Ergenlerin Psikiyatrik Ve Sosyokültürel Özellikleri (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi)*. Bakırköy Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları Eğitim Ve Araştırma Hastanesi. İstanbul.
- Matejevic, D.M. ve Jovanovic. R.D.(2011). The Functionality Of Families With Children With Special Needs From The Systemic Perspective. *Philosophy, Sociology, Psychology and History*, 10(1), 57-66.
- Matud, M.P.(2004). Gender Differences in Stress and Coping Styles. *Personality and Individual Differences*, 37(7), 1401-1415.
- McCubbin, H.I., Needle, R.H., ve Wilson, M.(1985). Adolescent Health Risk Behaviors: Family Stress and Adolescent Coping As Critical Factors. *Family Relations*, 34(1),51-62.
- McDonald, C.(2006). Self-Mutilation in Adolescents. *The Journal of School Nursing*, 22(4),193-200.
- McGee, R.A., ve Wolfe, D. A.(1991). Psychological Maltreatment: Toward An Operational Definition. *Development and Psychopathology*,3(1),3-18.
- Nazlı, S.(2003). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nock, M.K. (2010). Self-Injury. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6(1),339-363.

- O'Hagan, K.P.(1995). Emotional and Psychological Abuse: Problem of Definition. *Child Abuse & Neglect*, 19(4),449-461.
- Oskay, G.(1986). Ana-Baba Ergen İlişkilerini Geliştirici Öneriler.*Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,(1),77-93.
- Ozankaya, Ö.(1991). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özben, Ş.(1999). Çocuk İstismarı ve Nedenleri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*. (62),33-36.
- Özer, İ. (2001). *Ergenlerin Stres Yaşantılarında Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerinin Benlik İmajı İle İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özgentürk, İ.(2014). Çocuk İstismarı ve İhmali. *International Journal of Human Sciences*,11(2),265-278.
- Özgüven, E.İ.(2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özgüven, E.İ.(2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özpolat, A.(2010). Ailede Demokratik Sosyalleşme.*Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*,(5), 9-24.
- Öztep, İ.C.(2010). *Duygusal İstismar Algılayan ve Algılamayan Ergenlerin Kaygı Düzeyleri ve Denetim Odaklarının Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, T.M.(2019). *Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveynlerin 15-18 Yaş Grubu Çocuklarında Okula Bağlanma, Şiddete Yönelik Tutum ve Başa çıkma Becerilerinin İncelenmesi*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Özyurt, Ş.E.(2016). *Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Paavilainen, E., ve Tarkka,M.T.(2003). Definition and Identification of Child Abuse By Finnish Public Health Nurses. *Public Health Nursing*,20(1),49-55.
- Palancı, M.(2000). *Algılanan Kontrol Düzeyine Bağlı Olarak Farklılaşan Stresle Başa Çıkma Davranışları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Patterson, J.M., ve McCubbin, H.I.(1987). Adolescent Coping Style and Behaviors: Conceptualization and Measurement. *Journal of Adolescence*, 10(2),163-186.
- Polat, O.(2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O.(2017). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı-1*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ray, C., Lindop, J., ve Gibson, S.(1982). The Concept of Coping. *Psychological Medicine*, 12(2), 385-395.

- Renk, K. ve Creasey, G.(2003). The Relationship of Gender, Gender Identify, and Coping Strategies in Late Adolescents. *Journal of Adolescence*, 26(2), 159-168.
- Rothbaum, F., Weisz, J.R., ve Snyder, S.S.(1982). Changing The World and Changing The Self: A Two-Process Model of Perceived Control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(1), 5-37.
- Saçarçelik, G., Türkcan, A., Güveli, H. ve Yeşilbaş D.(2011). İkinci Basamak Ergen ve Genç Erişkin Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Hastalarda Kasıtlı Kendine Zarar Verme Davranışının Yaygınlığı ve Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 24(4), 253-264.
- Semerci, B.(2019). *Artık Büyüdüm*. İstanbul: Alfa.
- Serin, B.N. ve Derin, R.(2008). İlköğretim Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Becerisi Algıları ve Denetim Odağı Düzeylerini Etkileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-18.
- Simeon, D ve Favazza, A.R.(2001). Self-Injurious Behaviors Phenomenology and Assessment. Simeon,D ve Hollander,E.(Ed), Self-Injurious Behaviors: Assessment and Treatment. (s.1-10) içinde. Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Siyez, D.M.(2003). *Duygusal İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Algıları ile Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Skegg, K. (2005). Self-Harm. *The Lancet*, 366 (9495), 1471-1483.
- Suyemoto, K.L.(1998). The Functions of Self-Mutilation. *Clinical Psychology Review*,18(5), 531-554.
- Swannell, S. V., Martin, G. E., Page, A., Hasking, P., & St John, N. J. (2014). Prevalence of Nonsuicidal Self-Injury in Nonclinical Samples: Systematic Review, Meta-Analysis and Meta-Regression. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 44(3), 273–303.
- Şeyda, U.(2002). *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar İle Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Taner,Y. ve Gökler,B.(2004). Çocuk İstismarı ve İhmalı: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*,(35),82-86.
- Terzi, Ş.(2003). Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Beceri Algıları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 0-0.
- Terzi,Ş.(2009). Bilişsel Değerlendirme Ölçeği'nin Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*,7(1), 127-141.
- Tulloch, A. L., Blizzard, L., ve Pinkus, Z. (1997). Adolescent-parent communication in self-harm. *Journal of Adolescent Health*, 21(4), 267–275.
- Tezel, A.(2004). Aile İçi İletişim, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 1-16.

- Toksoy, P.(2018). *Ergenlerde Kendine Zarar Verme Davranışının Yordayıcıları Olarak Öz Duyarlık ve Stresle Başa Çıkma Davranışları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Topbaş, M.(2004). İnsanlığın Büyük Bir Ayıbı: Çocuk İstismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2020). *İstatistiklerle Aile*. Erişim tarihi, 6 Mayıs 2020. Erişim adresi:<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2019-33730>.
- Tyler,S., Allison, K., ve Winsler,A.(2006). Child Neglect: Development Consequences, Intervention, and Policy Implications. *Child and Youth Care Forum*,35(1),1-20.
- Ulusoy, D., Demir, Ö.N., ve Baran, G.A.(2005). Parçalanmış Aile ve Gençlerde Saptanmış Davranışlar: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(2), 61-66.
- Ünsal, A.(1998). Çocuk İstismar ve İhmalinde Önemli Bir Etmen Olarak Aile, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 14(3), 301-315.
- Wilkinson, P. ve Goodyer, I.(2011). Non-Suicidal Self-Injury. *European Child& Adolescent Psychiatry*, 20(2),103-108.
- Winchel, R.M. ve Stanley, M.(1991). Self-Injury Behavior: A Review of The Behavior and Biology of Self-Mutilation. *American Journal of Psychiatry*, 148(3), 306-317.
- Yalçın, S. (2007). *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar İle Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yates, T.M.(2004). The Developmental Psychopathology of Self-Injurious Behavior: Compensatory Regulation In Posttraumatic Adaptation. *Clinical Psychology Review*, 24(1),35-74.
- Yavuzer, H.(2003). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer,H.(2019). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yenibaş, R. (2002). *Aile İçi İstismarın Ergenin Umutsuzluk Düzeyi İle İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yenibaş, R. ve Şirin, A.(2007). *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P. ve Türkleş, S.(2011). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Etkileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 906-921.
- Yıldırım, N. (2015). *Yaşam Döngüsünde Aile, Aile Bireyleri Ve Akrabalıklar*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

- Yıldız, A. (2004). Çocuk,Ölüm ve Kayıp. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,(11),125-144.
- Yılmaz, H. ve Sipahioğlu, Ö.(2012). Farklı Risk Gruplarındaki Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(4),927-944.
- Yolcu, H. (2009). İstismara Uğramış Çocuğa Eğitim Ortamında Yaklaşım: Rehber Öğretmenin Rolü. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*,7(25),62-92.
- Yurttaş, A. ve Yetkin, A.(2003). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Empatik Becerileri İle Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(1), 1-13.
- Zoroglu, S.S., Tuzun, U., Sar, V., Tutkun, H., Savascı, H.A., Ozturk,M., ... Kora, M.E. (2003). Suicide Attempt And Self-Mutilation Among Turkish High School Students In Relation With Abuse, Neglect And Dissociation. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 57(1), 119-126.

EKLER

EK-A

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda size ve ailenize dair bazı sorular yer almaktadır. İsim yazmadan dolduracağınız bu formda, kişisel bilgileriniz araştırma amacı ile kullanılacak olup gizlilik ilkesine bağlı kalınacaktır. Soruları samimi olarak cevaplamanız araştırmanın verimliliği açısından önemli olacaktır. Araştırmaya sağladığınız katkı için teşekkür ederim.

1. Yaşınız?

.....

2. Cinsiyetiniz?

() Kadın () Erkek

3. Kaçınıcı Sınıftasınız?

() 9.sınıf () 10.sınıf () 11.sınıf () 12.sınıf

4. Siz dahil kaç kardeşsiniz?

() Tek Çocuğum () 2 () 3 () 4 () 5 ve üstü

5. Anne ve Babanız sağ mı?

() Annem ve babam sağ

() Annem ve babam vefat etti

() Annem sağ babam vefat etti

() Babam sağ annem vefat etti

6. Anne veya Babanızdan biri öldüğü zaman siz kaç yaşındaydınız?

.....

7. Anne ve Babanızın birliktelik durumu

() Annem ve babam birlikteler

() Annem ve babam boşandılar

() Annem ve babam ayrı yaşıyorlar

() Diğer

8. Anne veya Babanız boşandığı zaman siz kaç yaşındaydınız?

.....

9. Kiminle yaşıyorsunuz?

- Anne, Baba ve Kardeşlerimle
 Annem ile birlikte
 Babam ile birlikte
 Akrabalarım (Dede, Teyze, Amca, Hala vb.)
 Diğer

10. Annenizin öğrenim durumu?

- Okur yazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite veya Yüksekokul

11. Babanızın öğrenim durumu?

- Okur yazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite veya Yüksekokul

12. Daha önce psikolog veya psikiyatriste başvurduğunuz mu?

- Evet Hayır

13. Ailede ruhsal hastalığı olan var mı?

- Var Yok

14. Sigara kullanıyor musunuz ?

- Hiç denemedim Bir kez denedim Nadiren içiyorum Düzenli içiyorum

15. Alkol kullanıyor musunuz ?

- Hiç denemedim Bir kez denedim Nadiren içiyorum Düzenli içiyorum

16. Ailenizin aylık geliri?

- Düşük Orta Yüksek

PSİKOLOJİK İSTİSMAR ÖLÇEĞİ (PİÖ)

Aşağıdaki cümleleri anne veya babanızın size karşı göstermiş olduğu tepkileri göz önünde bulundurarak cevaplamanızı istiyoruz.

Örneğin “Annem veya babam sırlarımı başkalarına söylemekle beni tehdit ederdi.”

		4	3	2	1	Hemen hemen Her Zaman	Sık sık	Nadiren	Hemen hemen x	Hiçbir Zaman
Annem veya babam....										
1.	Sırlarımı başkalarına söylemekle beni tehdit ederdi.	4	3	2	1					
2.	Çeşitli konularda ne düşündüğümü sorar, fikirlerime saygı gösterirdi.	4	3	2	1					
3.	Sorunların çözümünde düşüncelerime önem vermezdi.	4	3	2	1					
4.	Beni ceza olarak bir odaya, tuvalete, bodruma kapatırdı.	4	3	2	1					
5.	Aile kararlarında fikrimi sormazdı.	4	3	2	1					
6.	Benimle sıcak bir ses tonuyla konuşurdu.	4	3	2	1					
7.	Beni fiziksel olarak yaralamakla veya şiddet uygulamakla tehdit ederdi	4	3	2	1					
8.	Beni terk etmekle tehdit ederdi.	4	3	2	1					
9.	Fikirlerime değer vermezdi	4	3	2	1					
10.	Evlatlık vermekle beni tehdit ederdi.	4	3	2	1					
11.	Beni suça yöneltici davranışlarda bulunurdu.	4	3	2	1					
12.	Sevdiğim bir kişiye veya şeye zarar vermekle beni tehdit ederdi.	4	3	2	1					
13.	Benimle zaman geçirmekten zevk alırdı.	4	3	2	1					
14.	Beni diğer insanların yanında küçük düşürdü.	4	3	2	1					
15.	Çevreme, arkadaşlarıma karşı saldırgan davranışlarımı ödüllendirirdi.	4	3	2	1					
16.	Bana çirkin, kötü adlar takardı.	4	3	2	1					
17.	Benim gözümün önünde kavga ederdi.	4	3	2	1					
18.	"Sen ne işe yararsın" diyerek aşağılardı.	4	3	2	1					
19.	Yasal olmayan şeyler yapmam için beni desteklerdi	4	3	2	1					
20.	Benim sosyal faaliyetlere katılmamı istemezdi.	4	3	2	1					
21.	Genellikle bana, beni sevdiğini söylerdi.	4	3	2	1					
22.	Konuştuğumda beni dikkatlice dinlerdi.	4	3	2	1					
23.	Okul faaliyet ve gezilerine katılmamı engellerdi.	4	3	2	1					

24.	Yasal olmayan şeyler yaptığını görürdüm.	4	3	2	1
25.	Beni kardeşlerim kadar sevdiğini hissettirirdi	4	3	2	1
26.	Herhangi bir neden yokken okulu asmama veya okula gitmememe izin verirdi.	4	3	2	1
27.	Kardeşim doğduktan sonra ben yokmuşum gibi davranmaya başlamıştı	4	3	2	1

KENDİNE ZARAR VERME DAVRANIŞI DEĞERLENDİRME ENVANTERİ

BÖLÜM I: DAVRANIŞLAR

Aşağıdaki anket çeşitli kendini yaralama davranışlarını sorgulamaktadır. Lütfen yalnızca belirtilen davranışı **kasıtlı olarak (isteyerek, amaçlı)** ve **intihar amacı olmaksızın** gerçekleştirmiş iseniz işaretleyiniz.

1.Lütfen aşağıdaki maddeleri kasıtlı olarak yaşamınız boyunca kaç kez yaptığınızı belirtiniz (0, 5, 10, 100 vb.):

Kesme	Tırnaklama (deriyi kanatacak kadar)
Isırma	Kendini sert bir yere çarpma veya kendine vurma
Yakma	Yaranın iyileşmesine engel olma (ör: kabuklarını koparma)
Cilde bir harf/yazı şekil kazıma	Cildi sert bir yüzeye sürme
Çimdikleme	Kendine iğne batırma
Saç kopartma (kökünden)	Tehlikeli/zararlı madde içme/ yutma
		Diğer

Önemli: Eğer yukarıda belirtilen davranışlardan bir ya da daha fazlasını gerçekleştirmiş iseniz anketin kalan kısmını doldurunuz. Eğer belirtilen davranışlardan hiç birisini gerçekleştirmediyseniz anketin kalan kısmını doldurmayınız ve bir sonraki ankete geçiniz.

Lütfen arka sayfaya geçiniz

2.Eğer temel bir kendine zarar verme davranışınız varsa birinci sayfadaki bu tür davranış(lar)ı daire içine alınız.

3.Hangi yaşta?

İlk kez kendinize zarar verdiniz?

En son ne zaman kendinize zarar verdiniz? (yaklaşık gün/ay/yıl)

4.Kendinize zarar verme davranışı sırasında fiziksel acı hisseder misiniz?

Lütfen daire içine alınız EVET BAZEN HAYIR

5.Kendinize zarar verme davranışı sırasında yalnız mı olursunuz?

Lütfen daire içine alınız EVET BAZEN HAYIR

6.Tipik olarak kendinize zarar verme dürtüsü oluştuktan ne kadar süre sonra eylemi gerçekleştirirsiniz?

Lütfen daire içine alınız

<1 saat 1-3 saat 3-6 saat
6-12 saat 12-24 saat >1gün

7.Kendinize zarar verme davranışınızı sona erdirmek ister misiniz / istediniz mi?

Lütfen daire içine alınız EVET HAYIR

Lütfen arka sayfaya geçiniz

BÖLÜM II: İŞLEVLER

Yönerge:

Bu anket intihar amaçlı olmayan kendine zarar verme davranışı deneyimini daha iyi anlamamızı sağlamaya yönelik oluşturulmuştur. Aşağıda sizin kendinize zarar verme deneyiminizle ilişkili olabilecek ya da olmayabilecek durumlar bir liste olarak verilmiştir. Lütfen sizin için en uygun olan durumları belirleyiniz.

- Belirtilen durum size **hiç uygun değilse** “0” işaretleyiniz
- Belirtilen durum size **kısmen uygunsa** “1” işaretleyiniz
- Belirtilen durum size **çok uygunsa** “2” işaretleyiniz

“Kendime zarar verdiğimde, ...

Yanıt

1...kendimi sakinleşmiş hissedirim	0	1	2
2...kendim ve başkaları arasında sınır çizmiş olurum	0	1	2
3...kendimi cezalandırmış olurum	0	1	2

4...kendime özen göstermek için bir yol bulmuş olurum (yaramla ilgilenerek)	0	1	2
5... uyuşukluk hissinden kurtulmak için acı oluşturmuş olurum	0	1	2
6...intihar girişimi dürtümden kaçınmış olurum	0	1	2
7...heyecan ve coşku yaşatan bir şey yapmış olurum	0	1	2
8...akranlarımla aramda bir bağ kurulmuş olur	0	1	2
9...başkalarının hissettiğim duygusal acının boyutunu anlamalarımı sağlamış olurum	0	1	2
10...acıya dayanıklılığımı görmüş olurum	0	1	2
11...kendimi berbat hissettiğime dair bir işaret bırakmış olurum	0	1	2
12...birisinden hıncımı çıkartmış olurum	0	1	2
13...kendi kendime yeterliliğimi kanıtlamış olurum	0	1	2
14...içimde biriken duygusal baskıdan kurtulmuş olurum	0	1	2
15...başkalarından ayrı olduğumu göstermiş olurum	0	1	2
16...değersiz veya akılsızlığımdan dolayı kendime duyduğum öfkeyi göstermiş olurum	0	1	2
17...duygusal stresime kıyasla baş etmesi daha kolay olan bir fiziksel yara yaratmış olurum	0	1	2
18...fiziksel acı bile olsa bir şeyler hissetmiş olurum (hiçbir şey hissetmemektense)	0	1	2
19...İntihar düşüncelerime gerçekten intihar girişiminde bulunmak yerine başka şekilde yanıt vermiş olurum	0	1	2
20...uç bir şey yaparak kendimi veya başkalarını eğlendirmiş olurum	0	1	2
21...başkalarına uyum sağlamış olurum	0	1	2
22...başkalarından ilgi ya da yardım istemiş olurum	0	1	2
23...güçlü veya dayanıklı olduğumu göstermiş olurum	0	1	2
24...duygusal acının gerçekliğini kendime göstermiş olurum	0	1	2
25...başkalarından intikam almış olurum	0	1	2
26...başkalarının yardımına bel bağlamadığımı göstermiş olurum	0	1	2

“Kendime zarar verdiğimde, ...**Yanıt**

27...kaygı, hüsrân, öfke ve diğer bunaltıcı hislerim hafiflemiş olur	0	1	2
28...kendim ve başkaları arasında bariyer inşa etmiş olurum	0	1	2
29...kendimden hoşnut olmamam ya da kendimden iğrenmeme bir yanıt vermiş olurum	0	1	2
30...kendimi yaramın iyileşmesine odaklarım, bu; benim için sevindirici ya da tatmin edici olabilir	0	1	2
31...kendimi gerçek hissetmediğimde hala hayatta olduğumdan emin olmuş olurum	0	1	2
32...intihar düşüncelerimi sonlandırmış olurum	0	1	2
33...sınırlarımı zorlamış olurum (paraşütle atlamak ya da uçta bir şey yapmak gibi)	0	1	2
34...arkadaşlarım ve sevdiğilerimle aramda bir dostluk ya da akrabalık bağı simgesi oluşturmuş olurum	0	1	2
35...sevdiğim birinin benden ayrılmasına ya da beni terk etmesine engel olmuş olurum	0	1	2
36...fiziksel acıya katlanabileceğimi kanıtlamış olurum	0	1	2
37...yaşadığım duygusal stresi anlamlandırmış olurum	0	1	2
38...bana yakın birini incitmeye çalışmış olurum	0	1	2
39... özerkliğimi / bağımsızlığımı ortaya koymuş olurum	0	1	2

ERGENLER İÇİN BAŞA ÇIKMA ÖLÇEĞİ (EBCÖ)

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyun ve bir problemle karşılaştığınızda bu stratejilerden hangilerini <u>ne sıklıkla</u> yaptığınızı işaretleyiniz.</i>	Hiçbir Zaman	Ara Sıra	Çoğu Zaman	Her zaman
1. Yaşadığım problemi başka şeyler düşünüp başka şeyler yaparak unutmaya çalışırım.	0	1	2	3
2. Kendi başıma kalarak sorunu kendim çözmeye çalışırım.	0	1	2	3
3. Olayların olumlu taraflarını görmeye çalışarak olumlu sonuçlar üzerine odaklanmaya çalışırım.	0	1	2	3
4. Soruna kendim sebep olduğumu düşünerek kendimi suçlarım.	0	1	2	3
5. Yaşadığım sorun için başkalarını suçlarım.	0	1	2	3
6. Sorunun çözümü için başkalarının da fikrini alır ve uygun bir çözüm bulmaya çalışırım.	0	1	2	3
7. Öfkemi dışa vurur, etrafımdakilere bağırıp çağırır, çevremdeki eşyalara zarar veririm.	0	1	2	3
8. Kendi kendime sakin olmaya yönelik telkinde bulunur kendimi sakinleştirmeye çalışırım.	0	1	2	3
9. Olayın hiç yaşanmamış olmasını diler keşke değiştirebilseydim diye düşünürüm.	0	1	2	3
10. Arkadaşlarımdan, ailemden ya da tanıdığım diğer yetişkinlerden yardım isterim.	0	1	2	3
11. Yapabileceğim hiçbirşey olmadığını düşünüp durumu kabullenmeye çalışırım.	0	1	2	3

ETİK KURUL ONAYI

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

TOPLANTI TARİHİ: 16.11.2020
TOPLANTI SAYISI: 2020-28

KARAR NO: 2020-28-19: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı 180624060 numaralı öğrencisi Pelin BULDU' nun "Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Psikolojik İstismar Düzeylerinin, Kendine Zarar Verme Davranışlarının ve Başa Çıkma Becerilerinin Karşılaştırılması" konulu çalışması hakkında yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, İGÜ Etik Kurulumuzun 11.06.2020 tarih ve 2020-16 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy çokluğu ile karar verildi.